

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ДЕВ'ЯНОСТО ШОСТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

29-30 квітня 2025 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2025**

УДК 001 (063)

Дев'яносто шості економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 29-30 квітня 2025 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 128 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко (Огінська) Анастасія Юрївна, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2025

© Автори статей 2025

*Бойко Вікторія Валеріївна,
студентка, Харківський
національний університет
імені В.Н. Каразіна*

*Чатченко Тетяна Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент, кафедра економетрії і
економічних методів управління,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5266/>

Сучасний ринок праці зазнає глибинних змін під впливом цифровізації, автоматизації, інноваційних технологій та глобалізації. Інноваційна економіка трансформує вимоги до працівників, стимулюючи появу нових професій і форм зайнятості. У цих умовах стає критично важливим розробка та впровадження ефективних стратегій розвитку ринку праці, що забезпечуватимуть адаптацію трудового потенціалу до інноваційних викликів та підвищуватимуть конкурентоспроможність економіки [4]. Інноваційні зміни зумовлюють необхідність постійного розвитку людського капіталу, цифрових навичок і гнучких форм зайнятості. Ринок праці дедалі більше орієнтується на індивідуалізацію трудових відносин, що вимагає від компаній застосування персоналізованих стратегій управління персоналом [5].

В Україні ринок праці протягом останніх років зазнає значних змін, обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Попри значний потенціал, ринок праці України стикається з численними проблемами, які вимагають комплексного підходу до їх вирішення. Однією з найбільш серйозних проблем є високий рівень безробіття, особливо серед молоді та осіб, які мають обмежений досвід або низький рівень кваліфікації. За даними Державної служби статистики України (2020), рівень безробіття в Україні за останні роки стабільно перебуває на рівні 9-10%, що значно вище середнього показника для Європейського Союзу. Незважаючи на певні покращення в економіці, багато робочих місць в Україні є низькооплачуваними та мають погані умови праці. Це

стосується як формальних, так і неформальних робочих місць, що знижує мотивацію працівників і зменшує продуктивність праці [5]. Великі обсяги трудової міграції з України, особливо до країн Європейського Союзу, є ще однією серйозною проблемою. Це створює дефіцит кваліфікованих кадрів у багатьох галузях економіки, що обмежує можливості для розвитку підприємств та негативно впливає на загальний економічний потенціал країни [1].

Розвиток ринку праці в умовах інноваційної економіки вимагає комплексного стратегічного підходу, що базується на адаптації до технологічних змін, орієнтації на індивідуальні потреби працівників і впровадженні сучасних методів управління персоналом. Ефективне поєднання інструментів маркетингу персоналу, інвестування в розвиток людського капіталу та гнучкість організаційних структур є запорукою успішної адаптації до нових реалій та забезпечення конкурентоспроможності компаній і національних економік загалом [2]. Для формулювання ефективних стратегій маркетингу персоналу необхідно враховувати кілька ключових чинників, які визначають успішність їх впровадження в організації. Зокрема, важливими є конкурентне середовище на ринку праці, потреби працівників та розвиток сучасних технологій. Аналіз конкурентів на ринку праці дозволяє компанії виявити сильні та слабкі сторони своїх опонентів, а також зрозуміти, які стратегії вони використовують для залучення та утримання працівників. Це допомагає організації сформулювати власну конкурентну стратегію, що дозволить підвищити її привабливість для потенційних працівників. Окрім того, важливим етапом є дослідження потреб працівників, оскільки це дозволяє краще налаштувати стратегії маркетингу персоналу, відповідно до вимог цільових груп. Урахування розвитку технологій дозволяє організації впроваджувати інноваційні методи управління персоналом, що забезпечує оптимізацію процесів пошуку, рекрутингу та утримання кадрів, а також підвищує ефективність стратегії маркетингу персоналу загалом [4].

Ураховуючи ці чинники, можна розробити низку конкурентних стратегій маркетингу персоналу, спрямованих на максимальне задоволення потреб працівників та підвищення конкурентоспроможності компанії. Однією з таких стратегій є орієнтація на потреби працівників, що включає розробку програми компенсацій та пільг. Програма компенсації повинна включати не лише зарплату, а й бонуси, медичне страхування, відпустки та інші пільги, що підвищують привабливість організації для працівників. Крім того, важливо створити позитивний корпоративний бренд, що відображає цінності та культуру компанії. Це сприяє формуванню позитивного іміджу організації серед існуючих та потенційних працівників, підвищуючи їхню лояльність до компанії.

Важливо також розробити систему навчання та розвитку працівників, що допоможе забезпечити їх професійний ріст і підвищить їх цінність для організації. Водночас створення культури довіри та взаємоповаги між працівниками та компанією є необхідним елементом для підтримання високої мотивації та задоволеності працівників, що в свою чергу сприяє підвищенню їхньої лояльності до організації [5]. У сучасних умовах індивідуалізація підходу до кожного працівника набуває все більшої важливості. Зважаючи на це, компанії повинні розробляти стратегії, що відповідають індивідуальним потребам працівників. Такі заходи, як розробка програми розвитку кар'єри для працівників, створення системи зворотного зв'язку та впровадження гнучкого робочого часу, дозволяють забезпечити персоналізацію умов праці та покращити задоволеність працівників. [5]. Крім того, онлайн-платформи для навчання та розвитку працівників надають можливість організаціям забезпечити постійне підвищення кваліфікації своїх співробітників, що важливо для підтримки конкурентоспроможності організації. [4].

Проблеми ринку праці в Україні потребують комплексного підходу до їх вирішення. Отже, розробка ефективних стратегій маркетингу персоналу включає не тільки глибоке розуміння потреб працівників і конкурентного середовища, але й активне впровадження сучасних технологій. Інтеграція індивідуалізованих підходів до управління персоналом та використання новітніх технологічних рішень дозволяє компаніям підвищити свою привабливість на ринку праці, поліпшити мотивацію працівників та забезпечити сталий розвиток організації [5].

Література:

1. Ворвинець Б. М. Особливості функціонування регіонального ринку праці в модернізаційних умовах / Економіка і регіон. Серія «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика». ПолтНТУ, 2014 №4 (47). С. 90-96.
2. Федунчик Л. Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення / Ринок праці та зайнятість населення. 2016. № 2. С. 31.
3. Яковлева Ю. С. Литвин О. Є. Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/174.pdf>
4. World Bank. *World Development Report 2021: Data, Digitalization, and Development*. Washington, D.C.: World Bank, 2021.
5. World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2020*. Geneva: World Economic Forum, 2020.

*Галич Андрій Васильович,
аспірант, Сумський державний
університет, м. Суми
ORCID: 0009-0003-3662-1319*

*Змієвський Сергій Володимирович,
аспірант, Сумський державний
університет, м. Суми
ORCID: 0009-0000-4515-8002*

*Науковий керівник:
Циганюк Дмитро Леонідович,
кандидат економічних наук,
доцент, кафедра управління
імені Олега Балацького, Сумський
державний університет, м. Суми*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5271/>

Сучасні глобальні виклики, пов'язані зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів та погіршенням екологічної ситуації, вимагають від держав впровадження сталих підходів до розвитку. Зелені технології відіграють важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки, енергоефективності та економічного зростання [1]. Для України, яка стикається з наслідками війни та необхідністю швидкої економічної відбудови, впровадження зелених технологій є не лише питанням екології, а й важливим інструментом для формування економіки, створення робочих місць і підвищення якості життя громадян.

Зелені технології є інструментом для досягнення сталого розвитку та вирішення глобальних екологічних, соціальних і економічних викликів. Впровадження таких технологій дозволяє забезпечити баланс між економічним зростанням, соціальним прогресом і екологічною безпекою, що є особливо важливим для України у контексті сучасних викликів [2]. На рисунку 1 систематизовано основні переваги використання зелених технологій, розподілені за трьома напрямками: економічним, соціальним та екологічним. Такий підхід дозволяє чітко показати багатовимірність впливу зелених технологій та їх значення для сталого розвитку країни.

Економічні сторони	• зниження енергоспоживання, що сприяє економії витрат як для держави, так і для бізнесу • створює умови для залучення іноземних інвестицій та підвищення енергетичної незалежності України
Соціальні сторони	• створення нових робочих місць у сферах відновлюваної енергетики, екоінженерії та "зеленого" підприємництва • формування відповідального ставлення до довкілля
Екологічні сторони	• зменшення викидів парникових газів, що сприяє боротьбі зі зміною клімату, скорочення рівня забруднення повітря • сприяння збереженню біорізноманіття

Рис. 1. Переваги впровадження зелених технологій в Україні

Джерело: сформовано автором

Впровадження зелених технологій відкриває значні економічні, соціальні та екологічні можливості для розвитку України. Економічні вигоди передбачають зниження енергоспоживання, що сприяє економії витрат для держави і бізнесу, створення умов для залучення іноземних інвестицій через розвиток відновлюваної енергетики, а також підвищення ефективності виробництва завдяки використанню ресурсозберігаючих технологій, що дозволяє уникати екологічних штрафів [3]. У соціальній сфері розвиток зелених технологій забезпечує створення нових робочих місць у таких галузях, як відновлювана енергетика, екоінженерія та "зелене" підприємництво, а також сприяє підвищенню екологічної свідомості громадян та формує відповідальне ставлення до довкілля.

Екологічні сторони впровадження зелених технологій передбачають зменшення викидів парникових газів, що є важливим фактором у боротьбі зі зміною клімату, скорочення забруднення повітря завдяки використанню відновлюваних джерел енергії, таких як сонце, вітер і біомаса. Також важливим є зменшення кількості відходів через застосування технологій їх переробки, що позитивно впливає на стан ґрунтів і водних ресурсів [4, 5]. Окрім цього, зелені технології стимулюють розвиток органічного землеробства і впровадження екологічно чистих виробничих процесів, що сприяє збереженню біорізноманіття. Таким чином, перехід на зелені технології є не лише вимогою часу, а й стратегічною необхідністю для сталого розвитку України.

Ризики та обмеження впровадження зелених технологій в Україні включають недостатнє фінансування інноваційних проєктів через складну економічну ситуацію та наслідки війни, що значно обмежує можливості для розвитку екологічно чистих технологій. Крім того, існує технологічна залежність від імпорту обладнання для зеленої енергетики, що вимагає адаптації передових технологій до українських реалій та збільшення витрат на їх впровадження. Негативний вплив війни на інфраструктуру та екосистеми також уповільнює реалізацію екологічних ініціатив, створюючи додаткові труднощі для сталого розвитку країни.

Таким чином, розвиток зелених технологій в Україні є одним із важливих напрямів для досягнення сталого економічного зростання, енергетичної незалежності та екологічної безпеки. Незважаючи на існуючі ризики, ефективна державна політика, міжнародна підтримка та активна участь бізнесу можуть сприяти подоланню обмежень. Зелені технології здатні стати основою для відновлення економіки України у поствоєнний період, що забезпечить одночасно економічні, екологічні та соціальні вигоди.

Література:

1. Samborska, O., & Kolesnik, T. (2020). Dynamic of green economy development in Ukraine. *Slovak international scientific journal*, 43, 46-52.
2. Petlenko, Y. (2024). Financing Green Energy For Enhancing Energy Security In Ukraine. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2(55), 161-179. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4299>
3. Rizzello, A. (2022). The Green Financing Framework Combining Innovation and Resilience: A Growing Toolbox of Green Finance Instruments. In: *Green Investing. Palgrave Studies in Impact Finance*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-08031-9_3
4. Ahmed, Z., Ahmad, M., Murshed, M., Shah, M. I., Mahmood, H., & Abbas, S. (2022). How do green energy technology investments, technological innovation, and trade globalization enhance green energy supply and stimulate environmental sustainability in the G7 countries? *Gondwana Research*, 112, 105-115. <https://doi.org/10.1016/j.gr.2022.09.014>
5. Ehigiamusoe, K. U., & Dogan, E. (2022). The role of interaction effect between renewable energy consumption and real income in carbon emissions: evidence from lowincome countries. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 154, 111883. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.111883>

*Гоц Світлана Андріївна,
студентка, Львівський національний
університет імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-1785-9239*

ВПЛИВ ЄВРО НА ЕКОНОМІКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄРОПЕЙСЬКОГО ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5270/>

Актуальність

Євро як валюта відіграє ключову роль у фінансових і торговельних відносинах між державами ЄС. Запровадження єдиної грошової одиниці стало важливим кроком у процесі інтеграції.

Мета та методи дослідження

Метою моєї роботи є дослідження особливостей функціонування євро на економіки країн-членів ЄСВ. Під час роботи використовуються теоретичні методи дослідження, такі як аналіз наукової літератури.

Результати дослідження та їх обговорення

Як і у будь-якого процесу чи явища, у запровадженні євро є як і недоліки, так і переваги. А деякі проблеми, з якими зіткнулись країни на початку ХІ століття, неабияк пов'язані саме із переходом до нової валюти.

Наглядним прикладом того, як спільна монетарна політика тільки зашкодила, є період 2007-2008 рр., коли світ шокувала фінансова криза. Саме в такі важкі періоди всі слабини та недопрацювання даються взнаки. Країни не можуть самостійно знижувати процентні ставки чи девальвувати національну валюту. Ці та ще багато інших нюансів, які здавались незначними, гостро відчуються при спробах покращити ситуацію.

Наслідки фінансової кризи 2008 року, у сукупності з неправильним управлінням ЄЦБ і ЄС загалом, спричинили відчутний економічний спад в країнах, що використовують євро. Особливо це торкнулось Греції, Іспанії, Португалії, Кіпру та Ірландії. Для цих 26% членів ЄСВ стримування інфляції стало фактично неможливим [1, 2].

З цього стає зрозуміло, що ЄЦБ не здійснював належних заходів, які допомогли б уникнути глибокої рецесії. Його бездіяльність призвела до того, що стан національних економік був настільки ослаблений, що це загрожувало стати звичайним їх станом на найближче майбутнє.

Водночас *Велика Британія*, яка не використовувала євро, але й як і всі потрапила під вплив фінансової кризи 2008 року, змогла набагато краще вистояти, ніж країни зони євро. Вона впровадила програму кількісного пом'якшення. ЄВС ж запровадив її на шість років пізніше. Також незалежність Банку Англії та змога самостійно регулювати процентні ставки покращила становище Великої Британії на світовій арені [1].

Греція. Саме ця країна зазнала чи не найбільших втрат, а світова фінансова криза стала однією з найбільш жорстких. Недарма Греція стала так званим символом європейської боргової кризи. Рецесія, зростання безробіття до немислимих рівнів, відчутне скорочення державних витрат – усе це те, чого зазнала грецька економіка. Очікуваним наслідком стало різке скорочення ВВП, а саме на 25% у період з 2008 року по 2013 рік, а державний борг зріс до понад 180% ВВП [3].

Наслідком цього стали звернення до ЄС та МВФ, що стало початком імплементації програм порятунку, які включали в себе жорстку економію. Також судження про бездіяльність ЄС і ЄВС не слід сприймати буквально та односторонньо. Об'єднання надали макрофінансову допомогу протягом 2010-2018 рр у розмірі 288,7 млрд євро, оскільки це було життєво необхідним, як мінімум для стабілізації національної економіки Греції [3].

Після впровадження структурних реформ, що супроводжувалися зменшенням зарплат і скороченням соціальних видатків, Греція почала демонструвати ознаки економічного відновлення. Однак наслідки суворих заходів залишалися відчутними, позначаючись на рівні життя населення.

А от Латвія, після переходу на євро, продемонструвала позитивні зміни завдяки стабільній макроекономічній політиці. Це включало зміцнення фінансових інститутів, стабілізацію валютного курсу та збільшення інвестицій. Як показують дослідження, ці заходи сприяли підвищенню продуктивності латвійської економіки та залученню нових інвестиційних потоків [4].

Беручи до уваги країни, про які ще не йшло мови, тобто ті, які постраждали не настільки сильно, варто згадати про Італію. Високий рівень державного боргу став серйозною перешкодою для реалізації потенціалу. Зокрема, країни, як Італія, обтяжені значним боргом, стикаються з проблемами у забезпеченні стабільного економічного зростання, незважаючи на переваги, які надає єдина валюта [5].

Різниця в рівнях розвитку та економічних умовах на внутрішніх ринках може ускладнювати реалізацію єдиної монетарної політики, що, у свою чергу, ставить під загрозу стабільність самої єврозони.

На фоні глобальних економічних викликів, важливо продовжувати дослідження ефективності європейської монетарної системи для забезпечення гнучкості та стійкості економік країн-членів.

Отже, євро є фактором стабільності, але його вплив неоднорідний і вимагає постійної адаптації.

Список літератури:

1. Bayham A. An Analysis of the Economic Performance between Nations that made up the 2004 Enlargement of the EU. *Economy*. 2016. Vol. 3, no. 2. P. 79-93. Режим доступу: <https://doi.org/10.20448/journal.502/2016.3.2/502.2.79.93> (дата звернення: 25.04.2005)
2. Kiamba, A., 2013. Crisis in the system of states: The financial crisis in the European Union. *Geopolitics*, 18 (1): 730-735 21 (дата звернення: 25.04.2005)
3. Komar N. BENEFITS AND LOSS OF GREECE IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION. *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*. 2018. No. 45. Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/vir.2018.45.0.9409> (дата звернення: 24.04.2005)
4. Čehulić Z., Hrbić R. The impact of adopting the euro on the Croatian economy. *Notitia*. 2019. Vol. 5, no. 1. P. 73-89. Режим доступу: <https://doi.org/10.32676/n.5.1.7> (дата звернення: 25.04.2005)
5. BARRO R., TENREYRO S. ECONOMIC EFFECTS OF CURRENCY UNIONS. *Economic Inquiry*. 2007. Vol. 45, no. 1. P. 1-23. Режим доступу: <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.2006.00001.x> (дата звернення: 25.04.2005)

*Єсипенко Василь Вікторович,
студент факультету менеджменту
та маркетингу, Національний
технічний університет України
"Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського",
м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Смерічевська Світлана Василівна,
доктор економічних наук,
професор, Національний
технічний університет України
"Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського",
м. Київ, Україна*

АВТОМАТИЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ – НЕ ТРЕНД, ЦЕ НЕОБХІДНІСТЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5260/>

Сучасний світ живе в епоху цифрової трансформації, яка охоплює всі сфери економіки. Вантажні перевезення – це одна з ключових галузей, що забезпечує безперебійний прямий й зворотній рух товарів між виробниками, постачальниками та споживачами. Проте традиційні методи управління транспортною логістикою часто виявляються неефективними: вони потребують значних людських ресурсів, схильні до помилок і не забезпечують достатньої гнучкості в умовах мінливого ринку. У такій ситуації автоматизація транспортної логістики стає не просто інноваційним рішенням, а необхідністю, й не тільки для підприємств, які прагнуть надалі розвиватися та залишатися конкурентоспроможними на ринку, а й для економіки в цілому.

Зростання попиту, обсягів перевезень, вимог до швидкості та точності доставки, забезпечення достойного рівня задоволеності клієнтів, зниження витрат, навантаження на зовнішнє середовище, усунення зайвих рухів, помилок, мінімізація людського фактора – це лише частина викликів, які стоять перед логістичними компаніями. Використання сучасних цифрових рішень дозволяє значно зменшити навантаження, оптимізувати процеси, підвищити час такту, забезпечити ефективність логістичного ланцюга.

В подальшій перспективі розвитку транспортної логістики науковці відзначають кілька основних факторів. Наприклад:

- Впровадження штучного інтелекту для оптимізації маршрутів і управління логістичними ланцюгами, що дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси і знижувати витрати.

- Збільшення використання «зелених» технологій у транспортній логістиці, таких як електромобілі і альтернативні види пального, вторинне використання пакувальних матеріалів, які є не тільки економічно вигідними, але й необхідними у зв'язку з посиленням екологічних вимог.

- Інтеграція Blockchain для підвищення прозорості та надійності логістичних операцій, що дозволить забезпечити більш високий рівень довіри з боку споживачів та партнерів й зменшити можливості для шахрайства.

- Використання хмарних технологій, яке дозволяє комплексно автоматизувати процеси вантажних перевезень завдяки різним моделям сервісу: SaaS – як готові рішення для управління транспортом, обліку вантажів, маршрутів і клієнтів, PaaS – як платформа для створення власних логістичних застосунків з урахуванням специфіки перевезень, IaaS – для зберігання, обробки та масштабування логістичних даних у хмарному середовищі, RaaS – для інтеграції автоматизованих пристроїв і робототехніки у процеси транспортування та складування.

Таблиця 1 – Можливості автоматизації транспортної логістики вантажних перевезень

Аспект	Технологія	Результат
Зниження витрат		
Планування ресурсів підприємства	- ERP-системи	Спрощення керування бізнес-процесами, автоматизація планування, обліку і витрат, підвищення продуктивності і покращення загального досвіду роботи з клієнтами.
	- Канбан-системи	Сигнал про поточну затримку й допомога прийняття оперативного рішення на її усунення
Контроль витрат на паливо	IoT – Інтернет речей	Сенсори для моніторингу пального, пробігу, температури, тощо
Оптимізація маршрутів	- TMS–системи управління транспортом - GPS-навігація - GIS-системи	Зменшення пробігу, координація й швидкість доставки

Аспект	Технологія	Результат
Скорочення паперової навантаження	- ERP–системи, - Електронний документообіг	Зменшення помилок, економія часу
Моніторинг стану транспорту та техобслуговування	- FMS–системи управління автопарком, - AI–діагностика, IoT, сенсори	Довший термін експлуатації техніки завдяки швидкому реагуванню на наявну проблему
Підвищення конкурентоспроможності		
Гнучке реагування на зміни в логістиці	- Штучний інтелект (AI / III) - Машинне навчання (ML) - Хмарні сервіси	Швидше прийняття рішень, адаптація до ситуацій на дорогах
Інтеграція з партнерами	API – Програмні інтерфейси для обміну даними	Зручно, швидко, прозоро
Покращення якості обслуговування		
Відстеження вантажів у реальному часі	- GPS-трекери, - Мобільні застосунки	Забезпечують прозорість процесів для клієнтів, впливають на зменшення скарг
Обробка звернень клієнтів	CRM–системи, чат-боти	Зниження часу обробки запитів, підвищення задоволеності клієнтів, аналітика звернень для покращення сервісу
Автоматизація прийому та обробки замовлень	ERP-системи, цифрові форми, онлайн-платформи	Зменшують людський фактор, пришвидшують час такту
Ефективне використання ресурсів		
Прогнозування навантаження	Аналітика даних BigData, штучний інтелект	Зменшення порожніх рейсів, краща завантаженість транспорту
Автоматизація роботи	- WMS–системи управління складом - TMS–системи управління транспортом - RFID-мітки	Швидше завантаження / розвантаження, контроль товару
Планування роботи водіїв	- HR-аналітика, - Трекінг графіків, - VSW-системи попередження втомленості водія	Збалансоване навантаження між водіями, автоматичне формування маршрутів, оптимізація з урахуванням трафіку, погоди, завантаженості
Зменшення екологічного впливу		
Використання екологічного транспорту	Електровантажівки, гібридні авто	Зниження CO ₂ , відповідність екостандартам
Використання принципів зворотньої логістики	- Повторне використання упаковки і палет - Цифровий облік тари через хмарні сервіси SaaS	Зменшення відходів й економія ресурсів
Контроль викидів і впливу на довкілля	- ESG-аналітика, - Калькулятори вуглецевого сліду	Покращення іміджу, рух до сталого розвитку

Загострення глобальної конкуренції змушує підприємства переглядати свої підходи до логістики та транспортування вантажів. Розуміння того, як сучасні технології, нові фічі можуть покращити ефективність логістичних процесів, сприятиме формуванню нових стратегій розвитку підприємств та економіки загалом.

Таким чином, автоматизація транспортної логістики вантажних перевезень є не просто трендом сьогодення, а важливим фактором забезпечення сталого розвитку компаній. Її впровадження дозволяє значно підвищити ефективність логістичних процесів, оптимізувати витрати та мінімізувати вплив людського фактора, що в результаті веде до створення більш надійної, гнучкої та конкурентоспроможної системи управління транспортними потоками.

Література:

1. Смерічевська С. В. Стратегії управління ризиками в ланцюгах постачання в епоху глобальної турбулентності та еру штучного інтелекту. Scientific and technological revolution of the XXI century 2024. International scientific conference (20.04.2024). N 32 on April 20, 2024. Published by: Sergeieva&CoKarlsruhe, Germany. С. 61-64. DOI:10.30890/2709-1783.2024-32-00-005. URL: <https://www.proconference.org/index.php/gec/article/view/gec32-00-005>
2. Смерічевська С.В., Штик Ю.В., Стріжов О.С. Аналіз стану і тенденції розвитку транспортної інфраструктури України. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 9. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.9-10>
3. Леонтович, С. П. Завдання з автоматизації основних процесів логістики на різних рівнях управління. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, 2020 р. 1 (68). С. 92-97.

*Кисіль Катерина Степанівна,
здобувач першого рівня вищої
освіти, освітньо-професійна
програма «Менеджмент і бізнес-
адміністрування», Національний
технічний університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0009-0006-0578-5144*

*Хлебінська Олександра Ігорівна,
асистент кафедри менеджменту
підприємств, Національний
технічний університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-7977-0483*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ: АВТОМАТИЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ДВІЙНИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5247/>

Управління якістю продукції є важливою складовою успіху підприємства, забезпечуючи відповідність стандартам, підвищення довіри споживачів і зниження витрат на повернення товарів. Це позитивно впливає на фінансові результати та конкурентоспроможність. Система якості охоплює планування, контроль і постійне вдосконалення на всіх етапах виробництва, сприяючи зменшенню дефектів і зміцненню репутації. В умовах зростаючих вимог до продукції її впровадження є необхідним для збереження ринкових позицій [1].

У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації традиційні методи управління якістю поступаються місцем інноваційним підходам, зокрема тим, що базуються на використанні штучного інтелекту (ШІ). Завдяки машинному навчанню, комп'ютерному зору та аналітиці великих даних ШІ дозволяє підвищити точність контролю, зменшити кількість дефектів і автоматизувати процеси перевірки якості. Штучний інтелект (ШІ) – це широке поняття, що охоплює технології, які імітують людське мислення та навички, такі як: розуміння складної

інформації, самостійне виведення висновків і здатність вести осмислений діалог [2].

Впровадження штучного інтелекту робить управління якістю точнішим, швидшим і автоматизованим. Концепція цифрових фабрик набуває значення завдяки інтеграції ШІ, великих даних і цифрових двійників у єдину систему управління. Основна мета – створення цифрових моделей, які використовуються від етапу розробок до виготовлення кастомізованої продукції [3].

Одним з прикладів таких фабрик є Siemens Digital Factory, підрозділ компанії Siemens AG, який спеціалізується на розробці та інтеграції цифрових рішень для промисловості. Технології, які використовує компанія, мають вдосталь переваг, серед яких:

1. Використання цифрових двійників забезпечує інтеграцію трьох ключових напрямів розвитку підприємства: автоматизації, цифровізації та сталого розвитку. Цифровий двійник – це віртуальна модель реального об'єкта або процесу, яка дає змогу проводити детальне моделювання, аналіз і оптимізацію до фактичного запуску виробництва.

2. Моделювання виробничих процесів на ранніх етапах дозволяє ідентифікувати потенційні ризики ще до фізичної реалізації, зменшувати ймовірність виникнення дефектів, уникати аварійних ситуацій і пошкодження обладнання, а також підвищувати загальний рівень безпеки та надійності виробництва

3. Прискорення запуску виробництва на 40% досягається завдяки віртуальному тестуванню, що скорочує час на налаштування обладнання, зменшує кількість помилок під час старту та підвищує точність виконання технологічних процесів.

4. Скорочення потреби у фізичних тестуваннях на 75% завдяки перенесенню більшості випробувань у цифрове середовище. Завдяки цьому досягається зменшення витрат на матеріали, зменшується час на підготовку прототипів, а також з'являється можливість ефективно перевіряти нові технології, що ще не готові до реального застосування [4].

Управління якістю продукції в умовах сучасного конкурентного середовища потребує впровадження інноваційних підходів. Цифровізація виробничих процесів, зокрема застосування цифрових двійників, дозволяє підприємствам не лише контролювати якість на всіх етапах виробництва, а й оптимізувати ресурси, зменшувати витрати та прискорювати інноваційні цикли. Це підвищує гнучкість, конкурентоспроможність і забезпечує стійкий розвиток підприємства в умовах цифрової трансформації.

Література:

1. Леськів Г. З., Сватюк О. Р., Левків Г. Я. Вплив технологій штучного інтелекту на систему управління якістю продукції [Електронний ресурс] / Г. З. Леськів, О. Р. Сватюк, Г. Я. Левків // Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2024. – Режим доступу: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/economy/article/view/929/905> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Баранов В. Роль штучного інтелекту в управлінні проєктами [Електронний ресурс] / В. Баранов // Льотна академія Національного авіаційного університету. – 2021. – Режим доступу: [http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_proekt/material/MOHOГ_РАФИЯ_Карташов_Дубинина_2021_верстка%20\(1\).pdf#page=302](http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/struktura/kaf_upravl_proekt/material/MOHOГ_РАФИЯ_Карташов_Дубинина_2021_верстка%20(1).pdf#page=302) (дата звернення: 18.04.2025).
3. Enterprise. Smart Factory [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/smart-factory> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Siemens. Digital Twin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://xcelerator.siemens.com/global/en/all-offerings/products/digital%20twin.html?_originalHost=marketplace.siemens.com (дата звернення: 18.04.2025).

*Конюк Карина Михайлівна,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
м. Львів*

АДАПТАЦІЯ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ДОСВІДУ В СФЕРІ ПРОЗОРОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5272/>

Актуальність. В умовах економічної нестабільності, зумовленої повномасштабним вторгненням, та стратегічного курсу України на європейську інтеграцію, питання підвищення прозорості та надійності фінансової звітності набуває критичного значення для залучення інвестицій, зміцнення довіри та гармонізації з європейськими стандартами. Адаптація успішного швейцарського досвіду в цій сфері є нагальною потребою для сталого економічного розвитку країни в поточних та майбутніх умовах.

Мета та методи дослідження. Дослідження має на меті розкрити потенціал застосування швейцарських практик забезпечення прозорості

та надійності фінансової звітності для вдосконалення відповідної сфери в Україні шляхом порівняльного та системного аналізу з подальшим узагальненням висновків.

Результати дослідження та їх обговорення. Швейцарія традиційно вважається еталоном фінансової надійності, прозорості та відповідальності, що забезпечує її компаніям конкурентоздатність та інвестиційну привабливість. Цей досвід є особливо цінним для України, яка прагне підвищити довіру до свого бізнес-середовища в умовах глибоких трансформацій. Використання напрацювань швейцарської практики у сфері фінансової звітності може суттєво покращити якість корпоративного управління, сприяти зменшенню тіньових схем та зробити українські компанії привабливішими для зовнішніх інвесторів [1].

Першочергові зміни для адаптації швейцарського досвіду в Україні мають торкнутися гармонізації національного правового середовища з міжнародними стандартами. Приведення українського законодавства у відповідність до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS) є ключовим етапом. Це забезпечить збільшення прозорості фінансової звітності, зниження інформаційних асиметрій між компаніями та інвесторами, та створить сприятливі умови для інтеграції українських підприємств у глобальні фінансові ринки [2].

Не менш важливу роль відіграє вдосконалення внутрішнього контролю та аудиторського супроводу. Одним із ключових елементів швейцарського досвіду є роль незалежного аудиту, що гарантує достовірність розкриття фінансової інформації та сприяє підвищенню якості корпоративного управління [4]. Надійна система внутрішнього контролю дозволить вчасно виявляти недоліки в обліку та усувати їх.

Сучасні компанії дедалі частіше поєднують фінансову звітність із нефінансовими показниками (ESG). Досягнення високих стандартів прозорості передбачає не лише якісне подання фінансової інформації, а й розкриття екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності. Така інтеграція допоможе компаніям надати повну картину своєї діяльності, що значно підвищує довіру інвесторів та зацікавлених сторін [3].

Важливим елементом є використання сучасних технологій для автоматизації звітності. Інновації в галузі цифровізації бухгалтерського обліку та автоматизованих систем збору і аналізу даних сприяють підвищенню якості фінансової звітності. Автоматизація дозволяє знизити рівень людського фактору, скоротити час підготовки звітності та мінімізувати ризики помилок [4].

І нарешті, будь-які трансформації будуть неповними без підвищення кваліфікації спеціалістів з фінансової звітності. Постійне навчання та підвищення кваліфікації бухгалтерів, аудиторів та фінансових менеджерів,

обмін досвідом та впровадження нових практик є важливими аспектами адаптації швейцарського досвіду в Україні [3].

Попри значні переваги швейцарського підходу, в умовах повномасштабного вторгнення та пов'язаних з цим економічних складнощів, важливим викликом для України залишається необхідність підвищення довіри до офіційної фінансової звітності та державних інституцій. Для ефективного впровадження стандартів прозорості ключовою є послідовна боротьба з корупцією, зміцнення незалежності аудиторських органів та наявність політичної підтримки цих процесів. Зміни мають охоплювати не лише технічні аспекти обліку, але й сприяти загальному усвідомленню важливості прозорості для сталого розвитку та відновлення економіки.

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, адаптація швейцарського досвіду забезпечення прозорості та надійності фінансової звітності для України є стратегічно важливим кроком для її економічного розвитку та євроінтеграції. Успішне впровадження ключових елементів швейцарської моделі потребує комплексного підходу, що включає гармонізацію законодавства, реформування системи аудиту, сприяння розвитку нефінансової звітності, цифровізацію обліку та підготовку фахівців. Особливо важливим в умовах воєнного стану є подолання недовіри до державних інституцій та забезпечення політичної волі для проведення системних реформ, що дозволить Україні повною мірою скористатися перевагами міжнародного досвіду та зміцнити свою економічну стійкість.

Список літератури:

1. Безверхий К. Бухгалтерський облік в Україні: імплементація норм директив Європейського Союзу. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Економічні науки. 2018. Вип. 1, січ. – берез. С. 136-151.
2. Brown P. R., Preiato J. P., Tarca A. Measuring Country Differences in Enforcement of Accounting Standards: An Audit and Enforcement Proxy. SSRN Electronic Journal. 2013. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2286029>
3. Dratwińska-Kania B., Ferens A., Kania P. Transparent Reporting on Financial Assets as a Determinant of a Company's Value – A Stakeholder's Perspective during the SARS-CoV-2 Pandemic and beyond. Sustainability. 2023. Vol. 15, no. 3. P. 2065. URL: <https://doi.org/10.3390/su15032065>
4. Role of Auditors in Ensuring Effective Corporate Governance and Financial Reporting. European Economic Letters. 2023. URL: <https://doi.org/10.52783/eel.v13i5.803>

*Могилатенко Юрій Андрійович,
студент, Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

*Чатченко Тетяна Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент, кафедра економетрії і
економічних методів управління,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

ФЛЕКСІК'ЮРІТІ ЯК КОНЦЕПЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5265/>

Сучасні економічні теорії акцентують увагу на відродженні ролі ринку як основного рушія економічного розвитку, орієнтованого на принципи конкуренції та необмеженої індивідуальної відповідальності. У сучасних умовах соціальна політика дедалі більше зосереджується на підвищенні рівня захищеності інтересів особи, її сім'ї та суспільства загалом. Використання нестандартних форм зайнятості розглядається як інструмент компенсації недостатнього рівня доходів населення [3, с. 146]. Природним наслідком такої політики визнається скорочення масштабів державного регулювання економіки [3, с. 14].

Одним із важливих чинників стабілізації ринку праці є розвиток неформального сектору, який функціонує як самостійний сегмент і сприяє зниженню напруженості на ринку зайнятості. Неформальний сектор стимулює розширення пропозиції товарів і послуг та підтримує розвиток малого бізнесу. Водночас розширення цього сектору супроводжується тінізацією доходів, що зменшує податкові надходження до бюджетів усіх рівнів [3, с. 147]. Неформальна зайнятість дає змогу уникнути державного фінансового контролю та створити додаткові робочі місця, виникнення яких у легальному секторі ускладнено через високі фінансові бар'єри. У межах зазначеного підходу формуються тенденції до флексибілізації ринку праці та запровадження концепції флексік'юріті як нової моделі поєднання гнучкості зайнятості з належним рівнем соціального захисту. У відповідь на потребу в оптимізації регулювання гнучких форм зайнятості виникла концепція **флексік'юріті** (*flexicurity*), яку В. Балясний визначає як одну з найбільш поширених у країнах Європейського Союзу моделей політики на ринку праці [4].

Основна мета концепції флексік'юріті полягає у поєднанні високої гнучкості ринку праці (*flexibility*) та ефективного соціального

захисту працівників (*social security*). Ця концепція була розроблена з метою пом'якшення соціально-економічних дисбалансів, посилених становленням цифрової економіки [5].

Функціонування концепції флексік'юріті ґрунтується на взаємодії трьох ключових елементів:

1. Гнучкість ринку праці;
2. Соціальний захист працівників;
3. Активна державна політика щодо зайнятості [1, с. 7].

Флексибілізація ринку праці означає підвищення його економічної адаптивності. Серед основних наслідків цієї тенденції виокремлюють:

- зниження витрат на працю для підприємств;
- внесення змін до трудового законодавства на користь роботодавців;
- стимулювання створення робочих місць із частковою зайнятістю та погодинною оплатою;
- розширення можливостей роботодавців в управлінні працівниками;
- усунення обмежень щодо прийому на роботу, зміни умов праці та звільнення працівників [2, с. 151].

Іноземний досвід впровадження концепції флексік'юріті свідчить, що найважливішими її елементами є:

- свобода найму і звільнення працівників для роботодавців;
- наявність ефективної системи страхування безробіття;
- активна участь держави в управлінні нестандартною зайнятістю через організацію професійного навчання і перекваліфікації працівників.

Також вагомим компонентом є функціонування механізмів колективних переговорів і соціального діалогу між роботодавцями та працівниками через їхні представницькі організації.

Відповідно до сучасних наукових підходів, концепція флексік'юріті як нестандартна (гнучка) зайнятість на мікроекономічному рівні слід розглядати як тип соціально-трудова відносин, що передбачає варіативну організацію робочого часу, місця праці та системи оплати праці. Це може впливати на зміну соціального статусу працівників і забезпечує взаємне задоволення інтересів як роботодавців, так і працівників на паритетних засадах [6, с. 214].

Література:

1. Азьмук Н. А. Флексік'юріті: виклики для ринку праці України // *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 6-12.
2. Буда Т. Гнучкі і нестандартні форми зайнятості: соціальні вигоди і ризики // *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 2. С. 149-157.
3. Гук Л. П. Державне регулювання нестандартної зайнятості: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Київ, 2015. 221 с.

4. Зуб М.Я. Організаційно-економічний механізм регулювання і розвитку регіонального ринку праці за умов євроінтеграції: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.00.07. Хмельницьк, 2013. 21 с.
5. Никоненко А. В. Дисбаланс попиту і пропозиції на промисловому сегменті ринку праці: причини формування та шляхи подолання // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 9. С. 73-78.
6. Ястремська О. М., Стаматін Г. В. Гнучка політика зайнятості на підприємствах: програмно-цільовий підхід // Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 8. С. 210-221.

*Прощай Єлизавета Олександрівна,
студентка 4 курсу спеціальності 073
Менеджмент, Навчально-науковий
інститут Міжнародних відносин,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця*

*Науковий керівник:
Дехтяр Надія Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки і менеджменту,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ПРОБЛЕМИ НАЙМУ ТА АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У КОМПАНІЯХ ІТ ГАЛУЗІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5264/>

Більшість підприємств, стикаючись з процесом роботи з персоналом, отримують великий спектр труднощів, через що зазнають певних втрат. Розглянемо поширені проблеми, які можуть стати перепорою роботі з персоналом і шляхи вирішення даних труднощів.

Якщо розглядати етап пошуку персоналу, часто компанія зазнає проблем в першу чергу через нерозвинений бренд роботодавця. Внаслідок цього підприємство може відчувати недостатню кількість кандидатів на свої вакансії, а також погану комунікацію з цільовою аудиторією. Також бізнес може відчувати труднощі з кількістю кандидатів, не тільки через

слабкий бренд, але і через вибір неправильних каналів пошуку персоналу і неконкурентні умови праці. В цій ситуації можна вирішити проблему завдяки таким цифровим інструментам, як соціальні мережі та сайти кар'єри [2]. Додатковою порадою є залучення вже існуючих працівників компанії як амбасадорів бренду. Ще одна проблема – це невідповідність кандидата вимогам, причиною чого найчастіше є вимоги до кандидата, які є вкрай завищені, або нереалістичні взагалі, а також нечітко складені профілі посад і тексти вакансій. Рішенням буде створити чіткий та реалістичний профіль посади. Також додатковою допомогою може стати таке цифрове рішення, як ATS-система, яка потрібна при складанні профілю посади.

На етапі адаптації першочерговою проблемою може стати невідповідність очікувань та реальності, що виникає внаслідок неякісно оголошеної під час підбору інформації про обов'язки, задачі чи атмосферу в компанії [1]. Наступною перепорою може стати відсутність структурованої програми адаптації, яка виникає через те, що велика кількість компаній знецінюють важливість загалом цього процесу та обмежуються виключно формальним ознайомленням з обов'язками та колективом. Для того, щоб вирішити цю ситуацію, варто зайнятись розробкою планів адаптації і обов'язково слід надавати новачку куратора, який буде допомагати на перших етапах роботи. Для планування онбордингу можна використати такі цифрові інструменти, як Trello або bambooHR software. Ще одна поширена проблема – це недостатня підтримка від колективу чи керівництва, і щоб це виправити, варто проводити командні заходи та зустрічі і формувати культуру допомоги новачкам. Цей процес можна налагодити завдяки Slack, Microsoft Teams чи Zoom.

Також є загальні системні проблеми, що впливають на всі HR процеси. Якщо пошук і підбір працівників ведеться без планування потреб у персоналі, неструктуровано та ситуативно, то пропадає HR-стратегія [3]. Це можна вирішити шляхом формування кадрового плану і розробки довготривалої HR-стратегії. До загальних проблем можна додати низько кваліфікований HR персонал, невисока залученість керівників департаментів у процес найму та висока плинність кадрів. Потрібен частий аудит роботи HR-департаменту і підвищення комунікації даного відділу з іншими підрозділами підприємства.

Загалом варто зазначити, що процес роботи з персоналом в будь якій компанії є дуже значущим і він прямопропорційно впливає на роботу всього підприємства, тож дуже важливо структуровано, вмотивовано і підконтрольно проводити цю діяльність.

Література:

1. Ващенко, В. В. Основні проблеми у процесі рекрутингу персоналу на промисловому підприємстві. Вісник ПДТУ 2016. <https://doi.org/10.31498/2225-6725.32.2016.105603>
2. Мутерко, Г. М. Інноваційний метод пошуку персоналу. Підприємництво і торгівля, (30), 48-52. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-30-08>
3. Осадчук, О. Менеджмент персоналу: переваги та недоліки застосування технологій рекрутингу та аудиту найму персоналу. Економіка та суспільство, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-77>

*Пишик-Ковальська Оріся Остапівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва,
Національний університет
«Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-6017-7444*

*Бруцяк Руслан Іванович,
аспірант кафедри менеджменту і
міжнародного підприємництва,
Національний університет
«Львівська політехніка»
ORCID: 0009-0009-7953-7997*

ІНСТРУМЕНТИ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ В HR-ДІЯЛЬНОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5245/>

Технологічний поступ і автоматизація операційних процесів вносять вагомі зміни у механізми управління персоналом. Інноваційні хмарні інформаційні платформи для менеджменту персоналу істотно підвищують ефективність роботи з людськими ресурсами, оскільки сприяють раціоналізації процедур добору, професійної підготовки, розвитку компетенцій та оцінювання результативності працівників [1]. У подальшому буде здійснено аналіз провідних програмних рішень, які очолили рейтинг Forbes [2] та були високо оцінені фахівцями відповідно до експертних досліджень [3].

Раусог – це хмарна HR-платформа, що забезпечує оптимізоване управління виплатами персоналу, моніторингом робочого часу та

впровадженню адаптаційних стратегій. Інтуїтивно зрозумілий користувацький інтерфейс зосереджений на аналітичній підтримці прийняття управлінських рішень у сфері HR-менеджменту.

Monday.com – гнучке цифрове рішення, яке дозволяє ефективно керувати проектною діяльністю та супутніми HR-функціями. До ключових переваг належать можливість персоналізації робочих сценаріїв, інтеграція штучного інтелекту для аналізу ефективності, а також підтримка моніторингу продуктивності персоналу в реальному часі.

BambooHR – універсальна система, що поєднує HR-функціонал із інформаційними технологіями, сприяючи автоматизованій обробці даних працівників. Забезпечує плавну інтеграцію з корпоративними інформаційними середовищами, що є важливим для стратегічного HR-менеджменту.

Workday – потужне хмарне програмне забезпечення, орієнтоване на глобальне управління персоналом та супутні фінансові аспекти. Відзначається високим рівнем аналітичної підтримки, адаптивністю до міжнародних HR-процесів та розвитком талант-менеджменту.

TriNet Zenefits – комплексна HR-платформа, що охоплює управління соціальними пакетами, автоматизоване нарахування заробітної плати, а також супровід документованих HR-процедур. Підтримка через мобільний застосунок сприяє оперативній взаємодії в системі HR-менеджменту.

ClickUp – універсальне рішення, спрямоване на координацію проектної діяльності з урахуванням HR-компонентів. Вбудовані інструменти автоматизації дозволяють налаштовувати шаблони завдань, відстежувати їх виконання та координувати міжфункціональні HR-операції.

SAP SuccessFactors – комплексна HR-система, призначена для стратегічного управління талантами та глибокої аналітики кадрових процесів. Серед основних характеристик: масштабованість рішень, підтримка глобальних політик, широкий спектр функціональних можливостей у рамках HR-менеджменту.

Oracle HCM Cloud – інтегрована HR-платформа світового рівня, яка пропонує повний спектр інструментів для управління персоналом. Серед них – глобальна координація талант-менеджменту, ефективне управління трудовими ресурсами, нарахування заробітної плати, а також розширена HR-аналітика для підтримки стратегічних рішень.

Проведений аналіз провідних програмних рішень для оптимізування HR – діяльності засвідчує, що для міжнародних компаній будуть актуальними такі хмарні сервіси, як Workday, Oracle HCM Cloud або SAP

SuccessFactors, а для українських підприємств BambooHR, TriNet Zenefits, Paycor, Monday.com або ClickUp.

Міжнародні компанії працюють у багатонаціональному середовищі, потребують рішень, які забезпечують масштабованість, інтеграцію з фінансовими та операційними процесами, а також підтримку глобальних HR-практик, тому програмні комплекси Workday, Oracle HCM Cloud або SAP SuccessFactors є найкращими для забезпечення відповідних потреб.

Українські підприємства в період війни стикаються з нестабільністю, обмеженими ресурсами, неперервною міграцією кадрів та необхідністю адаптації до віддаленої роботи. Тому для українських підприємств критичними є: простота впровадження, мобільність, автоматизація рутинних процесів, а також доступність. Зважаючи на це, варто звернути увагу на програмні рішення BambooHR, TriNet Zenefits, Paycor, Monday.com або ClickUp – вони легкі у впровадженні, доступні за вартістю та ефективні в адаптації до форс-мажорних умов. Проведемо SWOT – аналіз використання українськими підприємствами програмних рішень TriNet Zenefits і Monday.com з метою оптимізування HR-діяльності (табл.)

Таблиця

SWOT – аналіз TriNet Zenefits і Monday.com в умовах України

Програмні рішення	Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
TriNet Zenefits	- простий у використанні мобільний додаток; - комплексне покриття основних HR-процесів (ЗП, пільги документообіг); - доступна ціна для малого бізнесу.	- орієнтація на американське законодавство; - відсутність української локалізації; - не повністю адаптований до воєнних умов.	- розгортання на малих і середніх підприємствах; - можливість використання у благодійних та громадських організаціях.	- бар'єр мови та законодавчих нюансів; - перебої з інтернетом, які можуть впливати на хмарні сервіси.
Monday.com	- висока гнучкість для кастомізації під HR-потреби; - швидке впровадження без програмістів; - підтримка віддаленої роботи; - безкоштовні/доступні пакети.	- HR-функціонал не спеціалізований; - відсутність штатного модуля розрахунку зарплати чи обліку кадрів.	- широке застосування в управлінні волонтерськими проектами, креативними командами; - інтеграція зі сторонніми сервісами.	- недовіра до хмарних сервісів у державному секторі; - втрата даних у разі кібератак або технічних збоїв.

Хмарні HR-платформи відіграють ключову роль у трансформації управління персоналом в умовах цифровізації. Вибір HR-системи повинен

ґрунтуватися на конкретному контексті діяльності організації, її ресурсах та кадрових потребах.

Список використаних джерел:

1. Надточій І., Крамаренко І., Гришина Н. Хмарні технології як інструмент ефективного управління фінансово-економічною безпекою та HR-технологіями в умовах цифровізації // *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 187-191. DOI: 10.32782/2224-6282/190-34.
2. Leonard K. Best HRIS Systems Of 2024 [Електронний ресурс] // *Forbes Advisor*. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/software/hris-systems/> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Отрошко Ж., Присівко Ю., Яковленко М. Актуальність автоматизації процесів управління персоналом в сучасних умовах // *Кафедра соціоекономіки та управління персоналом, платформа «Соціоекономічний вектор відбудови України»*. 2024. С. 58-62. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Department_of_Administration_and_Marketing_Personn/Kaf%20UPtaEP%20319/Naukova%20diyalnist/Zbirnik_tez_2024_stud_conference_Socioeconomic_vector_2024.pdf#page=58 (дата звернення: 12.04.2025).

*Сіромолот Дар'я Олегівна,
студентка 4 курсу спеціальності 073
Менеджмент, Навчально-науковий
інститут Міжнародних відносин,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця*

*Науковий керівник:
Дехтяр Надія Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної
економіки і менеджменту,
Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРЕНДІВ НА ОЦІНКУ ЕФЕКТИВНОСТІ ІТ-ПРОЄКТІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5259/>

У сучасному глобалізованому середовищі цифрові технології дедалі більше трансформують традиційні підходи до управління та оцінювання

ІТ-проектів. Цифровізація, штучний інтелект, аналітика великих даних, low-code рішення та автоматизовані системи управління стають невід'ємною частиною сучасного ІТ-менеджменту, що відкриває нові перспективи для підвищення ефективності міжнародних проектів.

Метою даного дослідження є аналіз впливу цифрових інструментів на ефективність реалізації міжнародних ІТ-проектів в умовах динамічного технологічного середовища. Основними завданнями є дослідження сучасних цифрових трендів, визначення їх ролі в управлінні ІТ-проектами та обґрунтування їхнього впливу на ключові показники ефективності.

Штучний інтелект стає одним із провідних інструментів у системах управління ІТ-проектами. Його використання забезпечує автоматизацію планування, оцінки ризиків і контролю виконання проектів. Застосування AI дозволяє формувати людино-орієнтовані технології управління, де пріоритетом є адаптація до потреб користувачів та підвищення ефективності прийняття рішень. Дослідження Д. Гудакова та Я. Колодінської [1] підтверджує значний потенціал AI в контексті оптимізації управлінських рішень у складних цифрових системах.

Одним із ключових аспектів цифровізації є комплексна трансформація процесів управління проектами. Сучасні цифрові платформи впроваджуються для підвищення прозорості, оптимізації ресурсів та своєчасного моніторингу проектної діяльності. Як зазначають В. Воробйов та ін. [2], діджиталізація управління ІТ-проектами сприяє скороченню циклів розробки, вдосконаленню комунікацій та ефективнішому використанню ресурсів. Особливо актуальним є використання хмарних рішень, які дають змогу координувати роботу команд, розташованих у різних країнах, в реальному часі.

Цифрові інструменти також стають основою для аналізу бізнес-процесів у компаніях ІТ-сектору. Підходи до забезпечення ефективності в умовах цифрової економіки передбачають інтеграцію інноваційних технологій для збору, обробки та інтерпретації даних. Це дозволяє приймати стратегічно обґрунтовані рішення, що підвищують конкурентоспроможність проектів. Як стверджують Р. Августин, Л. Будняк і В. Будняк [3], ефективність оцінки ІТ-проектів в умовах цифровізації прямо залежить від здатності підприємств швидко адаптуватися до змін завдяки аналітичним технологіям. Цифровізація технологічних процесів прямо впливає на міжнародну конкурентоспроможність підприємств. Як наголошує М. Пономарьов [4], застосування цифрових рішень у технологічному менеджменті створює нові можливості для управління ефективністю, зокрема шляхом запровадження автоматизованих систем аналізу продуктивності, моніторингу ключових показників (KPI), прогнозування ризиків і підтримки прийняття рішень на основі даних. На прикладі міжнародних

компаній видно, що використання low-code та no-code платформ дозволяє значно скоротити час розробки продукту, водночас підвищивши ефективність командної роботи.

Особливе значення у цифровому середовищі набувають методики оцінки ефективності IT-проектів, що базуються на даних у реальному часі. До таких належать: KPI (ключові показники ефективності) – вимірюють досягнення цілей проекту; ROI (рентабельність інвестицій) – дозволяє оцінити фінансову доцільність цифрових рішень; цифрові дашборди – забезпечують візуалізацію динаміки показників та швидкий контроль результатів.

Інтеграція цих інструментів з хмарними сервісами дозволяє міжнародним IT-компаніям забезпечувати прозорість та підзвітність на кожному етапі реалізації проекту. Приклади компаній, таких як SAP, Google або EPAM, демонструють, як цифрові тренди не лише покращують технічну реалізацію проектів, а й дають змогу приймати стратегічно виважені рішення. Так, Google активно використовує прогнозну аналітику для розподілу ресурсів у глобальних ініціативах, а SAP інтегрує AI у свої ERP-рішення для автоматизованої оцінки ефективності. Окрім технічних чинників, варто враховувати й організаційні аспекти цифровізації. Зміна цифрових підходів вимагає нового рівня кваліфікації персоналу, трансформації корпоративної культури та адаптації управлінських структур. Такі перетворення мають бути системно інтегровані у стратегічне планування міжнародних IT-проектів.

Таким чином, впровадження цифрових трендів в управлінні міжнародними IT-проектами є важливим чинником підвищення їх ефективності. Штучний інтелект, цифрова аналітика, автоматизація процесів, low-code інструменти та цифровізація управлінських підходів формують нові стандарти оцінки результативності, адаптовані до сучасних викликів глобального IT-середовища. Майбутні дослідження мають бути зосереджені на пошуку оптимальних моделей цифрової трансформації з урахуванням специфіки національного ринку.

Література:

1. Гудаков, Д., Колодінська, Я. (2025). Застосування штучного інтелекту для управління проектами людино-орієнтованих інформаційних технологій. *Measuring and computing devices in technological processes*, (1), 122-129. <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-15>
2. Воробйов В. В., Черечін О. В., Романів І. Р., Береза В. М., Черепаняк В. М., Черепаняк А. М. (2023). Діджиталізація процесу управління IT-проектами. *Академічні візії*, (26). вилучено із <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1206>

3. Августин Р., Будняк Л., Будняк В. (2024). Підходи до аналізу та забезпечення ефективності бізнес-процесів організацій іт-сектору в умовах діджиталізації економіки. Modeling the development of the economic systems, (1), 175-182. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-25>
4. Пономарьов М. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства на засадах цифровізації технологічних процесів : магістерська дис. : 073 Менеджмент / Пономарьов Микита Ігорович. – Київ, 2024. – 104 с.

*Шостак Олег Миколайович,
здобувач другого рівня
(магістерського) вищої освіти
кафедри економіки, підприємництва
та готельно-ресторанної справи,
Центральноукраїнський
національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

*Науковий керівник:
Бугаєва Марія Вікторівна,
кандидат економічних наук,
доцент, професор кафедри
економіки, підприємництва та
готельно-ресторанної справи,
Центральноукраїнський
національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

АДАПТАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ДО ЗМІН У ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5243/>

Актуальність теми дослідження. Сучасні глобальні виклики, пов'язані з геополітичними конфліктами, зокрема повномасштабною війною в Україні, істотно трансформують конфігурацію міжнародних ланцюгів постачання, викликаючи порушення у транспортній інфраструктурі, блокування експортно-імпортних операцій, зростання логістичних витрат та нестабільність постачань критичних ресурсів. В умовах збройного конфлікту підприємства змушені оперативно реагувати на зовнішні загрози, адаптуючи свої логістичні стратегії до нових реалій з метою забезпечення безперервності виробничих процесів, зниження

логістичних ризиків та підвищення стійкості до шоків. На тлі порушень традиційних маршрутів і втрачених логістичних хабів Україна стикається з нагальною потребою у переосмисленні ролі логістики як елементу національної економічної безпеки. Таким чином, дослідження процесів адаптації логістичних стратегій до змін у глобальних ланцюгах постачання в умовах війни є надзвичайно актуальним у контексті забезпечення економічної стабільності, відновлення національного виробництва та формування ефективної політики поствоєнної реконструкції економіки України.

Аналіз останніх досліджень. Серед дослідників, які зробили суттєвий внесок у розробку відповідної наукової проблематики, варто відзначити таких учених, як Х. Вуек, З. Дзуліт, А. Євтушенко, А. Завербний, Б. Керстен, М. Кoen, А. Мішра, Н. Ремзина, М. Содхі, К. Танг, С. Терещенко, С. Чопра, П. Шредер та інші. Їхні праці створюють надійне підґрунтя для подальшого дослідження механізмів стійкості логістичних систем, а також для розробки стратегічних рішень, спрямованих на зменшення вразливості ланцюгів постачання у кризових умовах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо опрацьованими залишаються аспекти специфіки адаптації логістичних стратегій в умовах воєнного стану з урахуванням руйнування транспортної інфраструктури, блокування логістичних коридорів та порушення міжнародних контрактів; механізмів диверсифікації постачань і пошуку альтернативних маршрутів у кризових умовах, характерних для України; цифрової трансформації логістичних процесів як інструмент забезпечення стійкості та оперативності рішень в умовах обмеженого фізичного доступу до логістичних вузлів; впливу воєнних дій на логістичну політику українських підприємств, ступінь інтегрованості у міжнародні ланцюги постачання та довгострокові наслідки для економічної безпеки країни.

Формулювання мети. Мета полягає у науково-методичному обґрунтуванні механізмів адаптації логістичних стратегій до змін зовнішнього середовища, визначенні інструментів антикризового управління логістикою, а також розробці моделей, що враховують як глобальні тенденції, так і локальні ризики, пов'язані з веденням бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Логістична стратегія – це довгостроковий, системно орієнтований підхід до організації, управління та оптимізації потоків матеріальних ресурсів, інформації та послуг на всіх етапах логістичного ланцюга: від постачальника до кінцевого споживача. Вона визначає пріоритети, принципи та інструменти досягнення

логістичних цілей підприємства відповідно до загальної бізнес-стратегії, ринкових умов та наявних ресурсів [2].

Логістична стратегія охоплює: – управління матеріальними потоками (закупівля, зберігання, транспортування, розподіл); – оптимізацію витрат та часу на виконання логістичних операцій; – інтеграцію інформаційних технологій для забезпечення прозорості та оперативності логістичних процесів; – розподіл ризиків та резервування логістичних потужностей в умовах невизначеності [2, 4].

У контексті глобалізації логістична стратегія також включає вибір постачальників, транспортних коридорів і регіональних хабів, з урахуванням політичних, економічних та екологічних чинників. В умовах війни логістична стратегія набуває адаптивного та антикризового характеру, оскільки вимагає постійного перегляду логістичних маршрутів, джерел постачання, систем резервування запасів та оперативного прийняття рішень для забезпечення безперервності поставок. Таким чином, логістична стратегія є ключовим елементом загальної стратегії підприємства та відіграє вирішальну роль у забезпеченні його життєздатності в умовах порушення глобальних ланцюгів постачання.

Типи логістичних стратегій та їх характеристика представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Типи логістичних стратегій та їх характеристика

Тип логістичної стратегії	Характеристика	Переваги	Недоліки
Lean (ощадлива)	Орієнтується на мінімізацію витрат, усунення надлишків і підвищення ефективності	Низькі витрати, ефективне використання ресурсів	Низька гнучкість, висока вразливість до перебоїв
Agile (гнучка)	Орієнтована на швидке реагування на зміни попиту та умов ринку	Висока адаптивність, швидке прийняття рішень	Висока вартість, потреба у високому рівні координації
Resilient (стійка)	Фокус на забезпеченні безперервності постачання через резервні канали, гнучкість і управління ризиками	Висока стійкість до шоків і кризи, адаптація до ризиків	Витратність підтримки резервів, складність реалізації
Green (екологічна)	Спрямована на екологічність та зменшення вуглецевого сліду	Позитивний імідж, підтримка сталого розвитку	Обмеженість вибору транспортних рішень, високі витрати
Hybrid (змішана)	Поєднання елементів Lean, Agile і Resilient залежно від ринку, регіону або сегмента	Баланс витрат і гнучкості, адаптивність до умов	Висока складність координації, потреба в гнучкому IT-середовищі

Джерело: укладено автором на основі джерел [1, 2, 3, 4].

Важливим постає питання, яка стратегія найбільш ефективна в умовах війни в Україні. В умовах повномасштабної війни, коли спостерігаються: масові руйнування інфраструктури, непередбачуваність зовнішнього середовища, зростання логістичних витрат і ризиків, перебої в постачаннях і блокування маршрутів, найбільш ефективними є Resilient та Agile стратегії, або ж їх комбінація у вигляді Hybrid-підходу. Resilient стратегія дозволяє знизити вплив ризиків через створення резервних маршрутів, запасів і логістичних потужностей. Водночас Agile стратегія забезпечує швидке прийняття рішень, оперативне переорієнтування на альтернативні постачання, що критично важливо в умовах бойових дій. Hybrid стратегія, що комбінує стійкість, гнучкість та ощадливість, дає змогу балансувати між витратами та адаптивністю, особливо в умовах регіональної різноманітності України, де рівень логістичної доступності суттєво варіюється залежно від безпекової ситуації. Відтак, для українських підприємств у воєнний період доцільним є запровадження резильєнтно-агільної (resilient-agile) логістичної стратегії, що забезпечує гнучкість, стійкість до перебоїв і здатність адаптуватися до змін середовища. Такий підхід дозволяє зберегти операційну ефективність, мінімізувати втрати та підвищити стійкість логістичної системи навіть за умов глибокої кризи.

Адаптація логістичної стратегії передбачає: – моніторинг змін зовнішнього середовища (економічного, політичного, безпекового, інфраструктурного), що впливають на логістичні процеси; – ідентифікацію ризиків та їх оцінювання, зокрема збоїв у транспортуванні, затримок постачання, втрати ресурсів, блокування маршрутів тощо; – вибір типу логістичної стратегії, адекватної поточним умовам: від lean-орієнтації до agile- або resilient-моделей; – розробку адаптивних механізмів (диверсифікацію постачальників і транспортних маршрутів; резервування критичних запасів і ресурсів; впровадження цифрових рішень для відстеження поставок у реальному часі; гнучке планування логістичних операцій; децентралізацію логістичних вузлів для мінімізації втрат у разі надзвичайних подій; посилення внутрішньої координації між учасниками ланцюга постачання) [3, 4].

Науково обґрунтовані механізми адаптації логістичних стратегій базуються на інтеграції концепцій стратегічної гнучкості, стійкості (resilience), операційної мобільності, а також інформаційної відкритості. Ключову роль у забезпеченні ефективної адаптації відіграє інституційна підтримка (з боку держави та міжнародних партнерів), що може

проявлятися у сприянні створенню альтернативних логістичних маршрутів, поліпшенні митних процедур та модернізації інфраструктури.

Таким чином, механізми адаптації логістичних стратегій мають спиратися не лише на внутрішні ресурси підприємства, а й на ширший контекст взаємодії із зовнішнім середовищем, що передбачає поєднання оперативного управління з довгостроковим стратегічним плануванням.

В умовах збройного конфлікту, коли глобальні ланцюги постачання зазнають серйозних порушень, надзвичайно актуальним стає впровадження ефективних інструментів антикризового управління логістикою. Основною метою такого управління є забезпечення безперервності логістичних процесів, зниження логістичних ризиків, а також підвищення стійкості систем постачання до зовнішніх шоків.

Вважаємо, що до ключових інструментів антикризового управління логістикою належать: – мапування ризиків ланцюгів постачання (supply chain risk mapping) – виявлення вразливих точок, залежностей та критичних постачальників; – створення буферних запасів (buffer inventory) та резервних складів у безпечних регіонах; – розробка сценаріїв реагування (contingency planning) на випадок блокування маршрутів, дефіциту ресурсів чи втрати партнерів; – диверсифікація логістичних маршрутів і постачальників, включаючи використання міжнародних альтернатив та мультимодальних перевезень; – цифровізація логістичних процесів – впровадження IT-рішень для трекінгу вантажів, аналізу даних у реальному часі, управління запасами та транспортом; – інтеграція системи раннього попередження щодо змін безпекової ситуації на ключових логістичних ділянках; – децентралізація логістичної інфраструктури для мінімізації впливу локальних руйнувань на загальну систему; – аутсорсинг логістичних послуг у стабільніші регіони або країни-партнери. Для ефективного використання зазначених інструментів необхідна розробка адаптивних логістичних моделей, які враховують: – глобальні тренди (геоекономічну фрагментацію, регіоналізацію постачань, зростання ролі цифрових рішень); – локальні ризики (руйнування інфраструктури, небезпеку для персоналу, перебої в енергопостачанні, нестабільність правового середовища, обмежений доступ до фінансових ресурсів). Такі моделі мають бути мультифакторними, мати сценарну структуру та включати механізми швидкого реагування. Вони можуть базуватися на системній динаміці, імітативному моделюванні, оптимізаційних алгоритмах та штучному інтелекті, що дозволяє адаптувати логістичні стратегії в реальному часі.

Таким чином, антикризове управління логістикою потребує не лише інструментального забезпечення, а й створення цілісних моделей, здатних поєднати стратегічне планування з тактичними діями в умовах високої невизначеності, характерної для сучасної України.

Література:

1. Завербний А. С., Дзуліт З. П., Вуск Х. І. Особливості формування логістичних ланцюгів в умовах війни та у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. No 43. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1750>
2. Крикавський Є., Похильченко О., Фертч М. Логістика та управління ланцюгом поставок: підручник Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 848 с
3. Ремзина Н. Особливості управління ланцюгами постачання в умовах кризових явищ. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2023. No 1 (82). С. 110-124.
4. Терещенко С. І., Євтушенко А. М. Логістичний ланцюг постачання: управління та оптимізація. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. No 6 (17). С. 207-214.

*Артьомов Дмитро Володимирович,
аспірант кафедри господарського
права і процесу, Національний
університет «Одеська
юридична академія»*

*Науковий керівник: Добровольська
Володимира Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського
права і процесу, Національний
університет "Одеська
юридична академія"*

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5253/>

Принципи господарсько-процесуальних проваджень є важливими правовими категоріями загально-універсального характеру, які виражені та закріплені у Конституції України, Господарському процесуальному кодексі України та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та є предметом наукових досліджень з зв'язку з чим є відповідно й принципами господарського процесуального права. Кожний з цих принципів знаходить «своє закріплення та вираження, як правило, не в одній, а в декількох правових нормах і найчастіше в процесуальних, які характеризують зміст даного принципу. Тому для правильного розуміння змісту певного принципу потрібно проаналізувати всі правові норми, у яких відображені основні положення господарського судочинства» [1, с. 33]. Саме «принципи господарського судочинства становлять систему керівних засад здійснення правосуддя, дотримання яких господарськими судами забезпечує реалізацію визначених статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року гарантій права на справедливий суд кожному, хто звернувся до суду, та декларує виконання державою Україна, іменем якої приймаються судові рішення, положень цієї Конвенції та протоколів до неї, оскільки закріплені у частині 3 статті 2 ГПК України основні засади (принципи) господарського судочинства співзвучні з принципами здійснення

правосуддя, якими керується ЄСПЛ у прийнятті рішень, що базуються на застосуванні положень Конвенції 1950 року та є джерелом права в Україні в силу частини 4 статті 11 ГПК України» [2, с. 90].

Принципи господарського процесуального права це його фундаментальні положення, основоположні правові ідеї, які визначають таку побудову господарського процесу, що забезпечує винесення законних та обґрунтованих рішень.

Призначення принципів права полягає в тому, що вони забезпечують однакове формулювання норм права, а також їх вплив на суспільні відносини у формі правового регулювання та інших форм правового впливу (інформаційного, ціннісно-орієнтаційного, психологічного, системо-утворюючого і т.п.). Дія принципів права не обмежується тільки через правову систему чи механізм правового регулювання, вони, крім того, безпосередньо впливають на виникнення і стабільне існування конкретних правовідносин, природних прав людини. У розвинених правових системах, принципи права найчастіше виконують роль перехідної ланки від суспільних відносин до системи права і правового регулювання.

Значення принципів господарського процесуального права полягає в тому, що вони є орієнтиром у нормотворчій діяльності при вдосконаленні господарського процесуального законодавства; дозволяють господарському суду забезпечити повне з'ясування господарського процесуального законодавства та правильне його застосування згідно з дійсним змістом.

Принципи є загальним правовим поняттям та досліджуються різними юристами-фахівцями різних галузей права.

Принципи закріплюються в нормах права, їх положення, правила відображають суспільно-правові погляди народу як безпосередньо, так і через політичні партії, громадські і державні об'єднання, які беруть участь у соціально-політичному житті держави. Змістом таких суспільно-політичних поглядів є відносини, які належать до предмета регулювання даної галузі права. Чітке нормативне закріплення принципів полегшує їх засвоєння, а отже – і застосування на практиці. Розуміння галузевих принципів права може виявитися корисним і навіть необхідним для правильного тлумачення конкретних правових норм. Принципи права, «незважаючи на те, що викладаються буквою, найкраще відображають його істинний дух. Саме цей дух права перетворює мертвий нормативний масив на живе право, надзвичайно цікавий і складний організм, дослідження і вдосконалення якого і є змістом професійної діяльності юриста» [3, с. 13].

Під принципами господарського процесу розуміють «основні засади (загальні керівні положення), що визначають характер організації господарського суду та його діяльності щодо здійснення правосуддя в господарських відносинах» [4, с. 26].

Найбільш розповсюдженою є класифікація процесуальних принципів залежно від об'єкта регулювання. На підставі цього виділяють дві групи принципів: «принципи, які визначають організацію та устрій господарського суду (організаційні принципи) та принципи, які регулюють діяльність господарського суду (функціональні принципи)» [5, с. 66]. Зазначені принципи ще виділяють як принципи судоустрою та принципи судочинства. Принципи судочинства – принципи функціональні, які визначають процесуальну діяльність суду й учасників процесу: диспозитивність; доступність судового захисту прав і загальних інтересів; рівноправність сторін господарського процесу; змагальність; свобода надання ними своїх доказів і доведення перед судом їх переконливості; об'єктивна істина.

Принципи судоустрою, організаційні принципи, які визначають устрій господарських судів: здійснення правосуддя лише судом; незалежність суддів і підкорення їх тільки Конституції України і законів; гласність розгляду справ; державна мова судочинства; рівність учасників господарського процесу перед законом і судом; обов'язковість виконання рішень суду. До зазначених принципів також відносять: «принцип призначення суддів господарських судів вищими органами державної влади та принцип одноособового і колегіального розгляду справи, а до функціональних – принцип оскарження судових рішень та принцип оперативності, який характеризує діяльність господарського суду як судового органу, спроможного у визначені ГПК України строки відновити порушені контрагентами права господарюючих суб'єктів» [6, с. 12].

Система принципів господарського процесу має певні особливості. У зв'язку із цим не можна повністю погодитися із О.А. Беяневич, яка зазначає про «умовність визначення поняття принципів господарського процесу, посилаючись на те, що принципи судочинства єдині для усіх видів процесу та пошук якихось особливих галузевих принципів у господарському процесуальному праві і тим більше принципів його окремих інститутів видається до певної міри схоластикою» [7, с. 14]. Принципи господарського процесу є самостійними правовими категоріями, які відбивають його спеціалізацію та направленість.

У тому числі виділення цих принципів надає можливість виокремити та наситити своєрідністю, обумовленою специфікою застосування під час відправлення правосуддя, загальних принципів господарського процесу, які прямо чи опосередковано впливають із норм чинного законодавства, зокрема: принцип верховенства права, який може відбуватися тоді,

коли в межах закону є можливість обирати той чи інший (найбільш справедливий) варіант рішення. З цим принципом пов'язаний принцип неодноманітності, який дозволяє сторонам господарського спору визначити самостійно спосіб захисту порушеного матеріального права. Можливо виділити принцип господарсько-процесуальної юрисдикції, який визначає спеціалізацію господарського процесу та підсудність справ та принцип послідовності, який передбачає визначення та проходження всіх стадій та проваджень у господарському процесі під час розгляд справи. У літературі також виділяється для господарського процесу принцип «добросовісності, як спеціальний принцип господарського процесу, який спрямований на вдосконалення в частині обсягу та порядку використання учасниками процесу своїх процесуальних прав та на заборону зловживання зазначеними правами» [8, с. 113].

Таким чином, принципи господарсько-процесуальних проваджень є важливими правовими категоріями загально-універсального характеру, які вирізняються імперативністю, визначені на конституційному та іншому нормативному рівнях та забезпечують їх єдність, послідовність, сталість, оперативність і строковість.

Література:

1. Боровик С. С., Джуно В. В., Мудрий С. М. Захист прав суб'єктів господарювання в арбітражних судах України. К.: Оріяни, 2001. 190 с.
2. Андрієчко І. Загальна характеристика принципів господарського судочинства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 85-92.
3. Чопко Ю. Оновлені принципи господарського процесу. *Юридичний журнал*. 2002. № 4. С. 77-81.
4. Притика Д.М., Тітов М.І., Щербина В.С. та ін. Арбітражний процес: Навч. посібник. Х.: Консул, 2001. Ч. 2. 290 с.
5. Господарське процесуальне право: Підручник / О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова та ін.; за ред. О.П. Подцерковного, М.Ю. Картузова. Х.: Одиссей, 2011. 387 с.
6. Грек Б.М. Господарський процес України (у схемах): Навч. посіб. К.: Прецедент, 2006. 181 с.
7. Беяневич О. Верховенство права і законність як принципи господарського процесуального права. *Право України*. 2011. № 6. С. 13-20.
8. Павленко Д. Добросовісність сторін як принцип господарського процесуального права. *Юридичний журнал*. 2005. № 5. С. 112-118.

*Зубарева Антоніна Євгенівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права
Львівського національного
університету ім. І. Франка
ORCID: 0000-0003-3994-2698*

*Журба Юлія Вікторівна,
студентка Львівського національного
університету ім. І. Франка
ORCID: 0009-0005-0554-1070*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ, СТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5250/>

Авторське право виступає основним інструментом захисту авторами прав на об'єкти, створені за допомогою їх власних інтелектуальних зусиль. За його допомогою автори можуть отримувати кошти та монетизувати свої зусилля, здобувати визнання за свою діяльність, заборонити змінювати та використовувати без дозволу свою творчість. Також це право надає творцям юридичний доказ права власності на роботу, що спричиняє неможливість отримання винагороди людьми, непричетними до творчого процесу. Традиційно авторами вважаються люди, оскільки лише вони мають інтелектуальні та творчі здібності, необхідні для того, аби твір підпадав під захист авторського права. Однак стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) намагається поставити це твердження під сумнів. Люди отримали можливість реалізації власних задумів лише за допомогою написання кількох слів у стрічку запиту. Окрім того, як відомо, для навчання ШІ створюються відповідні бази даних, що включають уже існуючі роботи різних авторів. Законодавці різних держав світу уже встигли зробити перші кроки у напрямку регулювання авторського права на об'єкти, створені за допомогою ШІ.

Положення щодо регулювання авторського права на об'єкти, створені за допомогою ШІ, містяться в Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року. У ст. 33 надається визначення «неоригінального об'єкта», що і є об'єктом авторського права особливого роду (*suī generis*). Його ознаками можна окреслити, по-перше, створення об'єкта виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини та, по-друге, відмінність

від уже існуючих подібних об'єктів. Згідно із п. 2 ст. 33, суб'єктом права, що виникає щодо такого об'єкту, може бути особа, яка є володільцем майнових прав на програму, або ж правомірний користувач такої програми. Авторське право на такий об'єкт виникає в момент його створення та спливає через 25 років після його генерування, як зазначено у п. 6. Також особливістю авторського права *suī generis* є те, що виникає лише повний обсяг майнових прав, коли ж особисті немайнові права на такі об'єкти не виникають взагалі [1]. Таким чином, авторське право на об'єкти, створені за допомогою ШІ, має значно більш обмежений строк захисту, порівняно із авторським правом, що виникає внаслідок виключної людської діяльності. Спираючись на положення про невиникнення особистих немайнових прав також можна стверджувати, що творець неоригінального об'єкта не може визнаватися його автором.

Аналізуючи законодавство прилеглих держав романо-германської системи, на нашу думку, доречно буде також розглянути акти, прийняті в рамках ЄС. У червні 2024 року ЄС прийняв Регламент про ШІ, а у практиці Суду ЄС вже є ряд вирішених справ у цій сфері, що також виступають джерелом її права. Згідно із законодавством ЄС, авторським правом захищаються комп'ютерні програми, бази даних, фотографії та твори образотворчого мистецтва. Об'єкт підпадає під захист, якщо він є «оригінальним ... власним інтелектуальним творінням автора», як зазначив Суд ЄС у справі *Levola Hengelo* [2] та *Cofemel* [3]. Подальше роз'яснення він надав у справі *Painer* [4] і *Funke Medien* [5] та зазначив, що інтелектуальна творчість передбачає оригінальність, яка, в свою чергу, передбачає особистий, творчий вибір [6, с. 1194-1196]. Твір, створений за допомогою ШІ, підлягатиме захисту лише якщо відповідатиме взаємопов'язаним критеріям: 1) буде пов'язаний з «літературною, науковою або художньою діяльністю»; 2) буде результатом людських інтелектуальних зусиль; 3) буде результатом творчого вибору, який 4) «виражений» у результаті роботи [6, с. 1212]. У Регламенті про ШІ було зазначено і про необхідність розкриття інформації про те, що контент був згенерований ШІ, а також публікація зведень про дані, які були використані для навчання та які є захищені авторським правом, ряд інших положень щодо прозорості [7]. Можемо стверджувати про надання авторства людині, лише у випадку, коли вона відігравала активну роль на певному етапі створення твору, та якщо такий творчий вибір буде виражено у кінцевому продукті. Наприклад, людина може брати активну участь на етапі редагування, і якщо такий внесок буде «значним», то авторське право має підстави для виникнення. Авторський статус при цьому буде надано особі, що зробила творчий внесок у результат. У більшості випадків це буде користувач системи ШІ, а не розробник.

Закон Польщі «Про авторське право і суміжні права» у ст. 1 визначає твір як будь-який прояв творчої діяльності індивідуального характеру, створений у будь-якій формі, незалежно від цінності, призначення і способу вираження [8]. Охороняється лише твір, що характеризується індивідуальністю та оригінальністю. Критерії оригінальності встановлені у раніше згаданій практиці Суду ЄС. Творча діяльність відповідно до Закону – це діяльність, яка здійснюється виключно фізичною особою, тобто людиною. Виходячи із цього, можемо прийти до логічного висновку, що ШІ не може бути автором у розумінні закону Польщі, оскільки він не може мати авторського індивідуального прояву. Таким чином, об'єкт, створений за допомогою ШІ, не є твором відповідно до положень Закону, а тому не підлягає правовій охороні. Можна стверджувати, що за нинішнього стану законодавства, твори, створені за допомогою ШІ, належать до суспільного надбання, оскільки ніякого авторства їм приписати не можна.

У Франції розглядається законопроект про внесення змін до Кодексу інтелектуальної власності. Він складається із 4 статей. Стаття 1 розширює юрисдикцію кодексу та зазначає, що використання творів, створених за допомогою ШІ, регулюються загальними положеннями Кодексу. Стаття 2 зазначає, що «якщо твір створено ШІ без безпосереднього втручання людини, єдиними правовласниками є автори або правонаступники творів, які уможливили створення зазначеного штучного твору» [9]. На практиці це положення можна тлумачити як необхідність розглядати кожного постачальника вхідних даних, використаних у процесі навчання ШІ, як співавтора отриманого твору. Виходячи із цього, можемо прийти до висновку, що кожен результат роботи ШІ є похідним від усіх його різноманітних вхідних даних. Стаття 3 встановлює положення щодо прозорості та накладає зобов'язання зазначати, що «твір був створений штучним інтелектом», а також «вказувати імена авторів, які призвели до створення такого твору» [9]. Це положення може виявитися складним у його технічному виконанні, оскільки імена авторів може бути складно зібрати. Це може стати на заваді реалізації цього зобов'язання. Якщо ж такий об'єкт створюється з творів, походження яких не може бути визначено, стягуватиметься відповідний податок, як зазначено у статті 4. Оподаткування накладається на компанію, яка експлуатує систему ШІ, що створила об'єкт [9]. Загалом наразі до творів, створених за допомогою ШІ, застосовуються ті ж положення, що і до творів авторства людини: твір має бути оригінальним та відображати особистість автора.

У Німеччині відносини у сфері авторського права регулюються Законом «Про авторське право і суміжні права» (UrhG). У п. 2 секції 2 UrhG зазначено, що лише власні інтелектуальні творіння автора визнаються творами та підлягають правовому захисту [10]. У розумінні UrhG ні машина, ні комп'ютерна програма не можуть бути авторами, а тому у суб'єкта користування ШІ інструмента не може виникнути авторського права на створений об'єкт.

Спостерігаємо деякі паралелі між законодавством України та Великої Британії. Закон про авторське право, промислові зразки і патенти 1988 року ввів поняття твори, «згенеровані за допомогою комп'ютера» (computer-generated). У статті 178 Закону про роботу, згенеровану за допомогою комп'ютера, визначено як роботу, що була «створена за таких обставин, що не існує автора твору, який є людиною». У п. 3 ст. 9 зазначено, що автором такого твору буде особа, яка «здійснила необхідні заходи» для створення твору [11]. Існує певний технічний недолік у формулюванні цих двох положень, що, як здається, суперечать одне одному. Можливим варіантом уникнення колізії була б заміна терміну «автор» (author) у ст. 9 на термін «творець» (maker), із зазначенням, що творець користується усіма тими ж правами, що і автор, окрім винятків, встановлених цим Законом. Автором у більшості випадків буде користувач інструменту, а не його творець. П. 7 ст. 12 встановлює строки такого права. Зазначено, що захист авторських прав спливає після закінчення 50 років після створення об'єкту. Цей строк є значно коротшим, порівняно із строком, встановленим для захисту авторських прав на роботи, створені виключно людиною (70 років після смерті автора). Окрім того, статтями 79 та 81 встановлено виняток із особистих немайнових прав для робіт, створених за допомогою комп'ютера [11]. Законодавство Великої Британії досі може підлягати змінам. Як зазначено у «Авторське право та ШІ: Консультації», поданих до Парламенту Державним секретарем з питань науки, інновацій та технологій, пропонується, наприклад, запровадити чітке маркування щодо об'єктів, створених за допомогою ШІ. Також, серед іншого, було запропоновано ввести допоміжні заходи щодо прозорості, що надаватиме правовласникам контроль над використанням своїх робіт для тренування ШІ, та надати їм право вимагати оплати за допомогою ліцензійних угод [12]. Отже, розмежування понять «автор» і «творець» могло б допомогти уникнути правових колізій, а сучасні ініціативи Великої Британії, зокрема щодо прозорості у використанні ШІ, свідчать про необхідність постійної адаптації правових норм до технологічного розвитку.

У США спостерігається власний підхід. Аби авторські права підлягали захисту, необхідне авторство людини. Це твердження ґрунтується на положенні про авторське право у Конституції США та на формулюванні Закону про авторське право в інтерпретації судів. Стаття про авторське право надає можливість «закріплювати на обмежений час за авторами ... виключне право на їхні ... твори». Як пояснив Верховний суд, «автор [твору, захищеного авторським правом] – це ... особа, яка втілює ідею у фіксоване, матеріальне вираження, що має право на захист авторським правом». Досі жоден суд не визнав право на об'єкти, що були створені не людьми [13, с. 7]. Бюро авторських прав США після ретельного дослідження функціонування ШІ-інструментів та взаємодії із ними користувача дійшло висновку, що користувач системи ШІ не буде автором згенерованого об'єкту, принаймні за загальним правилом. Обґрунтовується це тим, що «самі по собі промпти (prompt, англ. – підказка) не забезпечують достатнього людського контролю, щоб користувачі системи штучного інтелекту були авторами результатів». У Звіті Бюро «Про авторське право та ШІ» такі промпти прирівнюються до ідей, що не підлягають захисту [13, с. 18]. Однак у звіті було розглянуто і інші варіанти генерування об'єктів, що враховують особливості функціонування різних інструментів.

Першим варіантом є надання промптів. Як вже було зазначено, воно не дає достатньої підстави, щоб вимагати авторського права на вихідні дані. Час і витрачені зусилля не відіграють значення, оскільки «авторське право захищає оригінальне авторство, а не важку працю», а при повторному генеруванні об'єкту «користувач «повторно кидає кості», не змінюючи ступінь контролю над процесом». Таким чином, кінцевий об'єкт не є результатом власного авторського виразу користувача, а лише відображає його згоду з інтерпретацією інструменту [13, с. 19-20]. Другим варіантом є внесення в інструмент «експресивного» промпту. У цьому випадку людина вносить у якості підказки власну роботу. Якщо ця робота відчутна в результаті, то користувач буде автором, принаймні, цієї частини результату. У цьому випадку авторське право поширюватиметься на видиме людське вираження, не поширюючись на окремі елементи, створені ШІ [13, с. 23-24]. У третьому випадку користувач системи ШІ має доступ до інструментів модифікації чи компонування контенту, створеного за допомогою ШІ. Це надає користувачеві певний ступінь контролю над процесом створення об'єкту. Чи відповідатимуть такі зміни мінімальному стандарту оригінальності залежатиме від кожного окремого випадку [13, с. 26-27]. Як бачимо, рівень авторського контролю користувача над ШІ-вмістом є вирішальним для визначення наявності авторського права. Однак, просте введення

промптів не забезпечує авторського захисту, тоді як включення власного творчого матеріалу чи активне редагування результату – можуть надати підстави для часткової або повної охорони прав.

У Канаді наразі використання творів мистецтва, створених штучним інтелектом, не є об'єктом авторського права. Закон про авторське право не розглядає можливості виникнення авторських прав у контексті творів, створених штучним інтелектом. Крім того, об'єкти, створені за допомогою ШІ, можуть порушувати авторські права інших осіб. Нині уряд працює над поправками до Закону про авторське право. У 2023 році Міністерство інновацій, науки та економічного розвитку Канади (ISED) опублікувало звіт під назвою «Консультація щодо авторського права в епоху генеративного штучного інтелекту: Що ми почули». У цьому звіті детально описані потенційні зміни до Закону. У своєму звіті Міністерство відзначило, зокрема, такі спостереження: по-перше, автори виступають проти використання їхнього контенту в ШІ без згоди та компенсації. По-друге, поширеною є підтримка центральної ролі людського авторства. Загалом учасники консультацій висловилися на підтримку того, щоб авторство людини залишалося центральним елементом захисту авторських прав. Багато хто стверджував, що захищати слід лише контент, створений штучним інтелектом із достатнім людським внеском. Повторюються думки щодо маркування контенту, створеного за допомогою ШІ, а також зазначено, що немає єдиної думки щодо того, хто може нести відповідальність за порушення контенту, створеного штучним інтелектом. Важливим, на нашу думку, є також спостереження, яке піднімає занепокоєння щодо негативного впливу ШІ на забезпечення робочих місць та недобросовісну конкуренцію. Порушення цього питання на ранній стадії дозволить запобігти його загостренню в майбутньому.

Серед іншого можна виділити і окремі твердження про TDM (Text & Data Mining). Групи користувачів підтримують роз'яснення, що TDM не порушує авторських прав. Метою є сприяння TDM. Також виражено підтримку щодо більшої прозорості щодо вхідних даних TDM [14].

Висновки. 1. Досі не існує єдиної позиції щодо того, чи виникає авторське право на об'єкти, створені ШІ. У більшості держав, законодавство яких досліджене, спостерігається необхідність достатнього людського втручання та власної інтелектуальної праці людини для виникнення авторського права. Не визначено конкретних критеріїв, які вказували б, чи є людське втручання достатнім, тому таке рішення, ймовірно, прийматиме суд. У окремих державах (Україна та Велика Британія) визначено, що авторське право виникає на об'єкти, згенеровані за допомогою ШІ, за умови, що не порушуються авторські права інших авторів, однак строки таких прав є скороченими, порівняно з

повним авторським правом. Власний підхід у окремому випадку виявлено у законодавстві США щодо «креативних промптів». Промпт, створений людиною, підлягає захисту авторського права, а тому і кінцеве зображення частково підпадає під захист авторським правом.

2. Аналізуючи Регламент ЄС про ШІ та судову практику Суду ЄС, можемо побачити ряд розбіжностей між нормами вітчизняного законодавства та нормами Союзу. По-перше, надання авторства правомірному користувачеві інструменту ШІ не збігається із встановленим критеріями оригінальності, необхідності людського творчого вибору і, відповідно, активного людського втручання. Норми українського законодавства не суперечать, але при цьому і не підтримують цих положень, оскільки авторське право надається лише на основі факту генерування об'єкту, а не на основі людського творчого виразу. По-друге, у чинному законодавстві України відсутні положення щодо прозорості. На шляху України до вступу до ЄС необхідною буде гармонізація та внесення змін до Закону «Про авторське права» щодо права на об'єкти, згенеровані за допомогою ШІ.

3. Не існує єдиної думки щодо того, хто володіє авторським правом на створений твір. Переважно зазначається, що таке право виникає у суб'єкта, який здійснив «необхідні заходи» для створення твору, якщо об'єкт створений без участі людини; або якщо суб'єкт доклав необхідну кількість інтелектуальних зусиль для виникнення авторського права. Ще одним можливим, однак менш поширеним варіантом є можливість віднесення твору, створеного за допомогою ШІ без участі людини, до суспільного надбання. У окремих випадках виникнення такого права регулюється ліцензійними угодами використаних інструментів.

4. Реалізувати певні положення (попередження авторів, чий роботи були задіяні при створенні твору, створення відповідного звіту) може бути технічно складно, що може унеможливити їх дотримання. Також досі не зазначено про санкції за недотримання таких положень. Складність виконання та відсутність юридичних наслідків можуть поставити під сумнів ефективність цих положень. Окрім того, не визначено хто нести відповідальність у разі застосування таких санкцій.

5. Законодавство у сфері регулювання авторського права на об'єкти створені ШІ, досі розвивається. У більшості держав активно проводяться консультації, за результатами яких будуть вводитися правки та доповнення до чинних правових актів. Спостерігаються пропозиції щодо підвищення прозорості генерування такого контенту (маркування, створення звітів, зазначення авторів, за допомогою робіт яких було треновано модель), ініціатива щодо захисту робочих місць та попередження недобросовісної конкуренції, а також забезпечення справедливої винагороди авторам, чий роботи були задіяні у генеруванні твору.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 листопада 2024 р. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/ed20241115#Text> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Levola Hengelo BV v Smilde Foods BV, Court of Justice of the European Union, 13 November 2018, Case C-310/17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0310> (date of access: 18.04.2025).
3. Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v G-Star Raw CV, Court of Justice of the European Union, 12 September 2019, C-683/17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0683> (date of access: 18.04.2025).
4. Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others, Court of Justice of the European Union, 1 December 2011, Case C-145/10. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0145> (date of access: 18.04.2025).
5. Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland, Court of Justice of the European Union, 29 July 2019, Case C-469/17. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0469> (date of access: 18.04.2025).
6. Hugenholtz, P.B., Quintais, J.P. Copyright and Artificial Creation: Does EU Copyright Law Protect AI-Assisted Output?. IIC. Vol. 52. 2021. P. 1190-1216. URL: <https://doi.org/10.1007/s40319-021-01115-0> (date of access: 18.04.2025).
7. Regulation (EU) 2024/1689: of 13.06.2024. Document 32024R1689. Official Journal of the European Union. L series. 2024. 12 of July. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> (date of access: 18.04.2025).
8. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych: z 04.02.1994. Dz.U. 1994. Nr 24. Poz. 83. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940240083> (data dostępu: 18.04.2025).
9. Proposition de loi visant à encadrer l'intelligence artificielle par le droit d'auteur: du 12.09.2023. URL: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/textes/l16b1630_proposition-loi.pdf (date d'accès : 18.04.2025).
10. Act on Copyright and Related Rights: of 09.09.1965: as of 23.06.2021. Federal Law Gazette I, p. 1858. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html (date of access: 18.04.2025).
11. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents> (date of access: 18.04.2025).

12. Copyright and AI: Consultation. Government of the United Kingdom. URL: <https://www.gov.uk/government/consultations/copyright-and-artificial-intelligence/copyright-and-artificial-intelligence#copyright-and-ai-consultation> (date of access: 18.04.2025).

13. Copyright and Artificial Intelligence. Part 2: Copyrightability: A report of the United States Copyright office. Washington, D.C. 2025. 41 p. URL: <https://www.copyright.gov/ai/Copyright-and-Artificial-Intelligence-Part-2-Copyrightability-Report.pdf> (date of access: 18.04.2025).

14. Consultation on Copyright in the Age of Generative Artificial Intelligence: What we heard report. Government of Canada. URL: <https://ised-isde.canada.ca/site/strategic-policy-sector/en/marketplace-framework-policy/consultation-copyright-age-generative-artificial-intelligence-what-we-heard-report#s5> (date of access: 18.04.2025).

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувачка освітнього ступеня
бакалавра юридичного
факультету Хмельницького
університету управління
та права імені Леоніда Юзькова*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ З ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5257/>

Право на життя є одним із фундаментальних прав людини, закріпленим у багатьох міжнародних договорах, у тому числі й у Європейській Конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ). Стаття 2 ЄКПЛ визначає це право як абсолютне, встановлюючи, що жодна особа не може бути свавільно позбавлена життя, а також окреслює чіткі рамки, у яких держава має право застосовувати силу, що призводить до смерті [1]. На рівні національного законодавства України основні гарантії захисту життя закріплені у Конституції України, яка у статті 27 проголошує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини» [2].

Одним із найсерйозніших кримінальних правопорушень є умисне вбивство (ст. 115 ККУ), яке карається позбавленням волі на певний строк або довічним позбавленням волі [3]. Законодавець передбачив обтяжуючі обставини, як-от вбивство з корисливих мотивів, з особливою

жорстокістю або щодо кількох осіб. Важливо відзначити, що кримінальне законодавство України відповідає вимогам ЄКПЛ, оскільки, як і Конвенція, воно акцентує увагу на абсолютному праві на життя та суворій відповідальності за його порушення.

Україна, як держава-учасниця ЄКПЛ, зобов'язана ефективно розслідувати випадки порушення права на життя. Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово підкреслював, що держава повинна забезпечити не лише наявність законодавчих механізмів для захисту життя, але й ефективність їхнього застосування. У контексті національного законодавства, такі обов'язки покладаються на правоохоронні органи та суди, які зобов'язані забезпечити належне розслідування всіх випадків насильницької смерті, як це передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) [4].

У цьому контексті важливо звернути увагу на практику ЄСПЛ щодо порушень права на життя. Наприклад, у справі «Гонгадзе проти України», Суд встановив, що Україна не виконала своїх зобов'язань за статтею 2 ЄКПЛ, оскільки не провела ефективного розслідування вбивства журналіста Георгія Гонгадзе. Це рішення стало важливим прецедентом для національних судів і правоохоронних органів у питанні відповідальності за розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя [5].

Таким чином, кримінально-правова охорона життя людини в Україні, з позицій Європейської Конвенції з прав людини, є комплексною системою, яка включає не тільки законодавче забезпечення права на життя, але й механізми ефективного розслідування та притягнення до відповідальності винних у його порушенні. Українське законодавство, зокрема Конституція України та Кримінальний кодекс України, відповідає вимогам ЄКПЛ, а практика ЄСПЛ виступає важливим інструментом для забезпечення належного захисту цього фундаментального права.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.04.2025).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.04.2025).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №25-26. Ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 21.04.2025).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013.

№ 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.04.2025).

5. Справа «Гонгадзе проти України» (Gongadze v. Ukraine), заява № 34056/02. Європейський суд з прав людини. 2005 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61893> (дата звернення: 21.04.2025).

*Наконежна Альона Вікторівна,
аспірант кафедри
адміністративного та митного
права, Університет митної
справи та фінансів*

*Науковий керівник:
Лютіков Павло Сергійович,
доктор юридичних наук,
професор, Університет митної
справи та фінансів*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД КОНТРОЛЮ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРІОРИТЕТИ ЙОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5256/>

Постановка проблеми та актуальність теми дослідження. Правова основа регулювання діяльності банків є важливою функцією держави, яку вона виконує, щоб забезпечити стабільності банківської системи. Сучасне нормативно-правове регулювання банківської діяльності в Україні містить серйозні прогалини, які значною мірою ускладнюють правозастосовну діяльність суб'єктів правових відносин у банківському секторі. На жаль, чинне банківське законодавство досить запутане. Правові норми хаотично “розпорошені” по досить значному масиву нормативно-правових актів, що чинить перешкоди їх практичному застосуванню, а іноді навіть унеможливорює [4]. Постає необхідність вивчення міжнародного досвіду щодо правового регулювання банківської діяльності. Так, наприклад, банківські системи США, Польщі, Німеччини відрізняються стабільністю та ефективністю, незважаючи на абсолютно різні моделі організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вивчення даної проблеми і, на які спирається автор. Окремі аспекти

даного питання досліджувалися в роботах таких фахівців, як Хаб'юк О. І., Старинський М. В, Г. Тосунян, Д. К. Кирилюк тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення міжнародного досвіду правового регулювання діяльності в банківському секторі. Так, поставлення даної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: визначення міжнародного досвіду щодо контролю у сфері банківської діяльності, нормативного змісту правового механізму контролю в сфері банківської діяльності на прикладі правового регулювання банківської системи США, Польщі, Німеччини тощо.

Виклад основного матеріалу. Для ефективного функціонування банківської системи особливе значення має дотримання вимог банківського законодавства, що забезпечується здійсненням банківського нагляду, необхідного для гарантування стабільності всієї банківської системи будь-якої країни, та України зокрема.

Правове регулювання контролю в сфері банківської діяльності в Україні за останні роки незалежності почало формуватися на базі зарубіжних актів, зокрема директив Європейського Союзу, що створює основу для більш ретельного їх дослідження. Підвищується також роль актів міжнародних організацій у сфері банківського нагляду, які впроваджуються у національне законодавство, серед яких слід відзначити «Основоположні принципи ефективного банківського нагляду» (Базель I, II, III) Базельського комітету з банківського нагляду, рекомендації Групи.

На державу покладено здійснення регулювання діяльності в сфері банківської діяльності, оскільки саме цей сектор має важливе значення через те, що є основою стабільного розвитку економіки будь-якої держави. Однак, кризи, які виникають свідчать про недосконалість контролю в сфері банківської діяльності. Так, наприклад одна з останніх криз, яка й досі триває, почалася ще в 2014 році. Вона є яскравим прикладом недосконалості банківського регулювання, в тому числі й адміністративного регулювання банківської діяльності [1].

У світлі вищезазначеного постає необхідність реформування даного інституту враховуючи досвід держав, які успішно здійснюють банківське регулювання.

Варто зазначити, що західний науковий світ, в основному, не розмежовує поняття «банківський нагляд» та «банківське регулювання», поєднуючи їх під терміном «банківський нагляд» – banking supervision [2, с. 21]. На наш погляд виведення єдиного поняття дає можливість уникнення плутанини та призводить до підвищення якості контролю в сфері банківської діяльності.

Незважаючи на те, що правові аспекти банківського регулювання підлягають все більшій уніфікації міжнародною спільнотою, про що

свідчить існування Базельського комітету, банківська система кожної держави все ж має свою специфіку. Особливо це стосується структури органів, які здійснюють регулювання.

Банківська діяльність у країнах з ринковою економікою набула свого правового виявлення в численних законодавчих і нормативних актах різної юридичної сили. Ці джерела банківського права надзвичайно різноманітні за змістом, формою і значенням у правовому регулюванні банківських правовідносин.

З одного боку, основою банківського законодавства в зарубіжних країнах є система статутних законів, тобто таких, які визначають правове становище банків (центрального і комерційних банків), а з іншого – це група законів та нормативних актів, що регулюють різні аспекти банківської діяльності, встановлюючи режим здійснення банківських операцій на території відповідної держави.

Слід звернути увагу на консервативність та стабільність законодавства США про регулювання банківської діяльності. Так, законодавство США, регулюючи банківську діяльність, протягом півстоліття не зазнавало ніяких змін. Лише в 70-80-х роках законодавчі органи США переглянули правові обмеження і надали банкам можливість більш ефективно працювати в умовах жорсткої конкуренції. Деякі зміни банківського законодавства щодо його лібералізації було проведено останніми роками.

Досвід банківського регулювання в США свідчить про те, що особливості банківського законодавства сприяли збереженню децентралізованої роздробленої банківської системи. У країні протягом багатьох років створювалася розгалужена система банківського регулювання та нагляду як на федеральному рівні, так і на рівні окремих штатів.

Порівняно із законодавством США банківське законодавство Німеччини завжди відзначалося лібералізацією правового регулювання в цій сфері. Банківська система Німеччини – одна з найбільш розвинутих на європейському континенті. Репутація Німеччини як провідного банківського центру світу насамперед пов'язана з досконалістю банківського законодавства. Закони, які регулюють банківську діяльність, поділяються на такі дві групи: загальні, тобто обов'язкові для кредитних установ на території всієї країни, та особливі, тобто обмежені територією окремих федеральних земель.

Правовою підставою нагляду за банками та регулювання їхньої діяльності в Німеччині є Закон про банки ФРН та Закон про Федеральний банк Німеччини 1957 року.

В 2002 році з прийняттям Закону «Про інтегрований фінансовий нагляд за фінансовими послугами» Федеральне відомство за контролем

банків увійшло до складу Федерального відомства фінансового нагляду за фінансовими послугами. Цьому відомству дозволено вимагати від банків будь-яку інформацію, проводити ревізії, втручатися в операційну діяльність банків, віддавати розпорядження про припинення банківських операцій.

Що стосується польського банківського сектору, то протягом останніх двох десятиліть відбулися значні зміни, які модернізуються з урахуванням вимог сьогодення. Нині банківська система добре розвинена, пропонує високу якість і безпечні банківські послуги. Правові основи банківської системи закладені в законах «Про Національний банк Польщі» і «Про банки». Національний банк Польщі виконує обов'язки центрального банку, випускає в обіг банкноти і розмінну монету, зберігає польські валютні резерви, рефінансує і контролює банківську систему, виконує функції нагляду та видає ліцензії на банківську діяльність. Клієнти всіх банків Польщі, що діють відповідно до польського законодавства, захищені системою страхування депозитів, а саме Банківським гарантійним фондом (Bankowy Fundusz Gwarancyjny), створеним у листопаді 1994 року. Національний банк Польщі здійснює додатковий захист заощаджень в таких банках шляхом суворого нагляду та призначення своїх керівників в разі виявлення фінансових ускладнень. Як бачимо, універсального підходу до роботи банківської сфери немає, адже існує низка факторів, які зумовлюють особливості банківської діяльності в різних країнах, зокрема роль країни на світовому фінансовому ринку, традиції банківської системи, державне регулювання.

В інших європейських країнах також діють закони, що визначають правове становище банків, наприклад у Франції – закони "Про Статут Банку Франції (1993 р.), "Про діяльність і контроль за діяльністю кредитних установ" (1993 р.). У Великій Британії діє Закон про націоналізацію (1946 р.), Закон про банківську діяльність (1987 р.) та Закон про Банк Англії (1998 р.) а правове положення банків, що діють у формі торгового товариства, регулюється законодавством про торгові товариства. У Швейцарії діяльність банків, їх регулювання і контроль визначаються відповідно до Федерального банківського закону про банки і ощадні каси (від 8 листопада 1934 р.).

Важливе місце в ієрархії джерел банківського права посідають комерційні (торгові) кодекси провідних зарубіжних країн (Німеччина, США, Франція, Росія, Швейцарія, Японія), де містяться норми, присвячені деяким аспектам регулювання банківської діяльності.

У Французькому комерційному кодексі та Німецькому торговому положенні містяться норми, що стосуються банківських операцій.

Джерелами правового регулювання банківської діяльності в зарубіжних країнах іноді виступають нормативні акти, що видаються главами держав і органами виконавчої влади (постанови уряду, акти фінансових органів). Актами уряду часто вводяться валютні обмеження. Так, у 1971 р. в Швейцарії було прийнято акт, який надав уряду можливість вживати заходів щодо захисту валютної системи країни без консультацій з парламентом.

Вагомий за обсягом блок банківського законодавства становлять положення, інструкції, правила, що видаються банками, а також численні формуляри, які використовуються в банківській практиці для оформлення банківських угод, акти локального регулювання (наприклад, статuti банків та їх асоціацій), правила обслуговування клієнтів, про служби банку. Істотне значення для банківського права становлять правові звичаї та звичаї ділового обороту.

Міжнародні конвенції та договори в сфері банківського права, ратифіковані парламентами країн, також відносять до джерел банківського права. Наприклад, Женевські вексельні конвенції 1930 р. (Про Єдиний вексельний закон). Женевські чекові конвенції 1931р. (Про Єдиний закон про чеки), Оттавська конвенція УНІДРУА 1988 р. (Про міжнародний факторинг), Маастрихтський договір 1992 р. тощо.

Міжнародні звичаї, що сформувалися в міжбанківській практиці і стають об'єктами міжнародної уніфікації в рамках Міжнародної торгової палати (МТП), є актами неофіційної кодифікації міжнародних звичаїв. У банківському праві до них можна віднести Уніфіковані правила МТП по інкасо в редакції 1995 р., Уніфіковані правила і звичаї МТП для документарних акредитивів у редакції 1993 р.; Уніфіковані правила МТП щодо договірних гарантій у редакції 1978 р.

У країнах, що належать до англосаксонської правової системи (Велика Британія, США, Канада тощо), де діє прецедентне право, важливу роль у правовій регламентації банківської діяльності відіграє судова та арбітражна практика, тобто рішення судових органів і арбітражів з конкретних справ за участю банків, а також прецеденти, створені Судом Європейського Союзу.

Важливим елементом правового регулювання банківської діяльності в різних країнах є нормативно-правові акти міжнародних організацій, що застосовуються на території їх держав-учасниць. Так, з утворенням Міжнародного валютного фонду (МВФ) 1944 р. – міжнародної валютно-кредитної організації, що має статус спеціалізованої установи ООН, найважливішим джерелом правового регулювання банківської діяльності, особливо центральних емісійних банків, став статут МВФ – документ міжнародно-правового характеру.

Отже, правова регламентація банківської діяльності в зарубіжних країнах характеризується різноманітністю за юридичною природою джерел банківського права, високорозвиненою системою нормативних актів про банки і банківську діяльність, ретельністю їх правової регламентації та проникненням іноземного елемента в національне банківське законодавство.[3, с. 77].

Важливу роль у розвитку національного банківського законодавства має відіграти процес міжнародного співробітництва у сфері правового регулювання банківської діяльності, адаптації його до відповідного законодавства Європейського Союзу, поступового приведення нормативних актів України до європейських стандартів. Правове регулювання банківської діяльності в Україні за останні роки змінилося. Внесено зміни до Закону України «Про банки та банківську діяльність», відповідно до яких передбачені інший розмір статутного капіталу банків та інші терміни приведення у відповідність його розміру; запроваджені нові правила корпоративного управління банків щодо розкриття даних про структуру власності, визначення ключових учасників банку; уточнені й доповнені питання виключної компетенції загальних зборів учасників та Ради банку, необхідності незалежних членів і нових критеріїв класифікації пов'язаних з банком осіб, застосування особливостей відповідно до Закону України «Про фінансову реструктуризацію».

З 2014 по 2016 роки прийнято:

- «Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України» (Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2014 року № 867);

- «Положення про визначення пов'язаних з банком осіб» (Постанова Правління Національного банку України від 12 травня 2015 року № 315);

- «Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку» (Постанова Правління Національного банку України від 21 травня 2015 року № 328);

- «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» (Постанова Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351).

Ці нормативно-правові акти додали визначеності правовому регулюванню банківської діяльності в Україні. 10 червня 2017 року набрав чинності Закон України «Про споживче кредитування», покликаний на законодавчому рівні закріпити механізм споживчого кредитування, що мав максимально захистити права та інтереси як споживачів фінансових послуг, так і кредиторів. На сучасному етапі НБУ підтримує розроблений групою фахівців під керівництвом консультанта

Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) Закону України «Про діяльність з управління заборгованістю». Метою цього законопроекту є правове забезпечення діяльності компаній з управління заборгованістю в Україні, створення належного конкурентного середовища на вторинному ринку кредитів в Україні та удосконалення правового регулювання передачі прав вимоги за заборгованістю (зокрема, проблемною заборгованістю банків). Такі кроки сприятимуть відновленню активного кредитування в Україні

Висновки. Отже, банківська система України функціонує на підставі цілої системи нормативно-правових актів, яка визначається терміном «банківське законодавство», які регулюють суспільні відносини у сфері банківської діяльності. Динамічний процес банківських відносин вимагає постійного внесення змін, спрямованих на вдосконалення нормативно-правової бази.

Вважаємо, що для більш якісного контролю в банківській сфері слід здійснити максимальну адаптацію національного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Згідно з ст. 109 Маастрихтського договору про створення Європейського Союзу [5], аналізуючи вищенаведене, автори пропонують імплементувати європейські принципи, закріплені у Директиві № 2006/48/ЄС, до національного законодавства України. Це надасть можливість не тільки ввести українські банки до кола суб'єктів банківської системи ЄС, але і підготувати банківську систему України до інтеграції в банківську сферу ЄС.

Література:

1. Банківська система України: виміри глобальної фінансової кризи : експертно-аналітична доповідь / колектив авторів ; за науковою редакцією О. А. Кириченко. – К. : Дорадо-друк., 2015. – 64 с
2. Банківська діяльність : [навч. посіб.] / [З. Б. Живко та ін.]. – К. : Алерта, 2012. – 247 с.
3. Васюренко О. В. Банківські операції. – К. – 2002. – 255 с.
4. Кирилюк Д. К. До питання необхідності розробки та прийняття Банківського кодексу в Україні / Д. К. Кирилюк // Юридичний журнал. – 2016. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим до-ступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2484>
5. Орлюк О. Кредитна система як об'єкт правового регулювання / О. Орлюк // Юридична україна. – 2005. – № 7. – С. 23-29.

*Попович Павло Олександрович,
аспірант кафедри господарського
права і процесу, Національний
університет «Одеська
юридична академія»*

*Науковий керівник:
Будурова Ганна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського
права і процесу, Національний
університет "Одеська
юридична академія"*

ЩОДО ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО КОНТРАКТУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5252/>

Засоби забезпечення зовнішньоекономічного контракту (ЗЕД-контракту) – це юридичні механізми, які використовуються для підвищення ймовірності виконання зобов'язань сторонами та зменшення ризиків невиконання або неналежного виконання умов договору. У загальному вигляді невичерпний перелік засобів забезпечення визначений нормами ЦК України та іншими спеціальними нормативними актами різної юридичної сили. Саме «вступаючи у господарсько-правові відносини, суб'єкти господарювання намагаються досягнути оптимального співвідношення їхніх прав та обов'язків задля реалізації мети, на отримання якої ці правовідносини спрямовані. З огляду на те, що в господарській практиці непоодинокими є випадки невиконання чи неналежного виконання сторонами взятих на себе зобов'язань, важливого значення набуває інститут захисту прав та відповідальності учасників господарських відносин, спрямований на забезпечення належного виконання господарських зобов'язань. Таким чином, в сфері господарського обороту важливого значення набувають засоби забезпечення виконання господарського зобов'язання, оскільки вони є однією з гарантій забезпечення реалізації прав та інтересів учасників правових відносин, що вирішили вступити в зобов'язальні правовідносини» [1, с. 74]. Зазначене цілком відноситься й до господарсько

Враховуючи міжнародний характер ЗЕД-контрактів та потенційні складнощі з правозастосуванням, засоби забезпечення відіграють особливо важливу роль.

До основних засобів забезпечення ЗЕД-контракту можливо віднести:

1. Неустойка (штраф, пеня): штраф це дноразова фіксована сума, яку боржник зобов'язаний сплатити кредитор у разі порушення зобов'язання та пеня, як сума, яка нараховується у відсотках від суми невиконаного зобов'язання за кожен день (або інший період) прострочення. Порядок застосування це те, що мова про неустойку включається безпосередньо до тексту ЗЕД-контракту, а її розмір та порядок нарахування визначаються сторонами. Перевагами застосування є: стимулювання боржника до належного виконання зобов'язань, спрощення процедури відшкодування збитків (не потрібно доводити розмір збитків у межах неустойки). Також, у літературі «пропонується надавати їй відповідного правового регулювання, позаяк неустойка захищає права кредитора у зобов'язанні способом, властивим заходам відповідальності, а не способами забезпечення виконання. Визначальним моментом *de lege lata*, що дозволяє кваліфікувати неустойку як вид відповідальності, є те, що підставою вимагання неустойки можуть бути лише ті юридичні факти, котрі визнаються підставами відповідальності, про що прямо вказано у законі» [2, с. 32].

2. Гарантія, сутність якої полягає в тому, що банк або інша фінансова установа (гарант) бере на себе зобов'язання перед кредитором (бенефіціаром) сплатити певну суму грошей у разі невиконання боржником (принципалом) своїх зобов'язань за ЗЕД-контрактом. Різновидами є банківська гарантія, гарантія материнської компанії та урядова гарантія (застосовується рідко). Оформлюється окремим документом, що видається гарантом на прохання принципала а умови гарантії мають відповідати умовам ЗЕД-контракту. Перевагами є те, що вона забезпечує високий рівень надійності виконання зобов'язань, особливо якщо гарантом виступає авторитетний банк.

3. Поручка, суть якої полягає в тому, що третя особа (поручитель) бере на себе зобов'язання перед кредитором відповідати за виконання зобов'язання боржником у повному обсязі або його частині. Відмінність від гарантії полягає в тому, що поручитель відповідає солідарно або субсидіарно з боржником, тоді як гарант має більш самостійне зобов'язання. Оформлюється окремим договором поручки між кредитором та поручителем. Перевагами є додаткове забезпечення виконання зобов'язань за рахунок майна поручителя.

4. Застава (іпотека – щодо нерухомого майна), суть якої полягає в тому, що кредитор отримує право у разі невиконання боржником зобов'язання отримати задоволення своїх вимог за рахунок вартості заставленого майна. До різновидів відносять: заставу товарів, обладнання, транспортних засобів, цінних паперів, майнових прав, нерухомого майна (іпотека). Оформлюється договором застави (іпотеки), який підлягає

державній реєстрації у випадках, передбачених законом (наприклад, щодо нерухомого майна). До переваг відносяться: забезпечення пріоритетного права кредитора на задоволення своїх вимог з вартості заставленого майна.

5. Завдаток, суть якого полягає в тому, що грошова сума або інше майно, яке боржник видає кредиту в рахунок належних з нього платежів, як доказ укладення договору та на забезпечення його виконання. До наслідків невиконання відносяться: якщо зобов'язання не виконується з вини боржника, завдаток залишається у кредитора та якщо зобов'язання не виконується з вини кредитора, він зобов'язаний повернути завдаток боржнику в подвійному розмірі. Умова про завдаток включається до тексту ЗЕД-контракту або оформлюється окремою письмовою угодою. До переваг відноситься: підтвердження серйозності намірів сторін та частково забезпечує виконання зобов'язань.

6. Факторинг представляє собою фінансову операцію, за якою одна сторона (фактор) купує у іншої сторони (клієнта) право грошової вимоги до третьої особи (боржника) та надає клієнту фінансування в обмін на це право. Оформлюється договором факторингу. До переваг відноситься: забезпечення клієнту швидке отримання коштів за відстроченими платежами та перекладає ризик неплатежу на фактора.

7. Страхування, суть якого полягає у передачі ризику настання певних подій (наприклад, невиконання контракту, втрата або пошкодження товару) страховій компанії в обмін на сплату страхової премії. До різновидів відносяться: страхування експортних кредитів, страхування вантажів, страхування від політичних ризиків тощо. Порядок застосування передбачає укладання договору страхування між стороною ЗЕД-контракту та страховою компанією. До переваг відноситься: забезпечення відшкодування збитків у разі настання страхового випадку.

Також, «універсальним засобом забезпечення зобов'язань є відшкодування боржником збитків, завданих кредиту в результаті невиконання зобов'язання. Особливістю цього засобу є те, що він застосовується незалежно від наявності спеціальної домовленості сторін про це» [3, с. 106]. Вибір засобів забезпечення залежить від: характеру та суми зобов'язання; рівня довіри між сторонами; платоспроможності боржника; ризиків, пов'язаних з виконанням контракту та законодавства країн-учасниць.

У ЗЕД-контракті може використовуватися один або комбінація кількох засобів забезпечення для максимального захисту інтересів сторін. Ретельне обговорення та фіксація умов забезпечення є важливим етапом укладення зовнішньоекономічного контракту.

Таким чином, сторони на власний розсуд та за взаємною домовленістю можуть визначити в зовнішньоекономічному контракті різноманітні засоби забезпечення, які у широкому сенсі є сукупністю правових, організаційних та економічних заходів впливу на боржника, а у вузькому – способи, які стимулюють поведінку боржника до належного, точного та повного виконання зобов'язання, з урахуванням відповідних принципів, як то реального, повного та своєчасного виконання.

Література:

1. Олійник О. С. Теоретико-правові підходи до питання класифікації засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2016. № 3 (14). С. 72-76.
2. Кудрявцев В. Відмежування непойменованих способів забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором від інших цивільно-правових конструкцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 31-34.
3. Слома В. М. Розвиток інституту забезпечення виконання зобов'язань у цивільному законодавстві. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1 (17). С. 103-107.

*Романюк Ганна Олегівна,
аспірантка кафедри
конституційного права та прав
людини Національної академії
внутрішніх справ*

АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5248/>

Функціонування центрального банку як основного органу монетарного регулювання держави потребує прозорих та ефективних механізмів управління. Аудит, як елемент системи контролю, виконує стратегічну функцію забезпечення належного управління, дотримання норм законодавства та міжнародних стандартів. Внутрішній і зовнішній аудит Національного банку України є не лише формальною процедурою, а інструментом підвищення інституційної спроможності, довіри громадськості та міжнародних фінансових партнерів.

Законодавча конструкція внутрішнього аудиту, закріплена у статті 69 Закону України “Про Національний банк України” (далі –

Закон), визначає його як інструмент оцінювання ефективності управлінських функцій, управління ризиками та внутрішнього контролю. Важливо, що ця діяльність здійснюється відповідно до міжнародних стандартів професійної практики, зокрема до стандартів, розроблених Інститутом внутрішніх аудиторів. Це свідчить про прагнення до інтеграції у світову фінансову спільноту.

Структурно підрозділ внутрішнього аудиту функціонує на підставі положення, затвердженого Радою Національного банку України. Така правова модель забезпечує інституційну незалежність, яка є запорукою об'єктивності та неупередженості перевірок. Крім планового аудиту, Закон передбачає можливість проведення позапланових перевірок за ініціативою Голови Національного банку України, що створює гнучкий механізм оперативного реагування на управлінські ризики [1].

Незалежність аудиту посилюється чітким регламентом призначення та звільнення керівника підрозділу. Призначення на п'ятирічний термін, обмеження кількості каденцій, вимоги до професійного досвіду та відповідність кваліфікаційним критеріям формують систему стримувань і противаг, яка унеможливорює зловживання владними повноваженнями та забезпечує сталість і фаховість управління процесом аудиту.

Внутрішній аудит у Національному банку України не обмежується функцією фінансової перевірки. Він включає елементи стратегічного менеджменту, risk-based підходу, аналітики та комплаєнсу. Його основне завдання – не лише виявлення порушень, а й формування середовища постійного вдосконалення процесів, яке базується на оцінці ризиків, ефективності процедур і впровадженні best practices. Таким чином, внутрішній аудит є не лише контрольною функцією, а й управлінською.

Зовнішній аудит річної фінансової звітності Національного банку України є інструментом перевірки відповідності її міжнародним стандартам фінансової звітності. Його ключова функція – забезпечити незалежну експертну оцінку достовірності фінансової інформації, що є важливою передумовою прозорості діяльності регулятора. Законодавче закріплення вимог до фірм-аудиторів – наявність досвіду з перевірки центральних банків та відповідність стандартам ISA – забезпечує високий рівень якості аудиту.

Обмеження щодо максимального строку безперервної співпраці з однією фірмою (10 років) відповідає принципу ротації аудиторів, що рекомендується Базельським комітетом з банківського нагляду, і спрямоване на запобігання залежності та втраті неупередженості.

Окрему роль у системі контролю відіграє Рахункова палата, яка здійснює зовнішній державний аудит виконання кошторису адміністративних витрат Національного банку України. Це забезпечує парламентський нагляд за використанням бюджетних коштів, надаючи

аудиту ширше значення як інструменту демократичного контролю та фінансової підзвітності державного сектору.

Практично підрозділ внутрішнього аудиту здійснює перевірки всіх операцій та управлінських процесів, що проводяться в Національному банку України, оцінюючи як фінансову, так і нефінансову діяльність, забезпечуючи відповідність процедур міжнародним стандартам. Наприклад, у 2023 році внутрішнім аудитом було виявлено низку недоліків у процесі управління ризиками на етапі проведення валютних інтервенцій, що призвело до вдосконалення механізмів контролю за такими операціями.

Внутрішній та зовнішній аудит мають доповнювати один одного. Внутрішній аудит, зокрема, зосереджений на виявленні та усуненні оперативних проблем у структурі Національного банку України, тоді як зовнішній аудит більше орієнтований на перевірку фінансової звітності та відповідність міжнародним стандартам. Важливим є також процес взаємодії між цими двома видами аудиту. Як показує досвід, внутрішній аудит дає можливість оперативно виявляти проблеми на ранніх етапах, що дозволяє зовнішнім аудиторам зосередитися на більш глибокому аналізі фінансових та управлінських процесів.

Резюмуючи вищенаведене, інституційно закріплена система внутрішнього і зовнішнього аудиту Національного банку України є прикладом комплексного та багатоаспектного підходу до забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності управління. Внутрішній аудит сприяє оптимізації внутрішніх процесів, покращенню управління ризиками та вдосконаленню процедур контролю, а зовнішній аудит забезпечує відповідність фінансової звітності міжнародним стандартам і підвищує довіру до діяльності Національного банку України.

Література:

1. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 17.04.2025).

*Бугрим Валентин Володимирович,
академік, доктор філософії,
інноваційний суспільний мислитель,
постнауковець, історик
ORCID: 0000-0003-2148-1272*

«DEKATRIALOGOS»/«ДЕКАТРИАЛОГОС»: СУТНІСТЬ – ТЕОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ ТА ФОРМУЛИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5251/>

ПРЕВЕНЦІЯ:

*Декатріа Логос – єднання по суті,
Тринадцять ідей – у Божественній скупі.
Так – світло несе між минулим і днесь,
де істина квітне. Він – мудрий увесьь!... В.Б.*

ЛОГОС/LOGOS (із грецької мови – λόγος) – **означає: слово, голос, розуміння, поняття, причина, судження, основа, наука, мовлення, смисл, закон, вчення, число** – тобто має аж головних 13-ть тлумачень, нарахованих автором. Тому логічно буде застосувати на його означення нове поняття як «ДекатріаЛогос». Варто розтлумачити у контексті теології, філософії та психології кожен його термін, що входить до нього? АЛЕ спершу логосоекскурс. Уперше ввів у філософську термінологію поняття «логосу» давньогрецький досократик Геракліт (540-475 рр. до н.е.), яке у нього означає загальний закон «буття», основу світу, до пізнання якого варто прагнути людині; автор єдиновідомого прозового твору «Про природу» [1-2]. Знаменитий філософ стверджував: *все здійснюється за логосом, який є вічним, загальним і необхідним*. Будь-що, яке відбувається в світі, має своє значення та зв'язок з іншими речами чи явищами. Вища мета тут – це *пізнання логоса*, а разом з тим – пізнання вищої єдності світобудови і досягнення вищої мудрості, бо – це ознака і здатність *погодитися з твердженням логосу, що все єдине*. При цьому Геракліт указував, що *пізнання логосу та мудрості дається не всім*, хоча всі люди від природи розумні. Також він протиставляв мудрість накопиченню знань, критикував дотримання традицій, що перешкоджає пізнанню багатоманітного, змінного світу [1-2]. Розуміння логосу як об'єктивного закону світобудови, як принципу порядку і міри приводить Геракліта до відкриття субстанційно-генетичного начала всього

існуючого, яке він порівнює з вогнем. У нього вогнем є не тільки те, що лежить в основі всього наявного, але й те, з чого все виникає. *«Все існує, – вказує Геракліт, – завжди було, є і буде вічно живим вогнем, який із часом – то спалахує яскравіше, сильніше, то – згасає»* [1-2]. Згідно з цим твердженням, все абсолютно змінне, у світі нічого не повторюється, все минуле і одноразове – «все тече». Світ не був створений Богами і не виник з якої-небудь причини, він існував вічно, лише змінюючись більшою чи меншою мірою. Філософ закликає до дотримання законів усім суспільством: *«Народ повинен боротися за закон, як за свої стіни»* [1-2]. Порушення законів має каратися.

Згодом слово «логос» набуло нових значень і інтерпретацій: власне «слово», «думка», «сенс» (поняття) [3; 4]. У поглядах Сенеки [5] сутність людини полягає в її розумі, а сутність світу – у вищому світовому розумі, який мислитель і називає Логосом. Стоїки трактували Логос як світовий розум, який втілюється в матерії, якому підкоряються природа і повинна коритися людина. У неоплатоніків

Логос – це притаманна Богу сила розуму, його вічні думки і Слова, що творять і пов'язують воєдино світ [5]. У християнській філософії Логос найчастіше тлумачиться як творче слово Бога, зокрема те, яким було створено світ, часто асоціюється з самим Богом і різними його іпостасями або є окремою від Бога субстанцією, яка з'явилася тимчасово і потім повернулася до нього [1; 3-5].

ПРОЯСЕНЬ. Розшифрування кожного з 13-ти значень Логосу в контексті теології, філософії та психології може дати глибше розуміння авторської концепції **«DekatriaLOGOS»/«ДекатріяЛогосу»** (від грец. δέκα – десять, τρία – три (разом – 13; λόγος – слово, смисл, про що вже йшлося вище), як ПостНаукової нової категорії мислення і знання. **Ось як можна розглянути кожне значення:**

1. СЛОВО (the Word):

- **Теологія:** У християнстві Логос – це Слово Боже (Іоан 1:1: «На початку було Слово...»)) [1].

- **Філософія:** У Платона і стоїків слово відображає ідеї або закони буття.

- **Психологія:** Слово – основа комунікації, архетипна одиниця мислення.

2. ГОЛОС (Voice):

- **Теологія:** Божественне одкровення, голос Бога (наприклад, у випадку пророків).

- **Філософія:** Голос – прояв внутрішньої істини, моральний закон.

• **Психологія:** Голос як вираження підсвідомих намірів та ідентичності, інтуїція.

3. РОЗУМІННЯ (*Understanding*):

- **Теологія:** Пізнання Бога через Одкровення.
- **Філософія:** Діалектичний метод як шлях до істини (Г. Гегель).
- **Психологія:** Процес усвідомлення через рефлексію та аналіз.

4. ПОНЯТТЯ (*Concept*):

- **Теологія:** Догматичне формулювання віри.
- **Філософія:** Категорії мислення (І. Кант).
- **Психологія:** Структуровані когнітивні схеми.

5. ПРИЧИНА (*Cause*):

- **Теологія:** Перша причина – Бог.
- **Філософія:** Аристотелеві чотири причини (матеріальна, формальна, діюча, мета).
- **Психологія:** Причинно-наслідкові зв'язки у поведінці.

6. СУДЖЕННЯ (*Judgment*):

- **Теологія:** Божественний суд.
- **Філософія:** Логічне судження в Аристотеля.
- **Психологія:** Оцінка реальності через когнітивні схеми.

7. ОСНОВА (*Foundation*):

- **Теологія:** Віра як основа буття.
- **Філософія:** Метафізична основа існування (Парменід).
- **Психологія:** Базові переконання особистості.

8. НАУКА (*Science*):

- **Теологія:** Теологія як наука про Бога, про віровчення.
- **Філософія:** Логіка та методологія пізнання.
- **Психологія:** Наукове вивчення свідомості.

9. МОВЛЕННЯ (*Speech*):

- **Теологія:** Проповідь як Божественне мовлення.
- **Філософія:** Лінгвістична філософія (Л. Вітгенштайн).
- **Психологія:** Мовлення як прояв свідомості.

10. СМИСЛ (*Meaning*):

- **Теологія:** Сенс життя як слідування Божій волі.
- **Філософія:** Герменевтика смислу (Г-Г. Гадамер).
- **Психологія:** Логотерапія Франкла – пошук сенсу.

11. ЗАКОН (*Law*):

- **Теологія:** Божий закон (десять заповідей).
- **Філософія:** Природне право (Цицерон, Т. Гоббс).
- **Психологія:** Соціальні норми та мораль.

12. ВЧЕННЯ (*Doctrine*):

- **Теологія:** Вчення церкви.
- **Філософія:** Систематичні знання.
- **Психологія:** Теорії особистості (З. Фройд, К. Юнг).

13. ЧИСЛО (*Number*):

- **Теологія:** Священні числа (наприклад, 7, 12, 40).
- **Філософія:** Піфагорейська концепція чисел як сутності світу.
- **Психологія:** Символізм чисел у підсвідомості (Юнг).

ПІДСУМОК. ДекатріаЛогос – це спроба синтезувати ці 13 значень у єдине багатовимірне розуміння Логосу. Можна розширити цей аналіз для більш детального трактування кожного аспекту. Якщо ДекатріаЛогос є частиною його концепції, то, ймовірно, він має глибший зв'язок із його баченням HomoNanS і дослідженням Душі (про що вже писалося на порталі «Філософія в Україні».

ФОРМУЛА ДекатріаЛогосу може бути представлена як концептуальне рівняння, що об'єднує 13 значень Логосу у взаємодії з ключовими філософськими, теологічними та психологічними чинниками. Будучи автором терміна, можна припустити, що формула повинна враховувати його методологічний підхід, зокрема пост-науковий аналіз і триєдину і полізначну структуру мислення (наприклад, **ТриЛогос**). Можлива формула ДекатріаЛогосу: $\Delta L = f(\Lambda\theta\epsilon, \Lambda\phi\iota, \Lambda\psi\upsilon)$. Де:

- **ΔL (ДекатріаЛогос)** – це інтегральний принцип Логосу, що містить 13 значень;
- **$\Lambda\theta\epsilon$** – теологічний вимір Логосу;
- **$\Lambda\phi\iota$** – філософський вимір Логосу;
- **$\Lambda\psi\upsilon$** – психологічний вимір Логосу;
- **f** – функція взаємодії цих вимірів, що відображає гармонію між числом (структурою), смыслом (змістом) і законом (логічним порядком).

Альтернативна структурна модель може бути така:

$\Delta L = (\sum_{i=1}^{13} \lambda_i) \times T$. Де:

- **λ_i** – кожне з 13 значень Логосу.
- **T** – триєдина структура (ТриЛогос), що поєднує три основні рівні пізнання (теологія, філософія, психологія).

Так, **ДекатріаЛогос** може бути потужним аналітичним інструментарієм для розуміння війни як явища, оскільки війна – це не лише фізичне збройне протистояння, а й – глибинний конфлікт смислів, ідей, законів і суджень.

Як можна застосувати ДекатріоЛогос для аналізу війни?

1. Слово та Голос – хто і як формує наратив війни? Які слова виправдовують або засуджують війну?

2. Розуміння та Поняття – які концепції використовуються для пояснення причин війни? Демократія проти диктатури, справедливість проти хаосу?

3. Причина та Судження – що є справжньою причиною війни, а що лише привід, причому, фальшиво-надуманий, як російське СВО? Як формується суспільна оцінка конфлікту?

4. Основа та Закон – які закони (міжнародні, моральні, історичні) порушуються чи створюються внаслідок війни?

5. Наука та Вчення – як війна змінює технології, стратегії та знання?

6. Мовлення та Смысл – як змінюється сприйняття війни в суспільстві? Хто володіє інформаційною перевагою?

7. Число – що говорить статистика: втрати, ресурси, час? Чи є війна математично прогнозованою?

Декатріологос як метод прогнозування війни. Якщо розглядати війну через 13 складових частин Логосу, можна не тільки аналізувати її перебіг, але й передбачати майбутні збройні конфлікти, наприклад, інформаційні наративи, зміну законів, техніко-технологічний розвиток та суспільні настрої. Варто розширити цей аналіз і скласти модель прогнозування на основі Декатріологосу?

Якщо застосувати **Декатріологос** до аналізу війни, можна запропонувати формулу, яка враховує 13 складників Логосу та їхній вплив на розгортання збройного конфлікту. **ФОРМУЛА** війни через Декатріологос. $W=f(\Lambda\theta\varepsilon, \Lambda\phi\iota, \Lambda\psi\nu) \times (\sum_{i=1}^{13} \lambda_i)$. Де:

- **W** – війна як комплексне явище;
- **$\Lambda\theta\varepsilon$** – релігійний та ідеологічний аспект (сакралізація війни, моральне виправдання захисту своєї землі та суверенітету і незалежності);
- **$\Lambda\phi\iota$** – філософські та політичні концепції, що обґрунтовують війну (ідеологічний конфлікт, проблеми справедливості);
- **$\Lambda\psi\nu$** – психологічні фактори (агресія, страх, мотивація, інформаційні війни);
- **λ_i** – 13 складових Логосу (слово, голос, розуміння, поняття, причина, судження, основа, наука, мовлення, смысл, закон, вчення, число), кожна з яких відіграє важливу роль у війні.

Як це працює? Війна виникає, коли всі ці компоненти взаємодіють і досягають критичного рівня. Або ж – певні *домінанти*. Якщо в інформаційному полі з'являються агресивні слова й дії, пропагандистські ворожі наративи, ІПСО, змінюється законодавство, фальсифікується смысл історичних подій, а статистика (число) показує нагромадження і

ескалацію озброєння, проведення військових маневрів і навчань біля кордонів – тоді конфлікт стає прогнозованим і неминучим.

ДекатріаЛогос може стати новою парадигмою осмислення важливих подій, проблем, явищ і – загалом світової геополітики та дійсності, що поєднує філософію, теологію, політику і психологію, (інше) в єдине цілісне розуміння і знання складних процесів.

Варто почати з Маніфесту, основних принципів чи більш детального обґрунтування концепції? Можливий такий Маніфест для «ДекатріаЛогосу, що може служити основою для розвитку нового вчення:

МАНІФЕСТ «ДекатріаЛогосу»:

1. Зумовлення та значення: Ми проголошуємо ДекатріаЛогос як нову концептуальну платформу, що об'єднує 13 значень Логосу в сфері теології, філософії та психології. Це вчення є спробою досягнути глибини людського існування, міждисциплінарного знання і досвіду.

2. Використання Триєдності Пізнання: ДекатріаЛогос початково спирається на три основні стовпи:

- **Теологія** – для вивчення Божественного та духовного.
- **Філософія** – для аналізу ідей, істини та моралі.
- **Психологія** – для розуміння внутрішнього світу людини.

3. Цілісність і Взаємодія: Ми віримо в цілісність знання: кожен аспект

ДекатріаЛогосу взаємопов'язаний і впливає один на одного. *Слово, голос, розуміння, поняття, причина, судження, основа, наука, мовлення, смисл, закон, вчення та число формують людське сприйняття світу.*

4. Етичні Принципи: ДекатріаЛогос прагне сприяти розвитку етики та відповідальності у науці, філософії, психології і суспільстві та особистому житті і діяльності. Ми закликаємо до відкритості у спілкуванні, відвертості в пізнанні та справедливості у взаєминах.

5. Прогнозування та Розуміння Конфліктів: Це вчення дозволяє аналізувати війни, конфлікти та соціальні зміни, пропонуючи нові перспективи для їх розуміння і запобігання. ДекатріаЛогос допомагає розпізнавати глибинні причини та шляхи до встановлення миру.

6. Інновації у Мисленні: ДекатріаЛогос закликає до новаторства в мисленні, спонукаючи до глибокого аналізу і творчого підходу в усіх сферах життя. Мета – надихнути нові ідеї, які змінять людське бачення світу.

7. Запрошення до Співпраці: Ми відкриті для діалогу та співпраці з усіма, хто прагне досліджувати глибини знання і шукати відповіді на

важливі проблеми. ДекатріаЛогос – це спільна справа, де кожен голос важливий.

МАНІФЕСТ може бути основою для подальшого розвитку вчення.

ДекатріаЛогос: розшифровка поняття:

- **Декатріа** (від грецького "δέκα" – тринадцять): у даному випадку, це числівник, що вказує на кількість першооснов, або ж декалогу, який є основою в багатьох духовних традиціях. Декатріа може символізувати як тринадцять заповідей, тринадцять чеснот, тринадцять стадій духовного розвитку тощо.

- **Логос** (від грецького "λόγος"): це поняття має багато значень, серед яких: слово, розум, думка, закон, порядок, сенс, буття та інші. У різних контекстах Логос може означати своєрідні аспекти Божественного або космічного принципу.

Тлумачення ДекатріаЛогос в різних контекстах:

- **У теології:** ДекатріаЛогос може розглядатися як Божественний закон, що проявляється у десяти Заповідях або інших священних текстах. Це слово Боже, що відкриває людині шлях до спасіння та істини.

- **У філософії:** ДекатріаЛогос може означати космічний розум, що керує світом та визначає його порядок. Це – універсальний закон, що лежить в основі всього Сущого та має теоретичне і практичне застосування.

- **У психології:** ДекатріаЛогос може розглядатися як внутрішній голос сумління, що вказує людині на правильний шлях. Це – внутрішній закон, що допомагає людині розрізняти добро і зло.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ. *ДекатріаЛогос – це багатогранне поняття, що поєднує в собі ідею божественного закону, космічного розуму та внутрішнього голосу сумління. Воно символізує єдність духовного та матеріального світів, а також важливість дотримання моральних принципів для досягнення гармонії та щастя.*

"ДекатріаЛогос" є водночас цікавим неологізмом, який поєднує грецькі та латинські корені, і його можна розглядати як розширення або уточнення й самого поняття. **ТОБТО:**

- **Декатріа** (від грецького "δέκα" – десять та латинського "tria" – три): поєднання вказує на десять, але з додатковим акцентом на трійцю або потрійність, тобто: $10+3=13$. Це може символізувати десять заповідей, поділених на три частини (наприклад, три заповіді щодо Бога, три щодо ближніх, і чотири щодо особистого життя), або ж десять чеснот, які проявляються у трьох аспектах (думки, слова, дії).

• **Логос** (від грецького "λόγος"): як вже зазначалося раніше, це поняття має безліч значень, серед яких: слово, розум, думка, закон, порядок, сенс. У різних контекстах Логос може означати аспекти Божественного або космічного принципу.

Тлумачення ДекатріаЛогос в різних контекстах:

• **У теології:** ДекатріаЛогос може розглядатися як божественний закон, що проявляється у десяти заповідях, які мають потрібну структуру або ж три рівні значення. Це може бути слово Боже, що розкриває людині шлях до спасіння та істини через призму трійці (Бог-Отець, Бог-Син, Бог-Дух Святий).

• **У філософії:** ДекатріаЛогос може означати космічний розум, що керує світом та визначає його порядок, проявляючись у десяти універсальних принципах, які існують у трьох вимірах або аспектах. Це універсальний закон, що лежить в основі всього сущого та має потрібну природу (буття, пізнання, дія).

• **У психології:** ДекатріаЛогос може розглядатися як внутрішній голос совісті, що вказує людині на правильний шлях, базуючись на десяти заповідях або чеснотах, які проявляються у трьох аспектах: думки, слова, дії. Це внутрішній закон, що допомагає людині розрізняти добро і зло, враховуючи потрібну природу людської особистості (тіло, душа, дух).

*На початку – Слово, вічне і живе,
Голосом звучить у темряві – нове.
Розуміння світла, мислі чистоти,
Поняття безмежні – зоряні мости.
Причина буття, що творить усе,
Судження правди у серці – несе.
Основа буття, як скеля міцна,
Наука й знання, що ведуть крізь віка.
Мовлення мудрих, що вчать і творять,
Смисл, що веде крізь віковий ряд.
Закон, що єднає життєві шляхи,
Вчення, що будить душевні вогні.
Число та гармонія світу землі,
У Логосі дихають й думи малі.
ДекатріаЛогос – єднання по суті,
Тринадцять ідей – у Божественній скупі.
Бо Світло горить між минулим і днесь,
де Істина квітне. Він – Мудрий увесь!... В.Б.*

ДекатріаЛогос – це нове надскладне та глибоке поняття. Воно уособлює не тільки кількість першооснов (тринадцять), але й їхню п-кількісну природу або ж прояв у стількох, а то й більше – аспектах. ДекатріаЛогос можна застосувати до аналізу історичних або сучасних подій? Це поняття може символізувати єдність духовного та матеріального світів, а також важливість дотримання моральних та інших важливих принципів для досягнення гармонії та щастя, враховуючи всі головні домінанти людського буття.

Справжня мудрість та мисленнєва інновація народжуються в сміливому й аргументованому неоміркуванні, у діалозі, тож цікавість, оригінальність і глибокі нетрадиційні знання – це те, що надихає на нові дослідження з очікуваними кардинальними результатами, досягненнями та відкриттями в ім'я людей...

Джерела і література:

1. Бугрим В. Концепція «DekatriaLOGOS»/«ДекатріаЛОГОС»: сутність – теологія, філософія, психологія та формули / Валентин Бугрим // [Інтернет-ресурс – портал «Філософія в Україні»] / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/186809768152216> [Дата звертання. 10 квітня 2025 р., з екрана].
2. Геракліт Ефеський [Архівовано 19 серпня 2016 у Wayback Machine.] // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А-Г. С. 576.
3. Логос. Етимологічний словник української мови: В. 7 т. Том другий (Д-Копці) / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко та ін. К.: Наук. думка, 1985. С. 82.
4. Логос – слово, наука. Етимологічний словник української мови: В. 7 т. Том другий (Д-Копці) / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.), В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко та ін. К.: Наук. думка, 1985. С. 82.
5. Логос. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Під керівництвом Барбари Кассен. Пер. з франц. К. Дух і літера, 2011. С. 237. 25-28 лютого; 1-2 березня; 10 квітня 2025 р. м. Київ. Першодрук.

*Ляшова Надія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Заклад вищої освіти
«Міжнародний гуманітарно-
педагогічний інститут
«Бейт-Хана», м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-8087-6621*

*Сусорова Євгенія Юріївна,
здобувачка першого рівня вищої
освіти спеціальності Початкова
освіта, Заклад вищої освіти
«Міжнародний гуманітарно-
педагогічний інститут
«Бейт-Хана», м. Дніпро*

КЛАСТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ВІЗУАЛІЗАЦІЇ МАТЕМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5249/>

Проблема кластерного моделювання на сучасному етапі є актуальною і отримала своє поширення у зв'язку з систематизацією та упорядкуванням об'єктів та їх основних інформаційних елементів щодо групування за певними видами, структурування, типологізацією, класифікацією матеріалу будь-якої галузі науки. Аналіз ступеня опрацювання окресленої проблеми та останніх наукових досліджень з питань застосування кластерного моделювання свідчить про те, що активність впровадження спостерігається в економічній, інформаційній, математичній, психологічній, гуманітарній, політичній та інших галузях. Це уможливилось тим, що сучасні тенденції до дифузії методологічних засад різноманітних дисциплін актуалізують проблему теоретичного осмислення, узагальнення та перенесення суто математичного або економічного методу в суміжні або більш віддалені сфери.

Зазначимо, що поняття «кластер» у наукових роботах з'явилося порівняно недавно й своїм корінням сягає в економічну сферу. Економіста М. Портера (Michael Eugene Porter), професора Гарвардської школи бізнесу, спеціаліста у галузі вивчення конкурентної стратегії, вважають основоположником кластерного моделювання. Його сутність він розкрив з

економічної точки зору. У подальшому напрацьований теоретичний пласт дав змогу аналізувати та структурувати поняття «кластер» дослідникам Дж. Алквіста, К. Брейнінга та ін. Досвід реалізації кластерного підходу у різних наукових напрямках виявився у наукових роботах Дж. Хеїра, В. Кумара, К. Рао, Ч. Рамеша та ін. Системно-динамічне моделювання кластерів розглядали І. Ванані, Д. Мартух та ін. Водночас дану проблематику досліджували також українські науковці М. Ботвін, Н. Бутрик, Е. Гарайшина, О. Герцій, А. Ставицький та ін.

Із поняттям кластеру у наукових колах вирізняють такі поняття, як кластеризація, кластерний аналіз, алгоритм кластеризації, кластерне моделювання, кластерна структура тощо. Аналізуючи зарубіжний досвід зазначимо, що К. Рао та Ch. Ramesh [7] окреслили базові алгоритми кластеризації в інформатиці. На їхню думку, алгоритм кластеризації розбиває множину елементів певного об'єкту на кількість кластерів у яких кожен об'єкт належить кластеру з найближчим середнім значенням.

На основі наукових висновків зарубіжних досліджень (Дж. Хеїра, В. Кумара, К. Рао, Ч. Рамеша та ін.), українські вчені М. Ботвін, Н. Бутрик та О. Герцій окреслили напрямки застосування алгоритму кластеризації в складених задачах. Автори вважають, що алгоритм являє собою процес розбиття заданої вибірки об'єктів задачі на непересічні підмножини (кластери) так, щоб кожен кластер складався зі схожих об'єктів. Подібність об'єктів визначається на основі параметрів, обраної відповідно до певного критерію кластеризації [1].

Техніка кластеризації застосовується в різноманітних сферах діяльності. Так, відомі приклади застосування кластерного аналізу в медицині – кластеризації піддаються симптоми захворювання чи види лікування. Цікаві можливості кластерного аналізу виявилися у сфері психологічних досліджень групових процесів. В. Климчук [2] розкрила особливість кластерного аналізу в психології та його основні етапи проведення. Вона зацентувала увагу на побудові кластерів відповідної структури. На думку автора, основними стратегіями побудови є: простий асоціативний кластер; складний асоціативний кластер; ланцюговий кластер; асоціативно-ланцюговий кластер. Такі види є безцінним засобом для побудови різноманітних емпіричних класифікацій, таксономій, ієрархічних структур в психологічних дослідженнях.

У наукових роботах спостерігається акцентування на важливих аспектах кластерного моделювання. Зокрема І. Кудінов, С. Федоренко, Ю. Яцина та ін. вирізняють кластерне моделювання в політичній сфері. Під кластерною моделлю вони розуміють таке представлення об'єкта-оригінала, елементи якого об'єднані у групи (кластери) відповідно

до характеру прояву певних властивостей зазначених елементів. Ними визначено підходи та процедури кластерного аналізу як основи кластерного моделювання політичних структур та сферу основного його застосування в політичному аналізі як складової аналізу соціальних мереж [4; 5].

За останні роки зросло число робіт, що пов'язані з використанням кластерного моделювання в освіті. Кластерне моделювання є достатньо новою технологією, визначення дидактичних можливостей якої відбувається в процесі практики її застосування у різних навчальних галузях. Існує багато спроб визначити способи ефективного використання кластерів у навчальному процесі початкового курсу математики. Зазначимо, що для здобувачів початкової освіти цікавим є такий вид діяльності як переосмислення математичної інформації через графічне моделювання. Змістом такої наочно-мисленнєвої діяльності є трансформація різних математичних понять у структури нових знань через створення образів-концептів. Для вирішення цієї проблеми сучасними науковцями [3] розробляються різнопланові методи візуалізації структурування математичної інформації.

Аналіз можливостей застосування такої візуалізації у навчальних цілях, доводить, що конструювання числової і текстової математичної інформації краще моделювати у вигляді діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем, інфографіки. В. Далінгер вважає основою принципу візуалізації когнітивну графіку, мета якої полягає у створенні комбінованих моделей подання математичних знань, які поєднують у собі символічний і геометричний (просторовий) способи мислення і сприяють активізації процесів пізнання певних математичних понять [6]. Така графічна техніка допомагає визначити можливі причини проблем у сприйнятті та подальшому засвоєнні навчального матеріалу. До них можна віднести прийом «cluster», стратегію «fishbone», методи «scribe», інтелект-карти, «mind map», інфографіку тощо.

З-поміж різноманітних графічних способів опрацювання математичного матеріалу учнів приваблюють кластери. Слово «кластер» походить з англійської мови (*cluster* – пучок, рій, скупчення, гроно) і трактується як виділення змістовних одиниць об'єкту, проблеми, теми та їх графічне оформлення. Кластер – це графічна форма організації інформації, коли виділяються основні смислові одиниці, які фіксуються як схеми з позначенням всіх зв'язків з-поміж них. Кластер, крім всього іншого, і математичний термін, що позначає фізично близьке розташування логічно пов'язаних математичних об'єктів у межах однієї області.

У даній статті поняття «кластер» розуміється як спрощена теоретична схема, основним призначенням якої є розкриття логічних взаємозв'язків між елементами, що представляють собою основні смислові одиниці певної математичної теми, яка зазначена типовою освітньою програмою.

Кластер включає ключові слова, ідеї, подані у логічній послідовності текстових суб'єктів, котрі створюють цілісну і візуальну картину. Кластерне моделювання дозволяє реалізувати на уроці великий обсяг інформації в структурованому і систематизованому вигляді, виявити смислові одиниці певної теми. Зазначимо, що моделювання (від фр. *modele* – зразок) метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкта досліджень (оригінала) іншим, подібним до нього (моделлю); виготовлення моделі. Тож, за результатами поєднання понять «кластер» і «моделювання» ми можемо говорити про кластерне моделювання математичного матеріалу, а саме про використання багатовимірних процедур, які містять математичну інформацію з метою їх подальшого упорядкування в порівняно однорідні групи або об'єкти та зв'язків між ними. Кластерне моделювання створює сприятливі умови для розвитку та формування логічних операцій порівняння, класифікації та узагальнення певного математичного матеріалу.

Кластерне моделювання передбачає зосередження учнів на суті математичних понять, явищ, процесів, допомагає виявити в них суттєві причинно-наслідкові зв'язки, а завдання вчителя у цей період полягає у створенні умов, які будуть спонукати до самостійного виявлення подібних зв'язків. Розглянемо практичне моделювання кластера на прикладі більш розповсюдженої його структури. Починаємо побудову із визначення ключового слова, смислової одиниці, аргументу, поняття або речення, що є головним у розкритті математичної теми і фіксуємо його всередині. Навколо записуються слова, терміни або теж поняття, які висловлюють сутність, факти, образи, стратегії, що відповідають обраній темі. По мірі запису відповідних слів-термінів їхні елементи поєднуються з ключовим поняттям лініями, стрілочками або іншими вдалими формами зв'язку. Кожне нове поняття, у свою чергу, може мати свої елементи, які поєднуються саме з ним теж певними формами зв'язку. Таким чином, встановлюються нові логічні зв'язки між поняттями. Один із прикладів побудови кластеру у загальному вигляді представлено на рис. 1.

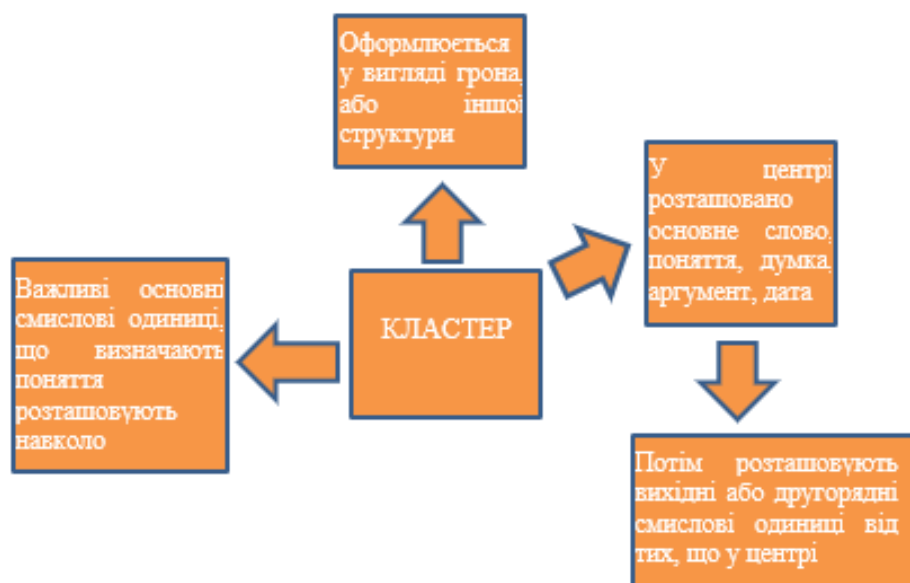

Рис. 1. Загальні риси побудови кластеру

Таким чином, ефективність оволодіння математичним матеріалом здобувачами початкової освіти знаходиться в прямій залежності від якості репрезентації інформаційного масиву в компактні візуальні об'єкти, якими є кластери. Кластерне моделювання створює умови для збільшення можливостей генерування теоретичного математичного матеріалу у подальше його осмислення та свідоме використання на практиці. Побудова кластерів та їхня подальша реалізація на уроках математики в початковій школі сприяє утворенню нових видів візуального кодування інформації, її згортання, структурування, узагальнення та систематизації. А це, в свою чергу, уможливорює формування умінь та навичок учнів початкових класів узагальнювати навчальний матеріал, здійснювати перехід від лінійного мислення до структурного і системного.

Література:

1. Ботвін М. М., Бутрик Н. О., Герцій О. А. Алгоритм кластеризації в задачах. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Транспортні системи і технології»*, 2019. Вип. 34. С. 199-209.
2. Климчук В. О. Кластерний аналіз: використання у психологічних дослідженнях. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 4. С. 30-36.
3. Ляшова Н. Візуалізація як ефективний метод з методико-математичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наукових праць

ДВНЗ «ДДПУ». Слов'янськ : ДДПУ, 2020. Вип. 13. С. 36-46. <http://pptma.dn.ua/index.php/uk/>

4. Федоренко С. Г. Концепція кластерної політики в Україні. *Економіка та держава*. 2008. № 11. С. 5-15.

5. Яцина Ю. О., Кудінов І. О. Кластерне моделювання в політичному аналізі. *Молодий вчений*. № 7 (22). Ч. 2, липень. 2015. С. 130-134.

6. Dalinger V. The solution of mathematical problems by means of visual images. *Norwegian Journal of development of the International Science*. No 29/2019. P. 28-34.

7. Rao K., Ramesh Ch. Baseline JPEG Image Compression with K-Means Clustering Based Algorithm. *International Journal of Computer Science and Mobile Computing*. Vol. 4. № 4. 2015. P. 379-386.

*Ухач Василь Зіновійович,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри теорії права та
конституціоналізму
Західноукраїнського
національного університету
ORCID: 0000-0002-2106-5335*

*Ухач Володимир Васильович,
викладач циклової комісії права
та правоохоронної діяльності
Відокремленого структурного
підрозділу «Фаховий коледж
економіки, права та інформаційних
технологій Західноукраїнського
національного університету»*

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ: «ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ» НАУКОВИХ СТУДІЙ У ДР. ПОЛ. 1980-Х – ПОЧ. 1990-Х РОКІВ: СУЧАСНИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ (ВИБРАНІ АСПЕКТИ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5254/>

Розгляд заявленої наукової теми покликаної системно розкрити історіографічне полотно від появи перших паростків до утвердження проблематики українського визвольного руху, теми десятиліттями табуованої і заклеюваної ідеологічно-пропагандистською машиною комуністичного режиму, видається неможливим без об'єктивного аналізу особливостей, етапності протікання національно-демократичного відродження у контексті політики «перебудови» (1985-1991 рр.) та суперечливих процесів державного будівництва України у перші роки її незалежного існування.

У сучасній українській історіографії не достатньо праць узагальнюючого характеру, в яких би системно аналізувалися процеси утвердження проблематики українського визвольного руху як окремого науково-дослідницького напрямку на рубежі завершальної стадії перебудовних процесів в УРСР та перших років існування незалежної України у контексті глибинних змін, які торкнулися представників гуманітарно-суспільствознавчого циклу. Вітчизняні дослідники в аналізі окресленої проблематики здебільшого або ж «стартують з 1996-1997

років, беручи за точку опори спроби Верховної Ради та Президента України уконституювати діяльність робочих органів, які б забезпечили фахову – історичну та правову оцінку діяльності насамперед ОУН і УПА. Окрім того і в працях системного характеру з історії українського визвольного руху помітною є фрагментарність розгляду витоків актуалізації теми українського самостійницького руху.

Метою наукової розвідки є дослідження усталення проблематики українського визвольного руху як напряму наукових студій у працях сучасних вітчизняних науковців на тлі суспільно-політичних процесів другої половини 1980 - середини 1990-х років ХХ століття.

Теоретико-методологічне значення мають міркування авторитетного київського науковця О. Лисенка в осмисленні ним основних тенденцій, особливостей та перспектив дослідження історії Другої світової війни, впливу суспільно-політичних явищ на тематику та зміст історичних праць. Кінець 1980 – поч. 1990-х років став для науковців гуманітарно-суспільствознавчого циклу «... зіткненням із проблемою вибору між традиційною марксистсько-ленінською парадигмою і методологічними напрацюваннями світової науки» [1, с. 166]. На зламі 1980-1990-х років не відбулося потенційно-очікуваного наукового спурту в нових наукових дослідженнях, та й вони часто базувалися не так на нововиявленому джерельному масиві документів, як на рецепіюванні діаспорних історичних концептів. У цей період помітною була певна творча стагнація, характерними рисами якої була як відсутність якісно нових наукових тем і шляхів їх висвітлення, публіцистичний характер цілого ряду праць, кризові явища в теоретико-методологічній царині [1, с. 166].

Вважаємо, що теоретико-методологічна, дефініцій неоснащеність новітніх історичних студій була впродовж 1990-х років чи не найпроблемнішим, і в значній мірі залишається і досі, сегментом української національної історіографії. Сучасні українські дослідники виокремлюють низку факторів, які спричинили таку ситуацію: по-перше, своєрідна боязнь науковців «вступити» у цю наукову нішу та недостатня увага методологічним питанням як на наукових форумах, так із боку фахових видань [2, с. 269]; по-друге, відсутність бажання в науковців працювати над удосконаленням власної методології з переважанням позиції запозичити уже існуючі зразки у цій сфері, часто поверхово проектуючи їх на власні наукові студії [3, с. 518]. По-третє, за твердженням Л. Зашкільняка, після 1991 року українська історіографія зіштовхнулася з ключовою проблемою, існуючою і досі – «українські історики зрозуміли новий соціальний виклик лише як «переписування» історії, але в тім не звернули уваги на суть проблеми – як її переписувати» [4, с. 173].

Окреслена проблема чи не найповніше проявила себе на рівні творення нового наукового термінологічного апарату вітчизняної історіографії. По-четверте, вітчизняні фахівці об'єктивно наголошують, що своєрідна «методологічна травма» [5, с. 55], яку довелося пережити українським історикам в 1990-х роках, була пов'язана із посиленням контролем комуністичної партії над суто методологічними питаннями, які першочергово опрацьовувалися в наукових кабінетах «метрополії» [6, с. 47] і були свого роду татуйованими науковими темами для республіканських істориків. Нарешті, кризові явища не обмежувалися суто науково-технічними аспектами, саме на початку 1990-х років чітко простежувався «вододіл між істориками, які залишалися на попередніх позиціях і тими, хто прагнув вийти за межі ідеологізованих схем, прилучитися до світового наукового процесу» [1, с. 167].

Власне аналіз вартісних праць початку 1990-х років дозволяв виокремити щонайменше дві тенденції. На думку О. Лисенка, перша з них полягала в акцентуванні дослідницької уваги на гуманітарній складовій, людському чиннику при одночасному становленні нових напрямів наукових студій – військової антропології, соціальної й усної історії, історії релігій та духовного життя, друга – «пов'язувалася з прагненням надати цій сторінці нашого минулого виразно національного забарвлення» [1, с. 169], при цьому спектр україноцентристських акцентів у наукових дослідженнях охоплював широке коло проблем, не фокусуючись (як це може виглядати при поверховому аналізі) тільки на проблематиці ОУН та УПА.

В окремий історіографічний блок, на нашу думку, слід віднести історичні праці, які по суті не торкаючись проблематики ОУН, УПА, висвітлюють процеси національно-визвольного руху в умовах протікання, задекларованих новим радянським лідером М. Горбачовим, перебудовних процесів. Власне, без розуміння факторів, що спричинили процеси національно-державного самовизначення, зокрема особливостей розгортання національного відродження, формування та становлення суспільно-політичної опозиції, еволюції неформальних організацій, ЗМІ, створення та діяльності Народного Руху України, утворення багатопартійної системи, причин кризи пануючого режиму, впливу зовнішніх факторів на ці процеси [7], було б неможливим утвердження проблематики ОУН та УПА як окремого самодостатнього напрямку наукових студій наприкінці 1980 – поч. 1990-х років XX століття.

Як стверджує знаний український історіограф І. Колесник, перебудова в сфері історичної науки являла собою «... справжній «історіографічний переворот», наслідком якого стало нове мислення, ідеологічне новаторство, свобода формулювати власну думку та її відстоювати. Перебудова в історіографії подібно до пружини

закручувалася й тривалий час розправлялася в пряму лінію самостійного поступу національної науки» [8, с. 16]. Теоретична еволюція перебудови, за твердженням І. Колесник та С. Кульчицького проходила під гаслом «більше соціалізму», далі «більше демократії» аж до визнання «національної ідеї», реалізованої, спочатку у Декларації про державний суверенітет України, а пізніше, у прийнятті Акту проголошення незалежності України. У контексті перебудовних процесів відбувалася еволюція української історичної науки, в рамках якої І. Колесник виокремлює такі фази: 1) 1987 рік – «запізніла перебудова»; 2) 1990 рік – «корінний перелом в науці»; 3) перша половина 1990-х – період пошуків українськими істориками власної ідентичності; 5) др. пол. – кін. 1990-х років – початок «нового професіоналізму», реорганізація академічної науки в Україні [8, с. 18]. Плідними для подальшої наукової дискусії видаються міркування С. Кульчицького про історичні передумови переростання перебудови в національну революцію (1989-1991 рр.) Знаний український історик резюмує: «... період, коли ламалися «обручі» тоталітарної влади держави над суспільством, має ознаки «відкладеної революції» [9]. Тоталітарна система влади саморуйнувалася внаслідок вичерпання відпущеного їй історією ліміту часу...» [9].

У сфері зацікавлень сучасних істориків і питання протікання суспільно-політичних процесів у період перебудови (1985 – 1991 рр.) та в перші роки незалежності України. Історіографічному аналізу суспільно-політичних рухів в Україні на початку 1990-х років присвячено дисертаційне дослідження І. Кизименко. Дослідником зроблена одна з перших спроб подати узагальнене історіографічне полотно з виокремленням основних напрямків, тенденцій та етапів вивчення суспільно-політичного руху в Україні у 1990-х роках ХХ століття [10, с. 5]. Аналізуючи суспільно-політичні процеси в Україні у часи горбачовської перебудови вітчизняними науковцями акцентується увага на ролі неформальних організацій (В. Баран, О. Буравський, І. Рафальський, А. Мацьовка) у трансформації суспільних відносин.

Методологічне значення, на нашу думку, мають міркування дослідниці Т. Андрійчук, яка здійснила спробу проаналізувати особливості та чинники, які суттєво вплинули на становлення інститутів громадянського суспільства до здобуття незалежності України і стали підґрунтям вітчизняної традиції організації громадського життя. Автор резюмує, що в Україні сформувалася континентально-європейська модель громадського суспільства, для якої, на відміну, від англосаксонської моделі зі значним обсягом громадського самоврядування та великою кількістю незалежних об'єднань за інтересами, притаманне «... бюрократичне регулювання громадської сфери та централізація громадських об'єднань ...» [11, с. 11]. З іншого боку, «недостатня увага

держави до створення реальних механізмів впливу на владу в усі історичні періоди призводила до політизації громадської діяльності, переведення її у площину боротьби за зміну політичного режиму» [11, с. 11].

У контексті розгляду процесів національного відродження у завершальний період перебудови, сучасними науковцями акцентується увага на ролі Народного руху України (далі - НРУ). Історіографічний дискурс виникненню НРУ здійснив К. Ніколаєць. Діяльність НРУ у контексті відродження української державності наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років XX століття, зокрема дослідження концептуальних засад і багатогранної практичної діяльності НРУ стала предметом аналізу в науковій публікації С. Бондаренка. Ролі НРУ у здобутті Україною незалежності у період 1989-1991 років присвячується монографічне дослідження Н. Кіндрачука [12]. У монографія чи не вперше у сучасній вітчизняній історіографії з'ясовано внесок НРУ у формуванні політико-правових та ідеологічних засад незалежної України; висвітлення діяльності організаційних структур та проаналізовано регіональну специфіку діяльності Руху. Загалом в сучасній історіографії усталився висновок про провідні позиції НРУ як в утвердженні національно-демократичного самовизначення так і демократизації суспільного життя в Україні в цілому [7].

Сутнісна зміна векторів суспільного розвитку, декларування горбачовським керівництвом курсу на демократизацію стали підґрунтям для розгортання національно-визвольного руху в завершальний період перебудови. На думку Я. Секо, його актуалізація з початком перебудови зумовлюється тяглістю визвольних змагань, де боротьбі ОУН та УПА належить одне із чільних місць, та сприятливою зовнішньополітичною кон'юктурою [7].

В останні 15-20 років помітне зростання зацікавленості науковців до спроб подати історіографічний аналіз напрацювань сучасної історичної науки проблеми розгортання національно-визвольного руху в завершальний період перебудови та перших років незалежності України. У цій когорті фахівців, слід виокремити наукові дослідження В. Сімперовича, К. Івангородського, О. Мяркої, Д. Шпака, Я. Секо, Л. Дещинського, І. Рафальського. Попри помітне розмаїття підходів та традиційно недостатню увагу до опрацювання понятійного апарату («національно-демократичний рух» (В. Сімперович), «національно-визвольний рух» (О. Мярка, Л. Дещинський), «національний рух» (Я. Секо), «опозиційний рух» (Д. Шпак), дослідники наголошують на достатній науковій увазі фахівців до цієї проблематики, а у переліку ключових тематичних аспектів розгортання національно-визвольного руху наприкінці 1980-х – початку 1990-х років XX століття виокремлюють насамперед становлення та діяльність НРУ, формування

багатопартійності, зародження та функціонування «неформальних» організацій.

Таким чином, актуалізація проблематики дослідження українськими науковцями історії національно-визвольного руху, особливо періоду Другої світової війни та післявоєнних років, обумовлювалася насамперед суспільно-політичними трансформаціями, які протікаючи в контексті завершальної фази перебудовчих процесів (1989 – поч. 1991 рр.) вели до кризи та неминучого краху союзної держави, в умовах якої стала можливою свобода історичної думки, окреслилися перспективи переосмислення ще донедавна цілком «табуйованих» тем історичного минулого та їх компаративістського аналізу з процесами світової історії.

Перші спроби науковців у кінці 1980 – початку 1990-х років ХХ століття привідкрити завісу таємничості історії ОУН, УПА, підштовхнули дослідників не лише до пошуку нових сюжетів і фактів цього відтинку національної історії, але й до її нового теоретичного осмислення.

Проходив процес утвердження проблематики українського національно-визвольного руху як напряму наукових студій. Набуття цією темою загальнодержавної ваги, дозволило в подальші роки інституціалізувати дослідження українського самостійницького руху, започаткувати новий етап його вивчення із розширенням тематичного спектру, використанням міждисциплінарного методологічного інструментарію, критичних підходів до оцінки суб'єктів визвольного руху, широким використанням джерельної бази.

Література:

1. Лисенко О. Є. Дослідження історії Другої світової війни у сучасній Україні: основні тенденції та перспективи. *ВІЖ*. 2001. № 4. С. 165-194.
2. Калакура Я. Інтелектуальне співтовариство українських істориків: діалог поколінь чи конфлікт методологій. *Ейдос: альманах теорії та історії історичної науки*. 2009. Вип. 4. С. 269.
3. Касьянов Г. Современное состояние украинской историографии: методологические и институциональные аспекты. *Ab Imperio*. 2003. № 2. С. 518.
4. Зашкільняк Л. «Паверхі» і «лесвіцы» сучаснай українскай гістарыяграфіі. *Беларускі гістарычны агляд*. Т. 16, Сш. 1. Мінск, 2009. URL: <https://www.belhistory.eu/archives/2187>.
5. Колесник І. Мережева модель науки (новий проект української історіографії?). *Ейдос: альманах теорії та історії історичної науки*. 2009. Вип. 4. С. 54-88.

6. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Zbirka/Ukrainska_istoriohrafia_na_zlami_KhKh_i_KhKhI_stolit_zdobutky_i_problemy.pdf?PHPSESSID=7cd248j6b7hhe29u3jj669nmc5.
7. Рафальський І. О. *Національно-державне самовизначення України: внутрішні чинники та зовнішні впливи*. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 480 с.
8. Колесник І. *Інститут історії України: Нове українське відродження*. Відп. ред. академік В. Смолій. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2016. 273 с.
9. Кульчицький С. Історичні передумови переростання перебудови в національну революцію (1989-1991 р.) URL: <http://history.org.ua/JournALL/pro/5/15.pdf> (дата звернення 03.10.2024 р.).
10. Кизименко І. О. Суспільно-політичні рухи в Україні (90-ті роки XX ст.): історіографія: автореф. дис. ... к.і.н.: 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Київ: [б. в.], 2003. 23 с.
11. Андрійчук Т. С. Інститути громадянського суспільства в Україні до здобуття незалежності. *Вісник НТУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2013. Вип. 1. С. 7-12.
12. Кіндрачук Н. М. *За Україну незалежну (Роль Народного Руху України у здобутті незалежності України: 1989-1991 рр.): монографія*. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. 208 с.

*Голубенко Наталя Юріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
ORCID: 0000-0003-4014-4319*

*Ганич Анастасія Миколаївна,
студентка 5 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

ГЕНДЕРНІ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНІВ АЛЕКСАНДРИ ПОТТЕР «DER WUNSCHZETTEL» І РОЗАМУНДИ ПІЛЧЕР «SOMMER AM MEER» І «STÜRMISCHE BEGEGNUNG»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5268/>

Анотація. У статті досліджено гендерні та лексико-стилістичні особливості романів Александри Поттер «*Der Wunschzettel*» і Розамунди Пілчер «*Sommer am Meer*» та «*Stürmische Begegnung*» у контексті жанру "чик-літ". Здійснено аналіз теоретичних підходів до розуміння категорії гендеру в лінгвістиці та літературознавстві, розглянуто основні характеристики жіночої літератури кінця XX – початку XXI століття. Увагу зосереджено на порівняльному аналізі гендерної проблематики у творах Поттер і Пілчер, висвітлено особливості репрезентації жіночої ідентичності та боротьби з соціальними стереотипами.

Ключові слова: гендер, чик-літ, Александра Поттер, Розамунда Пілчер, жіночий роман, емоційно-експресивна лексика, тропи, самореалізація, жіноча ідентичність, соціальні стереотипи.

Поняття гендеру набуло особливої актуальності в гуманітарних науках другої половини XX століття, зокрема у соціології, психології, лінгвістиці та літературознавстві. Відповідно до досліджень Р. К. Унгер та М. Кроуфорд, гендер слід розуміти не як біологічну стать, а як соціокультурну конструкт, який визначає очікувані ролі, поведінку та ідентичність індивіда у суспільстві. Відмінність між біологічною статтю (sex) і соціальною роллю (gender) була концептуалізована в результаті

розвитку феміністичної теорії, яка розглядала гендер як одну з ключових категорій соціального устрою [3].

У лінгвістиці увагу до гендерних особливостей мови привернула Р. Лакофф, яка у праці *"Language and Woman's Place"* висунула гіпотезу про те, що жіноча мова відзначається використанням спеціальних форм – зменшувальних суфіксів, питальних інтонацій, евфемізмів – що є віддзеркаленням соціальної нерівності між чоловіками та жінками. Д. Таннен, у свою чергу, довела, що комунікативні стратегії чоловіків і жінок різняться за своєю спрямованістю: чоловіки орієнтовані на статус та незалежність, тоді як жінки намагаються створити атмосферу взаєморозуміння.

У літературознавстві питання гендеру зайняло важливе місце завдяки розвитку феміністичної критики, яка ставила за мету виявити та осмислити механізми репрезентації жінки у художніх творах. На думку дослідників, таких як М. Госовська, жіночі образи у традиційній літературі часто функціонували як стереотипні моделі залежності та пасивності [1]. У цьому контексті гендерна критика виступила засобом деконструкції патріархальних уявлень та реконцептуалізації жіночої ідентичності в літературі.

Одним із найважливіших жанрів, що виник на перетині літературного процесу та феміністичної свідомості, є "чик-літ". Термін "chick lit" увійшов у вжиток наприкінці ХХ століття для позначення літератури, орієнтованої на дослідження жіночого досвіду молодих жінок у контексті сучасного урбанізованого світу. Цей жанр поєднує в собі іронічність, легкість наративу та акцент на проблемах самореалізації, кохання, кар'єри та особистісного зростання. Як зазначає І. Б. Морозова, "чик-літ" розширює рамки традиційного жіночого роману, фокусуючи увагу не лише на стосунках, а й на внутрішніх пошуках і кризах ідентичності героїнь [1].

Серед піджанрів "чик-літу" виділяють напрями, орієнтовані на різні вікові та соціальні групи жінок, як-от *Career Chick Lit* чи *Hen Lit*, що свідчить про розмаїття жіночого досвіду і про прагнення авторок охопити широкий спектр реалій сучасної жінки [5]. Особливого значення набувають твори, де внутрішня боротьба жінки між суспільними очікуваннями та особистісними прагненнями стає центральною темою.

Гендерна проблематика у творчості Александри Поттер та Розамунди Пілчер розкривається через осмислення пошуків жіночої ідентичності, боротьби з усталеними соціальними очікуваннями та прагненням до самореалізації. Обидві письменниці демонструють різні підходи до зображення жіночого досвіду: Поттер тяжіє до сучасної,

іронічної оптики, тоді як Пілчер вибудовує традиційно психологізовані наративи.

У романі «*Der Wunschzettel*» Александри Поттер головна героїня Хізер Хемільтон уособлює конфлікт між прагненням до особистої свободи та соціальними настановами щодо жіночої ролі. Хізер прагне знайти баланс між особистими бажаннями, кар'єрними амбіціями та суспільними очікуваннями, що особливо яскраво проявляється у сценах її внутрішніх роздумів про стандарти краси, професійні досягнення та романтичні стосунки [4]. Авторка використовує гумор та іронію як засоби деконструкції стереотипів про жінок, підкреслюючи, що справжня цінність особистості полягає не у відповідності соціальним шаблонам, а у вірності власним бажанням та потребам [6].

Особливо значущим є те, що Поттер критикує медійні образи жінок, акцентуючи увагу на їх відірваності від реальності. Через призму переживань Хізер авторка показує, як зовнішній тиск здатен викликати почуття меншовартості та фрустрації у жінок, що резонує з концепцією "подвійного навантаження", сформульованою феміністичними дослідницями.

Натомість у романах Розамунди Пілчер «*Sommer am Meer*» та «*Stürmische Begegnung*» гендерна проблематика проявляється через більш делікатне та глибинне зображення жіночої внутрішньої боротьби. Героїні Пілчер – Вірджинія та Ребекка – постають перед необхідністю переосмислення своєї ролі у традиційному суспільстві. Пілчер майстерно демонструє, як соціальні очікування – обов'язкове заміжжя, підпорядкування родинним цінностям – формують життєві траєкторії жінок, змушуючи їх приймати компромісні рішення [4].

У романі «*Sommer am Meer*» особлива увага приділяється дилемі вибору між особистим щастям і обов'язком перед родиною. Вірджинія уособлює жінку, яка змушена лавірувати між прагненням до незалежності та обмеженнями патріархальної моделі сім'ї. Сумніви, відчай, пошук себе – ці емоції передані з тонкою психологічною достовірністю, що свідчить про глибоке розуміння авторкою гендерних процесів у соціумі [9].

Роман «*Stürmische Begegnung*» акцентує увагу на темі внутрішнього опору традиційним нормам. Ребекка, через складні емоційні переживання та кризи ідентичності, доходить до розуміння необхідності власного вибору, що відповідає її автентичним бажанням, а не нав'язаним ролям [8]. Використання мовчання як форми опору, відмова від стандартних реакцій стають у Пілчер важливими художніми прийомами для підкреслення автономії жіночого суб'єкта.

Порівняльний аналіз творчості Поттер і Пілчер свідчить, що обидві авторки порушують питання жіночої самореалізації, проте їх стилістичні стратегії різняться: Поттер віддає перевагу сатиричній критиці суспільства, тоді як Пілчер тяжіє до емпатійного та психологічно глибокого портретування жіночого досвіду.

Лексико-стилістичний аналіз романів Александри Поттер «*Der Wunschzettel*» та Розамунди Пілчер «*Sommer am Meer*» і «*Stürmische Begegnung*» дозволяє простежити специфіку мовної репрезентації жіночого досвіду у межах жанру "чик-літ". Вивчення емоційно-експресивної лексики, використання тропів, графічних засобів та запозичень демонструє різноманіття засобів створення художнього світу та характерології персонажів.

Однією з ключових особливостей текстів є активне використання емоційно-експресивної лексики, яка відображає суб'єктивні стани героїв, їхню емоційну напругу та інтенсивність переживань. У романі Александри Поттер зустрічаються численні приклади зниженої розмовної лексики та лайливої лексики: "*Scheiße*", "*Mistkerl*", "*Arschloch*" тощо, що підкреслює живість мовлення героїв та наближає їх образи до реальної мовної практики молоді [2]. Використання подібної лексики сприяє створенню невимушеної атмосфери оповіді, надає тексту сучасного звучання та емоційної насиченості.

У романах Розамунди Пілчер також використовуються експресивні засоби, проте в поміркованішій формі. Наприклад, через вживання таких висловів як "*Dummkopf*", "*Teufel*", "*idiotischen Plan*" авторка передає роздратування чи емоційні зриви героїв, однак загальна стилістика її романів залишається стриманішою, підкреслюючи психологічну глибину описуваних ситуацій [3].

Особливою рисою романів є розгалужена система тропів – метафор, порівнянь та епітетів, які слугують засобами глибшого розкриття внутрішнього світу персонажів. У романі Поттер активно використовуються метафори на позначення емоційних станів ("*mein Gedächtnis ist wie ein Sieb*", "*mit einem hölzernen Lächeln*"), що дозволяє авторці створювати яскраві, виразні образи та передавати складні психологічні процеси [8]. Подібна тенденція простежується і в романах Пілчер: численні порівняння ("*wie ein Ladestock*", "*wie ein Schiff unter vollen Segeln*") надають описам живописності, а епітети ("*adrette Frau*", "*schmerzliche Kindheitserinnerungen*") підкреслюють індивідуальність героїв.

Значну увагу авторки приділяють також графічним засобам – курсиву, жирному шрифту, капіталізації, які використовуються для емоційного виділення окремих фраз або передавання інтонації. У тексті Поттер курсив часто підкреслює внутрішні монологи або емоційні реакції персонажів ("Oh mein Gott", "Freundin?"), тоді як жирний шрифт застосовується для акцентування ключових моментів у сюжеті ("ein tolles Haus in Holland Park") [4]. У Пілчер курсив здебільшого використовується для оформлення листів або для маркування внутрішніх думок персонажів, що сприяє створенню відчуття інтимності розповіді [6].

Особливою рисою текстів Поттер є активне використання запозичень з англійської мови ("Flip-Flops", "Waitrose", "Joseph"), що відображає глибоку інтернаціоналізацію сучасного жіночого досвіду та прагнення до стилізації повсякденного життя героїв у глобалізованому світі [4]. У романах Пілчер подібні запозичення також зустрічаються ("Landrover", "Whisky", "Pub"), однак у меншій кількості і переважно для підкреслення британського культурного контексту.

Отже, лексико-стилістичні особливості аналізованих творів виступають не лише засобом художньої виразності, але й відображенням гендерних аспектів жіночого досвіду. Активне використання емоційно забарвленої лексики, тропіки, запозичень та графічних засобів підкреслює напруження між внутрішнім світом героїнь і зовнішніми соціальними викликами, а також сприяє глибшому осмисленню проблематики самореалізації, емансипації та жіночої ідентичності у контексті сучасної культури.

Список використаних джерел:

1. Госовська М. Проблеми феміністичної літературної критики: одісея сучасних теорій. *Studia Methodologica*, Тернопіль, 2011. Вип. 31. С. 129-133.
2. Жорова В. М. Дослідження та поняття «гендеру». Вісник студентського наукового товариства. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 18. С. 171-174.
3. Морозова І. Б., Репушевська І. І. Жіночий роман і "чік-літ": вербальні особливості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2019. Вип. 38. Т. 2.
4. Alexandra Potter. *Der Wunschzettel*. München: Goldmann, 2016.
5. Lakoff R. Language and Woman's Place. URL: https://web.stanford.edu/class/linguist156/Lakoff_1973.pdf
6. Rosamunde Pilcher. *Sommer am Meer*. Hamburg: Wunderlich Taschenbuch, 1998.

7. Rosamunde Pilcher. *Stürmische Begegnung*. Hamburg: Wunderlich Taschenbuch, 1998.
8. Tannen D. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Morrow, 1990.
9. Unger R. K., Crawford M. Commentary: Sex and Gender: The Troubled Relationship between Terms and Concepts. *Psychology of Women Quarterly*, 1992.

*Голубенко Наталя Юріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
ORCID: 0000-0003-4014-4319*

*Шишканова Наталя Миколаївна,
студентка 5 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова*

ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ЖІНОЧИХ РОМАНІВ ГЕРІ ЛІНД «DIE ERFOLGSMASCHE», «DAS SUPERWEIB» ТА «DER GEMIETETE MANN»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5267/>

Жіночий роман – один із найбільш затребуваних жанрів масової, «загальнодоступної» літератури, що відбиває процеси трансформації соціального становища жінки в суспільстві [5, с. 22].

Жанр жіночого роману отримав своє продовження у творчості багатьох сучасних авторів, серед яких особливо вирізняється Гера Лінд. У її творах «*Das Superweib*», «*Die Erfolgsmasche*» та «*Der gemietete Mann*» порушуються актуальні соціальні та гендерні питання, зокрема тема стереотипів, очікувань суспільства та боротьби за особисту свободу.

З точки зору лінгвопоетики ці романи представляють цікавий матеріал для аналізу, оскільки поєднують у собі яскраві художні засоби, експресивну лексику та нестандартні графічні прийоми. Використання капіталізації, курсиву, дефісації, апострофізації, експресивне розтягування звуків робить текст унікальним, а діалоги у романах – правдоподібними.

Лінгвопоетика є молодішою, не так давно сформованою наукою. Вона досліджує «взаємодію формальної і змістової будови художнього тексту, про роль мовних елементів у досягненні естетичного ефекту, про тенденції розвитку мови художніх творів у зв'язку зі стильовими напрямками в літературі» [1, с. 85].

Романи «*Das Superweib*», «*Die Erfolgsmaschine*» та «*Der gemietete Mann*» Гери Лінд органічно вписуються у традиції жанру, водночас оновлюючи його з урахуванням реалій сьогодення.

Головні героїні Гери Лінд – це жінки старше 30 років, які пережили розлучення, виховують дітей поодинокі і одночасно прагнуть професійної реалізації. Всі вони стикаються з життєвими труднощами, але не здаються: Франциска починає кар'єру письменниці, Соня досягає успіху під чоловічим псевдонімом, а Карла наймає чоловіка на допомогу по господарству, ламаючи гендерні стереотипи, аби мати змогу працювати. Усі головні героїні мають як мінімум двох дітей різного віку, і кожна з них поєднує материнство з роботою. Вони стикаються з гнітом соціальних очікувань, що особливо стосуються зовнішності, віку та ролей жінок у суспільстві. З перших сцен автор показує внутрішні переживання героїнь. Франциска, сидячи в перукарні, відчуває тиск ідеалів жіночої краси, порівнюючи себе з глянсовими образами: «*Sorgenvoll schaute ich in den kristallinen Spiegel...*» [6, с. 10]. Карла спостерігає абсурдну сцену в клініці пластичної хірургії, де клієнток умовляють на ліпосакцію так, ніби йдеться про ремонт техніки: «*Das ist nicht in einer Sitzung zu erledigen*» [7, с. 7]. Сцена з шоколадом у залі очікування підкреслює двоїстість цих стандартів та їх лицемірство: «*Amüsiert griff ich nach einem Praliné ...*» [7, с. 8]. Через другорядних персонажів, наприклад, сестру Карли – Сенту, Лінд вказує на подвійні стандарти щодо чоловіків і жінок: «*Nur die mannlichen Moderatoren im Fernsehen dürfen Bauche, Glatzen, Tränensäcke und Falten haben!*» [7, с. 32]. Жінкам, на відміну від чоловіків, суспільство не прощає старіння та фізичної «недосконалості».

До лінгвопоетичних особливостей романів відносяться стилістичні та лексичні засоби. До стилістичних засобів відносяться графони, які «індивідуалізують мову персонажа, додають йому правдоподібності, жвавості, запам'ятовуваності» [4, с. 6].

Найчастіше в своїх романах Гера Лінд використовує капіталізацію – написання слова великими літерами. Виражає роздратованість: «*“SENTA?!” Immer wenn ich etwas auf dem Herzen hatte, schrie ich nach Senta*» [8, с. 13]. Інколи означає крик: «*ANITA!*» [8, с. 368]. Капіталізацією також у романі записуються аббревіатури або скорочення, наприклад: «*SMS*» ([8]), «*FCKW-freiem*» ([7]).

Серед графічно-стилістичних засобів, які можуть зустрічатися у романах Гери Лінд, є курсив - напис літер з нахилом вправо. Він застосовується для позначення назв творів: «... *und ängstlich die Frauenliebe und Leben gekauft ...*» [8, с. 52]. Авторка використовує курсив для надання словам смислового навантаження та емоційності: «*Naaa? Möchtest du nicht wissen, was ich schreibe?*» [8, с. 43]. Курсив допомагає вбудувати в текст рядки з пісень: «*Wenn ich in deine Augen seh, so schwindet all mein Leid und Weh...*» [7, с. 200].

Наступним засобом, який відрізняє романи Гери Лінд від інших сучасних романів, є «*підвоєння, потроєння звуків*» [3, с. 29]. Інакше кажучи, дефісація. Цей засіб може означати крик: «*Du-sollst-nicht-immer-die-Fran-zis-ka-ärgern-du-Lüm-mel!!*» [6, с. 214]. Дефісні конструкції використовуються для іронічної характеристики промови: «*Unterbauch-Oberbauch-Taillen-Hüften-Problem*» [7, с. 7]. Дефісація допомагає передати метафоричність: «*Messer-Blick*» [8, с. 7].

У романах також зустрічається апострофізація – процес скорочення слова шляхом видалення одного або декількох звуків, де на місці пропущених літер ставиться апостроф [36]. Вона робить мову героїв наближеною до реальності: «*Nur die Harten komm' in' Garten*» [8, с. 108] або «*Ham Sie's mal gesehen?*» [7, с. 21].

Останньою стилістичною особливістю романів Гери Лінд є експресивне подовження звуків. Цей засіб вказує на крик героя: «*Mamaaa! Hier darf man nicht klingeln!*» [7, с. 40]. Інколи може означати сильну огиду чи обурення: «*"Iiiiiihhhh!" Greta und der Klon quietschen*» [8, с. 63].

До лексичних особливостей творів Гери Лінд відносяться вульгаризми та діалектизми. Вульгаризми відносяться до емоційно-експресивної лексики з негативною коннотацією [2, с. 206]. Наприклад: «*Scheiß-Männer*» [8, с. 32], «*peinlicher Scheiß drauf!*» [8, с. 29] або «*Oh! Verdammt!*» [8, с. 116].

Окрім вульгаризмів, у романах зустрічається віденський діалект, наприклад: «*Irgend etwas schääint dich zu bedrücken!*» [7, с. 356]. Також інколи використовується швабський діалект: «*Und die habe des^{ch} glei g'nomme?*» [8, с. 235].

Романи Гери Лінд «*Das Superweib*», «*Die Erfolgsmasche*» та «*Der gemietete Mann*» є яскравими зразками сучасного жіночого роману, в яких поєднуються актуальні соціальні теми та індивідуалізований лінгвопоетичний стиль. У результаті проведеного аналізу було встановлено наявність 348 лексем з апострофізацією, 1195 – з

капіталізацією, 832 – з дефісацією, 1878 – з курсивом, 46 – з експресивним подовженням звуків. У романах було виявлено 241 випадок використання вульгаризму та 649 – діалектизму.

Література:

1. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
2. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т.1. Київ: ВЦ "Академія", 2007. 608 с.
3. Коломієць І. І. Основні лінгвістичні поняття і категорії. Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
4. Кухаренко В. А. Практикум зі стилістики англійської мови: Підручник / Валерія Андріївна Кухаренко. Вінниця: Нова Книга, 2000. 160 с.
5. Кривопишина А. Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку ХХІ століття: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філологічних наук: 10.01.06 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2018. 219 с.
6. Lind H. Das Superweib. Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, 1996. 400 S.
7. Lind H. Der gemietete Mann. Fischer Taschenbuch Verlag: Frankfurt am Main, 1999. 442 S.
8. Lind H. Die Erfolgsmasche. Diana Verlag: München, 2009. 349 S.

*Томенко Олеся Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
Національна академія
образотворчого мистецтва
і архітектури
ORCID: 0000-0001-9528-8358*

«РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ» В КІНЕМАТОГРАФІЧНОМУ ФОРМАТІ («БУДИНОК «СЛОВО». НЕСКІНЧЕНИЙ РОМАН»)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5269/>

Історична основа, на якій побудовано повнометражний художній фільм «Будинок «Слово». Нескінчений роман» режисера Тараса Томенка, дуже тісно переплітається із сьогоденням. Причини російсько-української війни, яка четвертий рік триває в Україні, можемо прямо прослідкувати з подій епохи «Розстріляного відродження» минулого століття.

Літературний, мистецький процес, який вирував у тогочасному Харкові 20-30-х років ХХ ст., мав стати потужним кроком для розвитку української культури і літератури, століттями гнобленої і забороненої численними імперсько-московськими указами. Величезна заслуга режисера в тому, що майже через 100 років, з 9 травня 2024 року українці змогли побачити на екранах кінотеатрів події, які коротко і досить часто неповно, висвітлювалися у шкільних підручниках у курсі української літератури. І ця кінематографічна реальність, яка оживає перед глядачем, справляє неймовірне враження, яке призводить до шоку, потрясіння, переосмислення, кардинальних змін у житті тих, хто переглянув стрічку. Осмислення і повернення до своєї української сутності, яка роками вміло витіснялася імперськими технологіями, залякуваннями, геноцидами, голодоморами, в'язницями, репресіями.

Імпресіоністично розкриваються характери мешканців будинку, їхні родинні стосунки, пристрасті, манера вдягатися, творити, їхні достоїнства та вади. Режисер поставив перед собою ціль показати насамперед живих людей та тогочасну епоху. Ті люди, які були на вістрі новітніх художніх віянь, були в авангарді українського мистецтва, вони переламали хід культурного розвитку, були кожен по-своєму новаторами в тій царині, де творили: Лесь Курбас, Микола Куліш, Анатоль Петрицький, Іван Падалка, Валер'ян Підмогильний, Михайль Семенко, Павло Тичина, Володимир Сосюра, Майк Йогансен, Микола Трублаїні, Юрій Яновський, Іван Багряний. Адже не дарма до Харкова з'їхалися на конференцію пролетарських письменників Бертольд Брехт, Теодор Драйзер, Анрі Барбюс. Всі вони побували у будинку «Слово».

Така концентрація талантів на метр квадратний сприяла творчому процесу. Проте згодом цей будинок-рай, в якому була і їдальня, і солярій перетворився на будинок-пекло. Моторошно стає, коли бачиш чорні воронки, які щонаочі під'їжджають до будинку і забирають митців, які вже мали наготові чемодани з речами, спали одягненими, прислухалися до кожного шереху на сходах. Перед режисером і одночасно сценаристом Тарасом Томенком і співсценаристом Любою Якимчук стояло надважке завдання вибудувати сценарій так, щоб хоча б частково охопити тогочасні події: літературну дискусію 1925-1928 років, трансформацію поетів та письменників та антигероя Акімова, причини голодомору,

показати жахи сталінської репресивної машини. У своєму інтерв'ю Тарас Томенко зазначав, що ними було опрацьовано архіви, листи, сотні справ українських письменників, митців, де збереглися власноруч написані дружинам, дітям, катам спростування чи «зізнання», в яких таємна агентура Кремля фіксувала кожен подих, кожен порух, кожную думку, кожную українську ідею, яка ставала тут же відомою завдяки таким «акімовим», які заради своєї кар'єри зраджували і знищували цвіт української інтелігенції, українську культуру і свою совість [1, с. 15].

Література:

1. Овчаренко Е. Таємниці Будинку «Слово». *Слово Просвіти*. 2024. 22-28 серпня (№33). С. 15.

*Федотова Оксана Олегівна,
доктор історичних наук, старший
науковий співробітник, професор
кафедри інформаційної діяльності,
Маріупольський державний
університет, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5665-8712*

РОЛЬ КОНСОЛІДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5242/>

В епоху цифрової трансформації та інформаційного перевантаження ефективно управління документами стає ключовим фактором успіху будь-якої організації. Консолідована інформація на сучасному етапі відіграє вирішальну роль, забезпечуючи централізацію, систематизацію та оперативність роботи з документами. Вона є ключовим інструментом для прийняття обґрунтованих керівних рішень, реалізації поточного й стратегічного планування у різних сферах діяльності. Слід зазначити, що консолідація даних критично важлива для організацій, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними і адаптуватися до мінливого середовища.

Власне консолідована інформація являє собою отримані з низки джерел та системно об'єднані за типами інформаційні ресурси, які у комплексі мають характеристики повноти, єдиної цілісності, відсутності суперечностей та формують відповідну інформаційну модель певної проблемної галузі задля проведення аналізу, оброблення та результативного застосування в ході забезпечення управлінських процесів [8].

Дефініція «консолідована інформація» вперше була введена у науковий обіг на симпозіумі ЮНЕСКО під назвою «Аналіз і консолідація інформації», що відбувся 1978 р. у м. Коломбо (Шрі-Ланка) [5]. Проте на той момент даний термін ще не набув широкого наукового розповсюдження.

Вказана організація визначила консолідовану інформацію як вільнодоступне, відкрите знання, отримане шляхом цілеспрямованого добору, проаналізоване, переоцінене, а також певним чином змінене

для ухвалення результативних рішень, розв'язання різноманітних питань, задоволення інформаційних потреб деякої соціальної групи чи замовника, які в інший спосіб позбавлені можливості раціонального звернення до цих відомостей через їх первинну важкодоступність та розпорошеність у межах багатьох документів [2].

Сьогодні фахівці трактують консолідовану інформацію як зосереджені у конкретному місці, інтелектуально опрацьовані, належно оброблені та представлені відповідно до потреб користувачів дані, що можуть бути задіяні з метою прийняття необхідних управлінських рішень [10].

Консолідована інформація у діловодстві є систематизованою множиною відомостей, отриманих з різних джерел, що відображає повну картину документообігу організації. Вона включає дані про всі етапи роботи з документами.

Загалом процес консолідації суттєво підвищує якість, надійність інформації завдяки співставленню різних джерел, а також критичному переосмисленню вміщених у них відомостей [6].

Слід наголосити на низці переваг процесу консолідації інформації у сфері діловодства, оскільки він сприяє:

1) Централізації та систематизації документів (дозволяє об'єднати документи з різних джерел в єдину систему, що спрощує їх пошук, обробку та зберігання). Це особливо важливо для великих організацій з розгалуженою структурою, де інформація розпорошена по різних відділах та підрозділах.

2) Оперативності та ефективності (пришвидшує доступ до необхідних документів, що економить час на їх пошук та обробку). Вказана перевага дає можливість оперативно реагувати на запити, приймати обґрунтовані рішення та виконувати нагальні завдання.

3) Забезпеченню достовірності та актуальності інформації (передбачає перевірку та очищення даних завдяки підвищенню їх точності і своєчасності). Даний критерій нагальний для документів, які мають юридичну силу або використовуються з метою прийняття важливих рішень.

4) Оптимізації документообігу (допомагає відстежувати рух документів, контролювати їх виконання та аналізувати ефективність документообігу). У кінцевому результаті стає можливим суттєво оптимізувати низку робочих процесів, скоротити необґрунтовані витрати, заощадити кошти.

5) Підтримці прийняття рішень (надання керівникам об'єктивної картини ситуації чи стану питання з метою обрання оптимальних

варіантів дії), що важливо для стратегічного планування, аналізу ризиків та оцінки ефективності роботи.

б) Збереженню документів (дозволяє створювати електронні архіви, чим забезпечується захищеність джерел від втрат чи пошкодження). Згадана перевага, насамперед, стосується документів, які мають історичну або культурну цінність.

Отже, консолідована інформація дозволяє значно підвищити ефективність роботи з документами. Вона має визначальний характер у забезпеченні їх достовірності, відкритості, надійності, збереженості, від чого безпосередньо залежить якість та результативність управлінської діяльності.

Література:

1. Андрієнко В. М. Роль і місце інформації та документів у сучасних системах менеджменту. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 44-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2011_4_9
2. Батерняк Р., Черник Б. Особливості розробки консолідованого інформаційного ресурсу. Матеріали XX наукової конференції ТНТУ ім. І. Пулюя, (17-18 травня 2017 р). Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 72.
3. Єльчанінов Д. Б. Консолідація інформації у процесах державного управління. Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Харків, 2011. Вип. 4. С. 47-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_4_9
4. Кісь Я. П., Голощук Р. О. Методи документування консолідованої інформації: навч. посібник. Львів: Львівська політехніка, 2010. 238 с.
5. Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Вступ до фаху «Консолідована інформація». Львів: Львівська політехніка, 2013. 196 с.
6. Кунанець Н. Е., Пасічник В. В. Консолідація інформації та інформаційна безпека. Системи обробки інформації. 2010. Вип. 3. С. 131-133. URL: http://nbuv.gov.ua/pdf/soi_2010_3_56.pdf
7. Лугова Т., Раєва В., Безугла С., Гребенюк В. Перспективні напрямки досліджень консолідації інформації та документних даних. *Логос. Мистецтво наукової думки*. 2019. № 7. С. 63-68. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/article/view/297/285>
8. Нещадим Н. О. Розробка схеми консолідації інформації на великих підприємствах. Інтеграційні процеси: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НУХТ, 2011. № 40. С. 180-187.

9. Сидоренко Т. Консолідація інформації як основа розвитку інформаційного суспільства XXI століття. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2021. № 1 (12). С. 270-293. URL: <https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/362/296>
10. Федотова О. О. Сутність та властивості процесу консолідації інформації. Scientific Collection «InterConf»: with the Proceedings of the 4rd International Scientific and Practical Conference «Modern Directions and Movements in Science» (16-18 червня, 2024; Люксембург, Люксембург) / comp. by LLC SPC «InterConf» Grand. Luxembourg Duchy of Luxembourg. № 204. С. 267-269. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6503/6542>

*Нескородєв Семен Миколайович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та менеджмента,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

*Чигирицева Валерія Валеріївна,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна*

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ: МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5262/>

В умовах децентралізації та реформування системи публічного управління в Україні питання управління територіальною громадою є надзвичайно актуальним. Система управління територіальною громадою являє собою комплекс організаційних, правових, економічних та соціальних механізмів, що забезпечують ефективне функціонування громади, її розвиток та вирішення питань місцевого значення. Зазначена система базується на таких ключових елементах:

1. Органи місцевого самоврядування.
2. Методи управління.
3. Інструменти управління.

Система органів місцевого самоврядування територіальної громади є досить комплексною та багатогранною. Вона поєднує як представницькі органи, що приймають стратегічні рішення, так і виконавчі органи, які відповідають за їх практичну реалізацію. Зокрема, до основних органів місцевого самоврядування можна віднести такі:

Місцева рада – є представницьким органом територіальної громади, який формується шляхом виборів депутатів на основі загального виборчого права. Місцева рада затверджує бюджет громади, ухвалює програми соціально-економічного розвитку, приймає рішення з питань управління комунальною власністю та контролює діяльність виконавчих органів громади [2].

Голова територіальної громади – є головною посадовою особою територіальної громади. Його обрання здійснюється на основі прямих виборів шляхом голосування мешканців громади. Голова громади виконує важливі функції: очолює виконавчий комітет, представляє громаду у відносинах з органами державної влади, підписує рішення ради та забезпечує їх виконання [2].

Виконавчі органи ради (виконавчий комітет, структурні підрозділи) створюються місцевою радою для забезпечення реалізації її рішень та виконання повсякденних управлінських функцій [2].

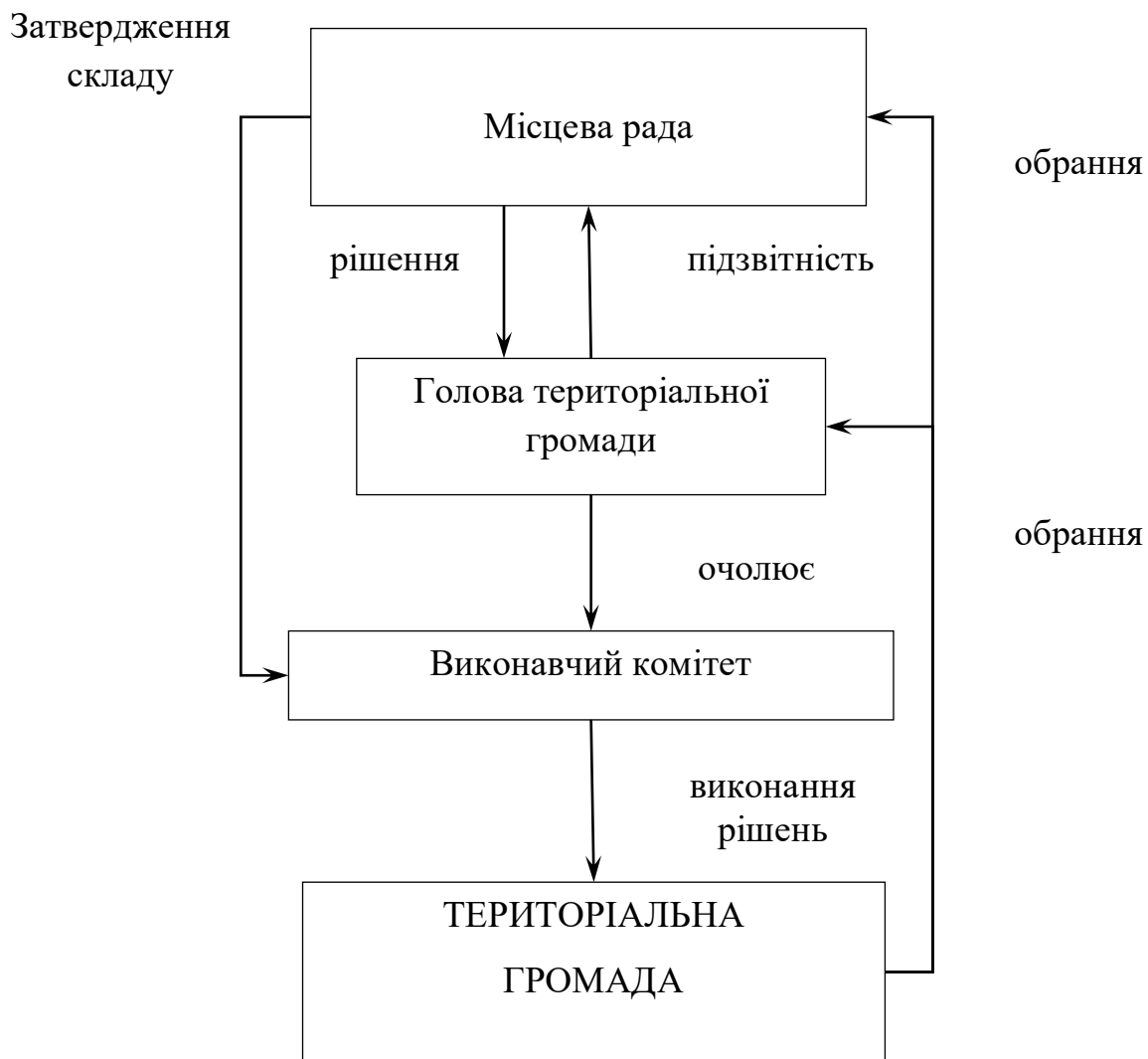

Рисунок 1 – Система управління територіальною громадою

Джерело: складено автором за джерелами [2].

Таблиця 1 наочно демонструє класифікацію основних методів управління територіальною громадою, а також відповідні їм інструменти реалізації.

Таблиця 1 – Класифікація методів управління територіальною громадою та відповідні інструменти їх реалізації

Метод управління	Характеристика	Приклади інструментів
Адміністративні методи	Базуються на прийнятті нормативно-правових актів, регламентів, посадових інструкцій та інших обов'язкових до виконання документів.	Нормативно-правові акти, положення, регламенти роботи органів місцевого самоврядування.
Економічні методи	Передбачають вплив на громаду через фінансові механізми, такі як бюджетне планування, субвенції, дотації чи інші фінансові стимули.	Інструменти фінансового планування, бюджетування, системи розподілу ресурсів.
Соціально-психологічні методи	Спрямовані на формування сприятливого соціального клімату, мотивацію населення до активної участі в управлінні громадою та створення умов для консолідації зусиль жителів громади.	Громадські слухання, опитування мешканців, інформаційні кампанії.

Джерело: складено автором за джерелами [1, 3].

В сучасній системі місцевого самоврядування особливе значення набуває чітке розуміння таких понять, як методи управління територіальною громадою та інструменти управління територіальною громадою. Незважаючи на те, що ці категорії часто вживаються разом і мають тісний зв'язок між собою, вони все ж відрізняються за своїм змістом, призначенням і практичним застосуванням.

Під методами управління територіальною громадою слід розуміти сукупність загальних підходів, принципів та способів впливу на управлінські процеси, що забезпечують досягнення визначених цілей розвитку громади.

Разом із методами важливу роль у системі управління територіальною громадою відіграють інструменти управління, які є більш конкретними засобами реалізації управлінських методів.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що методи, по суті, формують загальну стратегію та визначають принципи управління територіальною громадою, тоді як інструменти є конкретними засобами, що забезпечують реалізацію цієї стратегії на практиці.

Таким чином, управління територіальною громадою є багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу та використання сучасних методів і інструментів. Поєднання адміністративних, економічних та соціально-психологічних методів та інструментами управління дозволяє створити умови для сталого розвитку територіальної громади, підвищення якості життя її мешканців та досягнення позитивних змін у соціально-економічній сфері.

Література:

1. Адміністративне управління територіальними громадами : навч. посіб. / В. М. Бабаєв та кол. авт. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 292 с.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 13.11.2024).
3. Успішна територіальна громада: будуємо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. – Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. – 128 с.

*Цимбаленко Яна Юріївна,
кандидат державного
управління, доцент,
уповноважена особа з питань
запобігання та виявлення корупції
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0003-0442-7549*

*Дащенко Ольга Петрівна,
провідний фахівець відділу з питань
антикорупції та доброчесності
КПІ ім. Ігоря Сікорського,
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0003-4665-8396*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ГНУЧКОСТІ УПРАВЛІННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5255/>

Загальні принципи діяльності публічної служби закріплені чинним законодавством України, однак їх зміст – мета, цінності, норми поведінки публічних управлінців – знаходить практичне втілення у корпоративній культурі публічної служби. Кембриджський словник визначає

корпоративну культуру як систему переконань та ідей, яких дотримується компанія, і які впливають на ведення бізнесу та поведінку її працівників. Елементами корпоративної культури є фізичне середовище організації, підходи до управління персоналом, трудові звички. Вона проявляється у структурних, функціональних і міжособистісних аспектах, таких як ієрархія, процеси, інновації, співпраця, конкуренція. Те, якою є атмосфера в колективі, як працівники взаємодіють, які встановлено правила й пріоритети – усе це належить до аспектів корпоративної культури [1].

Будь-які зміни у підходах до публічної служби передбачають насамперед трансформацію елементів корпоративної культури на інституційному рівні. Така трансформація охоплює управлінську взаємодію – структурну підпорядкованість і адміністративну ієрархію, регламентовані процеси, міжінституційну кооперацію, впровадження новацій, організаційні зміни та розвиток конкурентного середовища. Одним із підходів, здатних забезпечити таку інституціональну трансформацію, є Agile-методологія, яка виникла у сфері розробки програмного забезпечення і вже довела свою ефективність у бізнесі.

Agile пропонує альтернативу традиційним управлінським моделям, фокусуючись на гнучкості, адаптивності, співпраці та безперервному вдосконаленні. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності публічних службовців, покращенню якості послуг і створенню відкритої, прозорої системи управління. При цьому позитивні кейси застосування Agile у публічних інституціях Естонії, Данії, Канади свідчать про ефективність такого підходу. Їхній аналіз може стати основою для адаптації цих практик в Україні [2].

Засадничою основою Agile є Маніфест, сформульований у 2001 році групою розробників програмного забезпечення [3]. У ньому визначено чотири ключові цінності: люди та взаємодія важливіші за процеси та інструменти – у публічному управлінні це означає пріоритет потреб громадян над дотриманням формальних процедур; робочий продукт важливіший за детальну документацію – ідеться про практичне впровадження змін замість зосередження на довгостроковому плануванні без реальних результатів; співпраця із зацікавленими сторонами важливіша за дотримання контрактів – публічне управління має активно залучати громадян, бізнес і НУО до прийняття рішень; готовність до змін важливіша за дотримання плану – гнучке планування дає змогу адаптуватися до криз, інновацій, суспільних змін.

Адаптація Agile до публічного управління потребує врахування специфіки державного сектору: дотримання норм законодавства, етичних принципів, забезпечення відкритості, підзвітності й ефективного використання ресурсів. В умовах зарегульованості інноваційні управлінські практики впроваджуються повільно, тому досягнення

балансу між нормативною визначеністю та гнучкістю має стати стратегічним пріоритетом трансформації корпоративної культури.

Ключовим кроком у цьому напрямі є переорієнтація з процесів на результат. Публічне управління має зосередитися не на формальному дотриманні планів, а на досягненні реальної суспільної цінності. У цьому контексті особливу роль відіграє HR – управління людськими ресурсами, яке є важливим інструментом формування культури служіння.

Впровадження регулярного зворотного зв'язку, зокрема через публічний моніторинг, тестування сервісів, відкриті обговорення політик, посилює як якість управління, так і особисту відповідальність службовців.

Іншим інструментом Agile у публічній сфері є модульний підхід до розробки політик і послуг. Замість революційних реформ "усе й одразу", зміни реалізуються через поетапне тестування з можливістю оперативного коригування. Це мінімізує ризики масштабних помилок.

Agile також передбачає міжвідомчу співпрацю – створення тимчасових проєктних або крос-функціональних команд, платформ для спільного вирішення складних завдань, наприклад, у сферах цифровізації чи кризового реагування. Такі форми взаємодії підтримують основну цінність публічної служби – служіння народу України.

Особливу роль у впровадженні гнучких підходів відіграє децентралізація. Надання ширших повноважень регіонам сприяє скороченню бюрократичних ланцюгів ухвалення рішень і забезпечує ефективну адаптацію до місцевих умов. Наприклад, реалізація соціальних чи освітніх проєктів на рівні громад дозволяє тестувати нові моделі управління та масштабувати найуспішніші з них [4].

Отже, впровадження Agile у публічному управлінні – це не механічне копіювання бізнес-інструментів, а поступова трансформація управлінської культури: від жорсткої ієрархії до адаптивної взаємодії, від формалізму – до результативності, від обслуговування системи – до реального впливу на добробут громадян. Це відображення нового типу корпоративної культури публічної служби, орієнтованої на потреби суспільства.

В умовах післявоєнного відновлення, реформування державного управління та євроінтеграційного курсу Україна має унікальне вікно можливостей для трансформації державної служби. Проте реалізація цього потенціалу потребує підтримки з боку політичного керівництва, оновлення законодавчої бази, залучення міжнародного досвіду (наприклад, принципів SIGMA, OECD [5]), пілотування інноваційних підходів у конкретних проєктах і міністерствах, створення культури експерименту й навчання.

Трансформація корпоративної культури публічних службовців – це довготривалий, системний процес, який вимагає не лише зміни інструментів управління, а й глибокої перебудови цінностей, норм і взаємодій усередині державної служби. В умовах гнучкості управління особливого значення набувають довіра, командна робота, відкритість, готовність до змін і прагнення до постійного вдосконалення. Публічні організації, які зможуть адаптуватися до цих змін, стануть не лише ефективнішими, а й більш привабливими для талановитих фахівців, здатних творити зміни на благо суспільства.

Література:

1. Хаєт Г. Л., Єськов О. Л. Корпоративна культура : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2003. 403 с.
2. Serrador, P., Pinto, J. K. Does Agile work? – A quantitative analysis of agile project success. *International Journal of Project Management*. 2015. Vol. 33 (5), P. 1040-1051. URL:<https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.01.006> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Agile Manifesto. Manifest flexible software development: principles. [Електронний ресурс]. URL: <https://web.archive.org/web/20150330035622/http://agilemanifesto.org/iso/uk/principles.html> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Сковчиляс-Павлів О. Тенденції децентралізації в публічному управлінні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 11, № 1 (41). С. 321-326. URL: <https://doi.org/10.23939/law2024.41.321> (дата звернення: 02.04.2025).
5. OECD. The Principles of Public Administration [Електронний ресурс]. Paris: OECD. 2023. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2023-edition-UKR.pdf> (дата звернення: 16.04.2025).

*Lesia Zastavetska,
Doctor of Geographical Sciences,
Professor, Ternopil Volodymyr
Hnatiuk National Pedagogical
University, Ternopil, Ukraine*

*Nazarii Shul,
PhD Student, Ternopil Volodymyr
Hnatiuk National Pedagogical
University, Ternopil, Ukraine*

*Bohdan Hlyva,
PhD Student, Ternopil Volodymyr
Hnatiuk National Pedagogical
University, Ternopil, Ukraine*

RURAL GREEN TOURISM IN TERNOPIL REGION: DEVELOPMENT PROSPECTS

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5263/>

The tourism industry, as part of the non-productive sector of the economy, has a large field for growth and self-realization, especially in rural areas, where there are potential opportunities for the formation of a new economic space. In particular, this industry can become an important driving force of economic progress and serve as an investment in strengthening the stable development of agro-industrial regions, providing them with vital resilience. Based on the principles of sustainable development, green tourism is able to solve many problems that are not limited to issues of employment and social integration of the population. Important aspects of its positive impact are environmental problems, in particular, the degradation of land and water resources, which threatens the ability of regions to self-renew [1]. One of the most promising agro-industrial regions of Ukraine in this context is the Ternopil region, a territory with a dense network of villages and small towns, characterized by a high density of the rural population. The region is famous for its ecological purity, which is characterized by a mild climate, significant areas of forests and picturesque landscapes, which create ideal conditions for the development of rural green tourism. The villages of Ternopil region offer city dwellers a wide range of opportunities for outdoor recreation and recreational

activities. Among the interesting activities are agricultural work, fishing, picking berries and mushrooms, as well as enjoying traditional healthy food.

In addition to the benefits of natural recreation, this region is rich in historical and cultural monuments, such as the ruins of fortresses, ancient churches and places of residence of prominent personalities. These attractions can increase the interest in the cognitive activity of tourists, adding variety and depth to their stay in this area. The development of rural green tourism is of particular importance for industrial regions of Ukraine, whose residents seek to relax in an authentic rural environment. For residents of the western regions of Ukraine, most of whom live in rural areas or small towns, visiting such estates is not an urgent need. Many residents participate in unorganized types of recreation in their native areas or go to other parts of Ukraine, such as the mountains and sea coasts.

The weak urbanization and insufficient industrialization of the region contribute to the harmonious interaction between natural and anthropogenic elements of the landscape, which opens up horizons for various forms of green tourism, especially agrotourism and ecotourism. The main challenges remain the low level of development of transport infrastructure and the requirements for equipping estates in accordance with the expectations of tourists. Given the fact that vacationers in rural areas usually come from social strata with low or middle incomes, their expectations regarding the comfort of estates are less demanding.

Therefore, green tourism in the Ternopil region can be successfully developed by focusing on meeting the needs of consumers who seek to discover traditional folk culture and historical and cultural heritage, as well as receive a health-improving effect. In the future, green tourism can become a significant economic force in rural areas, creating additional sources of income. The activation of tourism in villages will contribute to the development of other sectors of the economy, such as the production of everyday goods, transport, communications, construction, trade and others. This is also an important condition for the preservation of rural infrastructure and its further development.

References:

1. Gutkevych Svitlana, Haba Myroslava. Rural Green Tourism: Current Trends and Development Prospects. *Informacijos mokslai*. Vilniaus Universiteto Leidykla. № 89. 2020. P. 116-133.
2. Roman, M., Kudinova, I., Samsonova, V., & Kawęcki, N. (2024). Innovative Development of Rural Green Tourism in Ukraine. *Tourism and Hospitality*, 5 (3), 537-558. <https://doi.org/10.3390/tourhosp5030033>

***Lesia Zastavetska,
Doctor of Geographical Sciences,
Professor, Ternopil Volodymyr
Hnatiuk National Pedagogical
University, Ternopil, Ukraine***

***Oleh Maika,
PhD Student, Ternopil Volodymyr
Hnatiuk National Pedagogical
University, Ternopil, Ukraine***

HISTORY OF GLAMPING TOURISM IN THE WORLD

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5261/>

The term "glamping", derived from "glamorous" and "camping", describes a style of camping with amenities and, in some cases, resort-style services not normally associated with traditional camping. The term "glamping" first appeared in the United Kingdom in 2005 and was added to the Oxford English Dictionary in 2016 [1]. However, the concept of luxury camping goes back much further.

In the 16th century, the Scottish Earl of Atholl hosted King James V and his mother in the Highlands, providing a luxurious setting that included luxurious tents filled with the comforts of his own palace. This early example of luxury camping set a precedent for future generations who sought both outdoor adventure and the comforts of home.

The 16th century saw the beginnings of what we now call glamping. One of the first documented instances of luxury camping is associated with the Scottish Earl of Atholl. The Earl organized a luxurious Highland retreat for King James V and his mother, an event that included pitching luxurious tents and furnishing them with the amenities of a royal palace. This historic event exemplifies the combination of nature and luxury that defines modern glamping. Although the term "glamping" is a recent addition to our lexicon, the concept of combining comfort with wilderness has a history that spans several centuries.

The modern iteration of glamping has its roots in the late 19th and early 20th centuries, particularly in the context of African safaris. Wealthy British and American tourists in the early 1900s would set out on expeditions equipped with luxurious mobile accommodations: comfortable beds, fine linens, portable furniture, wooden floors, chandeliers, and even bathtubs [3]. These early examples of glamping emphasized the desire for luxurious outdoor recreation.

As recreational travel became more common in the mid-20th century, glamping evolved along with advances in materials and technology. The advent of new fabrics, portable heating, and other conveniences allowed for even greater comfort in remote locations. During this period, glamping accommodations diversified, including treehouses, yurts, and safari tents [3].

Glamping, as a new form of tourism, evolved significantly during the 20th century, transforming the traditional camping experience to include luxury and comfort. The origins of luxury camping can be traced back to the late 19th and early 20th centuries, when wealthy travelers, especially on African safaris, sought more luxurious ways to experience the wild. These early glamping expeditions featured luxurious accommodations such as comfortable beds, fine linens, portable furniture, wooden floors, chandeliers, and bathtubs. As travel became more popular in the mid-20th century, the concept of glamping continued to evolve. The advent of new materials and technologies played a crucial role in this evolution. During this period, the availability and variety of lightweight, durable materials increased, making luxury outdoor living more realistic and affordable. This era marked a shift from makeshift luxury tents to more structured and sophisticated facilities that catered to the growing demand for comfortable outdoor recreation without sacrificing the essence of being outdoors. The late 20th century also witnessed significant changes in the tourism industry, which contributed to the growth of glamping. Economic factors such as the international financial crisis made overseas travel expensive, prompting holidaymakers to seek luxury vacations closer to home. The staycation trend emerged, driven by the desire for a value-for-money vacation that still offered comfort and exclusivity.

In the 21st century, glamping has become a global phenomenon. The term itself gained popularity as travelers sought unique experiences in the great outdoors without sacrificing modern conveniences such as Wi-Fi and air conditioning. This trend has been fueled by significant investment in experimental hospitality, with companies such as Marriott acquiring chains of tiny homes immersed in nature, and others developing high-end glamping projects [3]. Today, glamping continues to grow in popularity, driven by a desire for sustainable tourism and unique experiences that combine luxury and the natural world. It offers an alternative to traditional camping, attracting a diverse range of travelers seeking to enjoy nature in comfort and style.

References:

1. Definition of «glamping». Merriam-Webster Dictionary: website. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/glamping>

2. Cvelić-Bonifačić, I. Milohnić, Z. Cerović. Glamping – creative accommodation in camping resorts: insights and opportunities. ToSEE Tourism in Southern and Eastern Europe. 2017. Vol. 4, pp. 101-114
3. The History of Glamping. The Glamping Association: website. URL: <https://www.glampingassociation.co.uk/history-of-glamping.php>

***Фесик Павло Сергійович,
здобувач вищої освіти,
Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова
ORCID: 0009-0007-5974-3924***

***Науковий керівник:
Молодецький Анатолій Емільович,
кандидат географічних наук,
доцент, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова***

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5258/>

Сільський (зелений) туризм на сьогодні вважається перспективною галуззю для економічного розвитку сільських територій України, поєднуючи відпочинок із залученням до аграрної діяльності та збереженням культурно-історичних традицій. В Одеській області, що має унікальні природно-рекреаційні ресурси (узбережжя Чорного моря, лимани, степові масиви), реалізація потенціалу агротуризму закріплена в «Програмі розвитку туризму та курортів на 2021–2023 рр.», яка визначає напрями інвестиційних механізмів та заходи з удосконалення інфраструктури. Одночасно в Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на 2021-2027 рр. підкреслено необхідність відновлення сільських доріг і залучення грантових коштів для підтримки аграрного відпочинку [2, с. 7].

Розвиток сільського туризму сприяє створенню нових робочих місць у сільській місцевості, диверсифікації доходів населення та підвищенню рівня життя у громадах. Проте за три роки дії програми низка викликів виявилася гострішою через воєнні дії та економічні обмеження, що потребує повторного аналізу та коригування заходів підтримки.

Станом на кінець 2022 р. в області налічувалося понад 55 агроосель, із яких лише 18-22 % офіційно зареєстровані як суб'єкти туристичної

діяльності [5, с. 86]. Основні кластери розташовані в Білгород-Дністровському районі (зокрема на територіях колишніх Біляївського, Кілійського та Татарбунарського районів), де є найбільший рекреаційний попит завдяки близькості до моря й лиманів. Інвестиції у розвиток агротуризму за 2021-2023 рр. перевищили 18 млн грн із місцевих бюджетів і міжнародних грантів, зокрема від ЄС та міжнародних фондів.

Важливим чинником стало відкриття трюфельних плантацій у Болградському районі, що долучили Одещину до нових гастрономічних трендів агротуристичного ринку. До того ж активно розвиваються винні тури в Болградському та територіях колишнього Татарбунарського району (нині Білгород-Дністровський район) – екскурсії, дегустації та майстер-класи з місцевими виробниками вина. Водночас агротуристичні оператори нарікають на брак координації між місцевими громадами та облдержадміністрацією, що уповільнює вирішення проблем із землеустроєм та водопостачанням [3, с. 20].

Неналежний стан доріг місцевого значення і відсутність регулярного громадського транспорту суттєво ускладнюють доступ туристів до агроосель та знижують відвідуваність садиб. Відсутність єдиних стандартів ліцензування агротуристичних об'єктів і диференційованого оподаткування демотивує господарів до офіційної реєстрації, через що лише близько чверті суб'єктів працюють легально. Зростаючий наплив відпочивальників створює надмірне навантаження на водні ресурси та ґрунти, особливо в районах із недостатньою системою водопостачання та очисними спорудами [3, с. 20]. Поєднання пандемії COVID-19 і воєнних дій призвело до скорочення внутрішнього турпотоку на понад 35 % у 2022 р. порівняно з 2019 р., що спричинило зменшення доходів агроосель і підвищення безробіття в сільських громадах. Крім того, брак фахових знань у сфері маркетингу, менеджменту готельного обслуговування та екологічного менеджменту обмежує впровадження інноваційних туристичних продуктів і сервісів [5, с. 85].

Висновки та рекомендації: для подолання бар'єрів у розвитку сільського туризму в Одеській області слід удосконалити нормативно-правове регулювання з чіткими вимогами до ліцензування й пільговим оподаткуванням, активізувати залучення інвестицій і грантів для відновлення доріг та водопостачання, розвивати навчальні програми з маркетингу й гостинності для господарів агроосель, формувати кластерні об'єднання бізнесу й громад для координації просування регіональних продуктів та запровадити екологічні стандарти й моніторинг навантаження на природні ресурси.

Література:

1. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2021-2023 рр.: рішення Одеської обласної ради від 06.05.2020 р. Одеса, 2020. 16 с. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/06-05-VIII.pdf>
2. Проект Стратегії відновлення та розвитку Одеської області на період 2021-2027 рр.: додаток до рішення Одеської обласної ради від 03.03.2020 р. №1228-VII. Одеса, 2020. 116 с. URL: <https://dinuoma.com.ua/wp-content/uploads/2000/01/strategiyaRozvOdRegNa21-27.pdf>
3. Синявська В. В. Еколого-економічні аспекти розвитку зеленого туризму в Одеській області: кваліфікаційна робота. Одеса: ОДЕКУ, 2022. 76 с. URL: http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/10505/1/Synyavska%20V.V_Ekoloho-ekonom_aspek_%20rozv_%20zelen_tur_%20v%20Odes_obl_%D0%92_2022.pdf
4. Нодь О. Л., Бергхауер О. О. Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери // Журнал з менеджменту, економіки та технологій. Закарпаття. 2024. №2. С. 51-62. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/58949/1/2_Journal_2024_5.pdf
5. Литвин І. В., Нек М. О. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму // Регіональна економіка. Львів. 2013. № 2. С. 81-88. URL: https://ird.gov.ua/pe/re201302/re201302_081_LytvynIV,NekMO.pdf

*Гончаровська Галина Федорівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, кафедра психології
розвитку та консультування,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
ORCID: 0000-0002-5874-8893*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ МЕДИКО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5246/>

Проблема психоемоційних станів особистості військовослужбовців в умовах реабілітаційного періоду та їх відновлення набуває дедалі більшого обговорення. Мова йде, як і про психічні стани, так і про емоційні реакції на ту чи іншу ситуацію в цивільному житті. Вивчення психологічних особливостей та розуміння особистістю власного емоційного реагування, як стану має суттєве значення для сучасних наукових досліджень. Це дає можливість точніше зрозуміти суть емоції, її функціональне значення для організму, яким чином вона впливає на особистість, як подолати односторонній підхід до неї – лише як до переживання свого ставлення до когось або чогось.

Психоемоційні стани як комплексні прояви особистості, які завжди мають свої причини, є тимчасовими та впливають на рівень мобілізації та активності особистості, сприяють або перешкоджають продуктивній психічній діяльності. Психоемоційні стани мають свою сферу впливу на особистість і це, зокрема, стосується військовослужбовців, які знаходяться на етапі реабілітації та подальшої їх реадaptaції в соціумі [1; 2].

Мета роботи. Аналіз механізмів і ролі емоційних станів в діяльності і поведінці осіб, які постраждали під час бойових дій дозволяє підійти до вирішення багатьох теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з пізнанням закономірностей генези та формування тривожних синдромів, а також визначити, можливі шляхи і способи психологічної допомоги військовослужбовцям в період реабілітації. Вивчення емоційних станів у військовослужбовців з різними травмами, отриманими під час бойових

дій дозволить більш професійно підійти до питання щодо надання психологічної допомоги та розробки програм профілактики для осіб із підвищеними емоційними і психологічними навантаженнями.

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволив вивчити проблему реакції на стресові ситуації, зокрема дослідження впливу стресу проводилися Л. Балабановою, Є. Ільїною, Г. Костюком, В. Моляко, С. Максименком, О. Прохоровою, О. Тімченком, Ю. Білоцерківською, Г. Дубчаком, О. Ігумною, М. Кузнєцовою, Т. Сапельніковою, М. Томчуком, К. Фоменком, Т. Циганчуком та іншими. Проблема психоемоційних станів та їхньої регуляції досліджувалася як у теоретичних роботах (В. Ф. Ганзена, Г. Д. Єремєєвої, Т. А. Кириленко, А. О. Кузнєцової, А. О. Прохорова, В. Д. Юрченка), так і в прикладних аспектах (в роботах Г. А. Габдрєєвої, І. Гольдварга, А. Крягжде, В. Лооса, Н. Пейсахова).

У складних умовах війни, коли емоційний стан військовослужбовців значно змінюється через стресові ситуації, важливо навчитися управляти своїми емоціями, щоб підтримувати психічне здоров'я та зберігати ефективність у різних видах діяльності. Участь військовослужбовців в бойових діях приносить не лише фізичну загрозу, але й постійні стресові чинники – переживання за близьких, тривоги через повітряні тривоги, новини про бойові дії, що часто впливають на емоційний стан особистості. Тому важливим завданням в умовах війни є не тільки вміння керувати своїми емоціями, але й здатність підтримувати психологічну стійкість та звертатися за допомогою, коли це необхідно.

Як зазначено в низці сучасних досліджень, регулювання емоційних станів допомагає знаходити адекватні способи реагування на такі стресові ситуації, що дозволяє уникнути серйозних психоемоційних проблем і зберегти здоров'я. Вивчення особливостей емоційної регуляції, зокрема в умовах війни, є важливим напрямком сучасних психологічних досліджень, оскільки допомагає зрозуміти, як стресові ситуації впливають на психіку як цивільного населення, так і військовослужбовців і як можна допомогти їм справлятися з емоціями, щоб зберегти ефективність у різних видах діяльності. Крім того, розвиток емоційної саморегуляції в умовах війни може сприяти збереженню психічної стійкості і дозволити краще адаптуватися до нових умов. Загалом, вміння управляти емоціями є важливою складовою не тільки інтелектуального розвитку, але й психологічного благополуччя людини, особливо в складних ситуаціях, що вимагають великої емоційної стійкості, таких як війна [3; 4; 5; 7].

Відновлення від посттравматичних розладів можливе лише в умовах безпеки та підтримки, коли людина отримує можливість відійти від тривалого стресу і знову відновити свої психоемоційні ресурси. Тому реабілітація та створення сприятливих умов для відновлення є необхідними для подолання наслідків війни та тривалих стресових ситуацій [6; 7]. При наданні психологічної допомоги військовослужбовцям у період медико-психологічної реабілітації сутність діяльності психолога полягає у створенні умов для *особистісного зростання та саморозвитку особистості*, а також для *розширення її адаптивних можливостей*. Комплексний підхід до реабілітації дозволяє відновити не тільки фізичний, але й психологічний стан військовослужбовців, забезпечуючи їх здатність до адаптації та ефективного функціонування у повсякденному житті. Таким чином, саморегуляція є складним і багатогранним процесом, який дозволяє людині оптимізувати свої психічні та фізіологічні ресурси, адекватно реагувати на зміни у середовищі та досягати успіху в різних сферах життя.

Висновки. Отож, саморегуляція емоційного стану військовослужбовців на етапі медико-психологічної реабілітації включає усвідомлення причин виникнення емоцій і контроль над формою їх прояву. Уміння регулювати емоції є важливим показником сформованості особистості. Особистість, яка має здатність регулювати емоційні стани, може покращити результативність своєї діяльності, залишатися врівноваженою та менш схильною до стресу, що є особливо важливим у стресових ситуаціях, таких як життя в умовах війни та в період відновлення власних ресурсних можливостей.

Література:

1. Кулакевич Т. В. Основні підходи до управління стресовими станами. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2014. №5. С. 35-47.
2. Моргунов О. А. Перша психологічна допомога в гострих стресових ситуаціях: навч.-практич. посіб. Харків : ХНУВС, 2022. 84 с.
3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навчальний посібник. / за ред. Л. Царенко. Том 2. Київ, 2018. 240 с.
4. Панченко О. А., Зайцева Н. О. Психологічний стан мирного населення в ситуації бойових дій. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: психологія*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2016_1_8

5. Петухова, І., Заушнікова, М., Клевець, Л. Способи зниження рівня тривоги населення в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. Випуск 68 (4). С. 123-129.
6. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ Видавництво «Логос». 2015. 207 с.
7. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення: методичний посібник / Кокун О. В. та інш. Київ : НДЦ ГП ЗСУ. 2017. 282 с.

***Туриніна Олена Леонтіївна,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології
Міжрегіональної Академії
управління персоналом, м. Київ
ORCID: 0000-0002-3810-2040***

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СПРИЙМАННЯ ЧАСУ ТА ОБРАЗУ ТІЛА У ЖІНОК

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5244/>

Проблема часу стає дедалі актуальнішою у сучасній психології. Це пов'язано з тим, що психологічний час виконує істотну функцію у регуляції свідомості людини та поведінки, та виступає важливою детермінантою самоздійснення людини. Зростання темпів життя, прискорення суспільних перетворень актуалізують необхідність нового наукового розуміння того, як людина осмислює та сприймає час власного життя, та як результати цього переживання впливають на життєвий вибір, організацію та здійснення діяльності. Саме тому вивчення проблеми часу привертає увагу як вітчизняних, і зарубіжних авторів.

Незважаючи на значну кількість робіт з цієї проблеми найчастіше в них висвітлено різні аспекти цього явища, і досі не створено єдиної концептуальної моделі розуміння часу особистості. При цьому продовжує залишатися значущою проблема часу особистості з порушеннями психологічного здоров'я. Це пояснюється тим, що в даний час у суспільстві активного поширення набувають поведінкові патерни, усунення яких є утрудненим через низьку ефективність існуючих корекційних та профілактичних заходів.

Проблема психологічного часу розглядається у багатьох дослідженнях (К. Левін, Ж. Нюттен, Б. Й. Цуканов, З. О. Кіреєва та ін.) і вирішується з різних теоретичних позицій людини. Дослідження вчених показують, що переживання часу становить суб'єктивний аспект життєвого шляху особистості, де знаходять своє відображення його основні події.

Як показали дослідження З. О. Кіреєвої та ін. [5], уявлення про себе впливає на всі сфери ментального життя особистості, що призводить до зміни мотивації, системи цінностей, сприйняття часу та ін.

Спираючись на погляди дослідників, А. А. Цибульський [10] розглянув особливості психологічної організації часу життя людиною у її індивідуальній життєдіяльності. Особливістю авторського підходу до проблеми часу А. А. Цибульським побудовано ціннісно-тимчасову типологію різних способів здійснення життя. У роботах З. О. Кіреєвої також реалізується типологічний підхід до вивчення часу діяльності особистості [5].

У свою чергу, причинно-цільова концепція психологічного часу узагальнила дослідження життєвої та психологічної перспективи, але наголосила не на самих життєвих подіях, а на виявленні міжподійних взаємозв'язків. У цій концепції психологічний час розуміється як форма переживання людиною суб'єктивної структури міжподійних відносин. Автори намагаються визначити межі та зміст психологічного минулого, сьогодення та майбутнього, їх взаємозв'язку.

Увага вчених концентрується також на вивченні особливостей тимчасової перспективи як складової психологічного часу (Большакова А. М., Клименко Ю. О., Кузнецова О. В., Цибульський А. А. та ін.).

Слід зазначити, що не всі поняття, що використовуються при дослідженні часу («картина життя», «образ світу» та ін.), залишаються до кінця операціоналізованими. Маловивченими є також фактори, що впливають на специфіку сприйняття часу в різних вікових та соціальних групах. У психологічній літературі визначається недостатня кількість експериментальних досліджень переживання часу. При цьому існує проблема застосування отриманих знань на практиці, оцінки їх ефективності, особливо якщо йдеться про допомогу особистості.

Проведений аналіз теоретико-методологічних підходів [2; 3; 8; 9], до вивчення ціннісного переживання часу показав, що, відчувається брак досліджень ціннісної обумовленості психологічного часу особистості жінки з порушеннями образу тілесного Я.

Зростаючий інтерес до тематики образу тіла та його значущості вперше були відзначені у роботах П. Ф. Шільдера, австрійського психіатра, психоаналітика, який і запровадив поняття «образ тіла», визначивши його як «суб'єктивне переживання людиною свого тіла» (Schilder, 1999). На його думку, образ тіла – це психічний образ, який складається в міжособовій взаємодії. Це, свого роду, система уявлень особистості про своє фізичне Я, про своє тіло. Він був одним із перших дослідників, який став розглядати проблему образу тіла в психологічному аспекті. Сучасним психологом, який присвятив свої роботи даною тематикою, є Томас Ф. Кеш. Він пише, що образ тіла особистості є результатом інтеракцій між думками, переконаннями, відчуттями та поведінкою особи, пов'язаних із власним тілом, а також сприйняттям того, що мається на увазі під ідеальним тілом у даному соціальному та культурному контексті (Cash, 2004).

У своїх роботах Кеш Т.Ф. виділяє 3 основні лінії копінг-стратегій, що використовуються людьми з низькою задоволеністю чином тіла:

- унікаюча поведінка, яка виражається в спробах уникнути загрозливих думок і почуттів, пов'язаних із образом тіла;
- маскувальна поведінка, яка виражається у спробах приховати, замаскувати або сховати певну фізичну межу, яка викликає невдоволення індивіда;
- раціональне позитивне прийняття, яке включає дії, спрямовані на позитивний догляд за собою, раціональний внутрішній діалог та самоприйняття.

Результати нашого дослідження показали, що жінки з більшою незадоволеністю образом тіла частіше практикують поведінкове уникнення, прикладають більше зусиль для поліпшення зовнішності, більшою мірою відчують, що далекі від представленого собі ідеального образу, сильніше сфокусовані на увазі суспільства.

Загалом жінками час переживається як дискретний, менш напружений, а також неприємний. Таке уявлення про час виникає на основі сприйняття минулого як неприємного ($3,86 \pm 0,16$ у жінок з порушеннями Я-телесного та $4,72 \pm 0,17$ у жінок без порушень; $p = 0,04$) та переривчастого ($3,80 \pm 0,20$ та $4,8 \pm 0,21$ відповідно; $p = 0,04$). Сьогодення як порожнього ($4,12 \pm 0,17$ і $5,34 \pm 0,16$; $p = 0,03$), неприємного ($3,68 \pm 0,18$ і $4,50 \pm 0,16$; $p = 0,02$), переривчастого ($3,84 \pm 0,20$ і $4,81 \pm 0,19$; $3,90 \pm 0,17$ та $4,69 \pm 0,19$; $p = 0,03$), роздробленого ($3,80 \pm 0,18$ та $4,82 \pm 0,16$; $p = 0,04$). Майбутнього як стрибкоподібне ($3,77 \pm 0,20$ і $4,51 \pm 0,22$; $p = 0,05$), неприємне ($3,37 \pm 0,21$ і $5,65 \pm 0,16$;

$p=0,02$), переривчасте ($3,73 \pm 0,19$ і $5,29 \pm 0,17$; $p(0,2)$ та $5,07 \pm 0,20$; $p=0,05$), роздроблене ($3,39 \pm 0,20$ та $5,14 \pm 0,17$; $p=0,04$).

Аналіз життєвого шляху жінок з порушенням образу тіла виявив, що події майбутнього та міжситуативні зв'язки практично не відображені у лінії їх життя. Разом з цим переважає спрямованість на позачасові (наскрізні) цінності, час здійснення яких точно не поставлено на перспективність. Відповідно можна говорити про наявність «кризи безперспективності», відсутність планування далеких етапів тимчасової перспективи у жінок із порушенням образу тіла.

Подібна зміна основних параметрів психологічного часу жінок із порушенням Я-тілесного відзначається незалежно від віку.

Уявлення про Я-тілесне у часовій перспективі вимагав відповідних методів аналізу даних. З цією метою були використані кореляційний аналіз, який встановив зв'язок параметрів психологічного часу та особистісних цінностей стосовно образу тіла; факторний аналіз, що дозволив виявити ціннісну обумовленість переживання часу у жінок із порушеннями Я-тілесного.

Кореляційний аналіз показав, що емоційно-негативне ставлення до часу у жінок з порушеннями образу тіла пов'язане з пріоритетністю конкретних цінностей («матеріально забезпечене життя» ($r=0,34$; $p=0,05$), «кохання» ($r=0,35$; $p=0,04$), «цікава робота»), відбивають гедоністичне ставлення до життя, що призводить до низької активності в прагненні підвищити загальну культуру, поглибити знання в різних галузях ($r=-0,35$; $p=0,04$), що супроводжується втратою інтересу до спілкування ($r=-0,30$; $p=0,05$), захоплення красою навколишнього світу ($r=-0,32$; $p=0,05$). При низькій напруженості поточного часу жінки меншою мірою цінують творчу діяльність ($r=-0,34$, $p=0,04$). Таким чином, виявлено суттєві параметри цінностей жінок з порушеннями образу тіла, що може бути основою для пояснення відмінностей у ціннісному переживанні часу жінок з наявністю та відсутністю порушень образу тіла.

В результаті факторного аналізу було виділено п'ять факторів, що пояснюють більшу частину дисперсії для молодих та зрілих жінок. Найбільш значущі для аналізу перші три.

Так, у групі молодих жінок з порушеннями образу тіла першим чинником є "дисгармонічність сьогодення і майбутнього" (17% дисперсії), що представлений двома полюсами. Протилежний полюс фактору включав цінності, що пов'язані з сімейними взаємостосунками та реалізацією потреби в любові. Він детермінує переживання сьогодення як щось стрибкоподібне, а майбутнє як щось неприємне, дискретне.

У другий біполярний фактор «нестабільність часу» (15% дисперсії) увійшли – цінність «свобода», яка не становить значущості для жінок з порушеннями образу тіла, але обумовлює хаотичне, нестабільне сприйняття сьогодення і майбутнього – на одному полюсі, та такі смисложиттєві цінності як «здоров'я», «матеріально забезпечене життя» – на іншому. Третій фактор «роздробленість часу» (13% дисперсії), з одного боку, заданий «впевненістю в собі», яка є цінною для жінок і впливає на швидкість перебігу часу, його організацію, естетичними, творчими цінностями та цінністю дружби. Другий чинник «цілісність часу» (16% дисперсії) об'єднав на одному полюсі «спілкування», «пізнання», які задають емоційно-приємне переживання минулого, організованість сьогодення, розтягнутість майбутнього і на іншому – «благополучна родина», «кохання», «здоров'я», що лежать в основі цілісності (14% дисперсії), пов'язану з можливістю активного діяльного життя.

Для зрілих жінок з порушеннями образу тіла перший фактор пояснює «нестабільність сьогодення і майбутнього» (15% дисперсії) значимістю покращення зовнішньої привабливості. У другий фактор (13% дисперсії) увійшли на одному полюсі «відпочинок», «спілкування», що впливають на різноманітність майбутнього, і на іншому – домінуючі для жінок конкретні цінності («вдале родинне життя», «кохання», «здоров'я», «фінансове благополуччя»).

Третій фактор об'єднав цінності професійної самореалізації, які внаслідок високої значущості, але низької доступності детермінують дисгармонійне переживання часу (11% дисперсії). У групі жінок з адекватним образом тіла перший фактор «гармонійність сьогодення і майбутнього» (16% дисперсії) представлений, з одного боку, такими сенсожиттєвими цінностями, як «здоров'я», «фінансове благополуччя», які знаходяться в основі щасливого ставлення до сьогодення і цілісності майбутнього, з іншого боку, включав «прийняття мене іншими» і «творчість». Другий фактор, що характеризує «плавність часу» (13% дисперсії), заданий цінностями «спілкування», «краса природи та мистецтва», «активне діяльне життя», що відбивається на сприйнятті сьогодення як розтягнутого, а майбутнього як плавного – в опозиції до пріоритетних для жінок цінностей сімейного життя («любов» течії минулого).

Третій біполярний фактор «цілісність часу» (11% дисперсії) включав на одному з полюсів цінності самоствердження, що впливають на цілісність минулого і безперервність сьогодення. Полюсною стороною даного чинника містить насиченість майбутнього, пов'язану з цінністю «зовнішня привабливість».

Жінкам з порушеннями образу тіла є властивою нереалізованість життєво важливих цілей в особистій, сімейній, професійній сферах, що пояснюється несформованістю механізмів цілепокладання, відповідальних за їх досягнення (низький рівень самоприйняття, опора на інших тощо). Це детермінує переживання часу як нещасливе, уникнення реальності у минуле, де вони знаходять психологічну підтримку та слабку спрямованість у майбутнє.

В основі переживання часу жінками з порушенням образу тіла, знаходиться низка факторів. У групі молодих жінок дисгармонічність сьогодення та майбутнього обумовлена фрустрацією цінностей сімейного життя та знеціненням абстрактних цінностей. На нестабільність часу впливає значимість здоров'я та матеріального благополуччя, а також доступність свободи. Переживання часу як роздроблені факти, пов'язане з орієнтацією молодих жінок на впевненість у собі, кар'єрне зростання, а також прийняття іншими людьми. В основі нестабільності сьогодення та майбутнього у зрілих жінок лежить важливість зовнішньої привабливості. Розмаїття майбутнього у жінок, які перебувають на етапі зрілості, детерміновано доступністю «спілкування», «відпочинку», що протиставляється таким пріоритетним цінностям, як «любов», «щасливе сімейне життя», «здоров'я», «матеріально забезпечене життя». Дисгармонічність часу визначена спрямованістю на професійну самореалізацію.

Отже, у всіх вікових групах жінок з порушенням образу тіла відзначається дискретне, негативне, недостатньо насичене подіями переживання часу, що обумовлене переважним значенням конкретних життєвих цінностей, цінностей самоствердження, які виявляються фрустрованими. Також на подібне переживання часу впливає знецінення абстрактних цінностей і цінностей.

Література:

1. Большакова А. М. Стагнаційний і ресурсний виміри самоздійсненності та психологічний час особистості. [Науковий журнал «Габітус», Одеса, 2024. № 64. С. 106-110. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.18>
2. Вірна Ж. П. Конструкція тіла та моральної психіки в психоаналізі [Науковий журнал «Габітус», Одеса, 2023. № 51. С. 46-52. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.51.7>
3. Калька Н. М. Трансформація тілесності через призму сучасної б'ютифікації / Н. М. Калька, Н. С. Гриців. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 1, т. 1. С. 54-57.

4. Клименко Ю. О. Категорія часу в психологічній науці. Психологія і особистість. 2017. № 1. С. 64-72. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7220/1/Klymenko.pdf>
5. Кіреєва З. О. Становлення, розвиток та сучасність наукової школи «Психології часу» / З. О. Кіреєва // Ювілейна збірка наукових праць присвячена 150-річчю одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Одеса, 2015. С. 278-284 [Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/8082/278-283%2B.pdf>]
6. Козак Г. А., Магдисюк Л.І. Методичні рекомендації до курсу «Психологія тілесності» / Галина Анатоліївна Козак, Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк, 2023. 103 с.
7. Кузнєцова О. В. Координати часової перспективи осіб з різною спрямованістю інноваційності / О. В. Кузнєцова // Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 4. С. 16-22. http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2018/5.pdf
8. Пашко Т. А. Сприймання образу власного тіла дівчатами юнацького віку з різним типом харчової поведінки / Т. А. Пашко. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 2020. № 5. С. 206-214.
9. Скориніна-Погребна О. В. Вектори корекції прийняття власного тіла у жінок, які працюють у ДСНС / О. В. Скориніна-Погребна, І. М. Ушакова, І. С. Чанкова // Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 1, т. 1. С. 95-99. <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/10194>
10. Цибульський А. А. Трансформації сприйняття часу у стані "потoku" (за теорією Чиксентміхайі) / А. А. Цибульський // Габітус. 2022. Вип. 43. С. 182-189. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.43.32>
11. Цуканов Б. И. Собственная единица времени в психике индивида. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора психологических наук. Киев: Киевский ун-т им. Т. Г. Шевченка, 22 октября 1992. 42 с.
12. Хлівна О. М. Психологія тілесності : навч.-метод. посіб. / Олександра Миколаївна Хлівна, Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 192 с.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Бойко Вікторія Валеріївна, Чатченко Тетяна Вікторівна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	3
<i>Ганич Андрій Васильович, Змієвський Сергій Володимирович</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ.....	6
<i>Гоц Світлана Андріївна</i> ВПЛИВ ЄВРО НА ЕКОНОМІКИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄРОПЕЙСЬКОГО ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ	9
<i>Єсипенко Василь Вікторович</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ВАНТАЖНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ – НЕ ТРЕНД, ЦЕ НЕОБХІДНІСТЬ.....	12
<i>Кисіль Катерина Степанівна, Хлебінська Олександра Ігорівна</i> РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ: АВТОМАТИЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ДВІЙНИКІВ.....	16
<i>Конюк Карина Михайлівна</i> АДАПТАЦІЯ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ДОСВІДУ В СФЕРІ ПРОЗОРОСТІ ТА НАДІЙНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ.....	18
<i>Могилатенко Юрій Андрійович, Чатченко Тетяна Вікторівна</i> ФЛЕКСІК'ЮРІТІ ЯК КОНЦЕПЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ.....	21
<i>Прощай Єлизавета Олександрівна</i> ПРОБЛЕМИ НАЙМУ ТА АДАПТАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ У КОМПАНІЯХ ІТ ГАЛУЗІ.....	23
<i>Пишик-Ковальська Оріся Остапівна, Бруцяк Руслан Іванович</i> ІНСТРУМЕНТИ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ В HR-ДІЯЛЬНОСТІ.....	25
<i>Сіромолот Дар'я Олегівна</i> ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТРЕНДІВ НА ОЦІНКУ ЕФЕКТИВНОСТІ ІТ-ПРОЄКТІВ.....	28

Шостак Олег Миколайович

АДАПТАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ДО ЗМІН У
ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ
ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....31

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Артьомов Дмитро Володимирович

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕНЬ.....37

Зубарева Антоніна Євгенівна, Журба Юлія Вікторівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ,
СТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....41

Конончук Богданна Ростиславівна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ З
ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....49

Наконечна Альона Вікторівна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД
КОНТРОЛЮ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСНОВНІ
ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРІОРИТЕТИ ЙОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ
ДЛЯ УКРАЇНИ.....51

Попович Павло Олександрович

ЩОДО ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО
КОНТРАКТУ.....58

Романюк Ганна Олегівна

АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ
СПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.....61

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Бугрим Валентин Володимирович

«DEKATRIALOGOS»/«ДЕКАТРИАЛОГОС»: СУТНІСТЬ –
ТЕОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ ТА ФОРМУЛИ.....64

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

<i>Ляшова Надія Миколаївна, Сусорова Євгенія Юріївна</i> КЛАСТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД ВІЗУАЛІЗАЦІЇ МАТЕМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ	73
---	----

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

<i>Ухач Василь Зіновійович, Ухач Володимир Васильович</i> УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ: «ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ» НАУКОВИХ СТУДІЙ У ДР. ПОЛ. 1980-Х – ПОЧ. 1990-Х РОКІВ: СУЧАСНИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ (ВИБРАНІ АСПЕКТИ).....	79
---	----

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Голубенко Наталя Юріївна, Ганич Анастасія Миколаївна</i> ГЕНДЕРНІ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНІВ АЛЕКСАНДРИ ПОТТЕР «DER WUNSCHZETTEL» І РОЗАМУНДИ ПІЛЧЕР «SOMMER AM MEER» І «STÜRMISCHE BEGEGNUNG».....	86
---	----

<i>Голубенко Наталя Юріївна, Шишканова Наталя Миколаївна</i> ЛІНГВОПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ЖІНОЧИХ РОМАНІВ ГЕРІ ЛІНД «DIE ERFOLGSMASCHE», «DAS SUPERWEIB» ТА «DER GEMIETETE MANN».....	91
---	----

<i>Томенко Олеся Миколаївна</i> «РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ» В КІНЕМАТОГРАФІЧНОМУ ФОРМАТІ («БУДИНОК «СЛОВО». НЕСКІНЧЕНИЙ РОМАН»).....	94
--	----

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Федотова Оксана Олегівна</i> РОЛЬ КОНСОЛІДОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСАХ.....	97
--	----

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

<i>Нескородєв Семен Миколайович, Чигирицева Валерія Валеріївна</i> СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЮ ГРОМАДОЮ: МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ.....	101
--	-----

<i>Цимбаленко Яна Юріївна, Дащенко Ольга Петрівна</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ГНУЧКОСТІ УПРАВЛІННЯ.....	104
--	-----

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

<i>Lesia Zastavetska, Nazarii Shul, Bohdan Hlyva</i> RURAL GREEN TOURISM IN TERNOPIL REGION: DEVELOPMENT PROSPECTS.....	108
---	-----

<i>Lesia Zastavetska, Oleh Maika</i> HISTORY OF GLAMPING TOURISM IN THE WORLD.....	110
---	-----

<i>Фесик Павло Сергійович</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	112
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

<i>Гончаровська Галина Федорівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ МЕДИКО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	115
---	-----

<i>Туриніна Олена Леонтіївна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СПРИЙМАННЯ ЧАСУ ТА ОБРАЗУ ТІЛА У ЖІНОК.....	118
--	-----

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

*Дев'яносто шості
економіко-правові дискусії*

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

29-30 квітня 2025 р.

**Матеріали міжнародної мультидисциплінарної
наукової інтернет-конференції**

Наукове видання

Дев'яносто шості економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 11 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 06.05.2025.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

